Notificatie slachtoffers kinderpornografie

Onderzoek naar de wenselijkheid en de haalbaarheid

Oberon Nauta & Arjun Swami-Persaud

Contactgegevens
Amsterdam, 5 augustus 2019

dr. O. (Oberon) Nauta
onauta@dsp-groep.nl
020-6257537

A. (Arjun) Swami-Persaud Msc.
aswamipersaud@dsp-groep.nl
020-6257537

Met medewerking van:
dr. L. (Lea) Grubben
dr. W. (Wendy) Buysse

Inhoud

Dankwoord **5**

Afkortingen **6**

Samenvatting **7**
Conclusies bij de onderzoeksvragen 9
Eindconclusies 13

1 Inleiding **17**

2 Methodische verantwoording **18**
2.1 Doelstelling en onderzoeksvragen 18
2.2 Projectorganisatie 19
2.3 Verloop van het onderzoek 19

3 Slachtofferschap kinderpornografie **22**
3.1 Definitie 22
3.2 Psychische gevolgen 22
3.3 Tot slot 24

4 Wenselijkheid: behoeftes slachtoffer **26**
4.1 Kanttekening bij de enquêteresultaten 26
4.2 Strafproces 28
4.3 Internet 33
4.4 Tot slot 36

5 Behoeftes in perspectief: wenselijkheid **38**
5.1 Behoeftes in perspectief 38
5.2 Tot slot 39

6 Haalbaarheid notificatie: strafproces **40**
6.1 Notificatiesysteem VS 40
6.2 Wettelijke mogelijkheden notificatie 45

6.3 Organisatorische en technische aspecten notificatie 47
6.4 Tot slot 53

7 Haalbaarheid notificatie: internet 56
7.1 Wettelijke mogelijkheden notificatie 56
7.2 Organisatorische en technische aspecten notificatie 56
7.3 Tot slot 59

8 Conclusies 60
8.1 Conclusies bij de onderzoeksvragen 60
Eindconclusies 64

Bijlagen
Bijlage 1 Interviewprotocol 69

Dankwoord

In dit rapport is de wenselijkheid en de haalbaarheid van een landelijk notificatiesysteem voor slachtoffers van kinderpornografie vastgesteld. Een gevoelig onderwerp dat betrekking heeft op misschien wel de meest kwetsbare groep slachtoffers die er bestaat. Een dergelijk onderwerp vraagt een zorgvuldig aanpak en daarvoor was de hulp van anderen onontbeerlijk. Voor het voltooien van dit onderzoek zijn we daarom diverse partijen dank verschuldigd. In de eerste plaats zijn dat de leden van de klankbordgroep die op de belangrijkste momenten van het onderzoek input hebben geleverd en suggesties hebben gedaan. Het gaat om:

- Iva Bicanic van Centrum Seksueel Geweld
- Arda Gerkens en Sander de Gruijl van Expertisebureau Online Kindermisbruik
- Eva Verlinden en Maj Gigengack van de GGD Amsterdam
- Marijke Bleeker van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen
- Ben van Mierlo en Michelle Spoormaker van het Landelijke Programma Zeden Kinderpornografie en Kindersekstoerisme (politie en OM)
- Sonja Leferink en Sylvia Dickie van Slachtofferhulp Nederland

Daarnaast komt dank toe aan Richard Korver die naast het geven van een interview ook belangrijke jurisprudentie beschikbaar stelde voor het onderzoek. Voorts komen in de VS de volgende partijen dank toe: het National Center for Missing and Exploited Children, de Child Exploitation and Obscenity Section van het Department of Justice en de Federal Bureau of Investigation. Zij waren bereid om ons in detail uit te leggen hoe het Amerikaanse stelsel functioneert. Ook stichting Caleidoscoop zijn we dankbaar voor haar bereidheid om een groepsgesprek met slachtoffers te organiseren zodat voorlopige resultaten konden worden gespiegeld. Tot slot willen de slachtoffers en ouders heel hartelijk danken voor hun bereid hun medewerking te verlenen. Zonder hun bijdrage had dit onderzoek niet voltooid kunnen worden.

Oberon Nauta, projectleider van het onderzoek
Arjun Swami-Persaud

Afkortingen

Afkorting	Omschrijving
AO	Algemeen Overleg
AVAA	Amy, Vicky, and Andy Child Pornography Victim Assistance Act
CCMO	Centrale Commissie Mensgebonden onderzoek
CEOS	Child Exploitation and Obscenity Section
CPVA	Child Pornography Victim Assistance
CVRA	Crime Victims' Rights Act
DoJ	Department of Justice
EOKM	Expertisebureau Online Kindermisbruik
EVRM	Europees Verdrag van de Rechten van de Mens
GGD	Gemeentelijke Geneeskundige Dienst
ISP	Internet Service Provider (ISP)
METC	Medisch-ethische toetsingscommissie
NCMEC	National Center for Missing and Exploited Children
OM	Openbaar Ministerie
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
SHN	Slachtofferhulp Nederland
Sr	Wetboek van strafrecht
Sv	Wetboek van strafvordering
TBKK	Team ter bestrijding van Kinderpornografie en Kindersekstoerisme
VIS	Victim Impact Statement
WMO	Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen

Samenvatting

Inleiding

In 2017 is de Survivors' Survey van het Canadian Centre for Child Protection uitgevoerd. Dit internationale onderzoek richtte zich voor het eerst specifiek op slachtoffers van kinderpornografie. Het onderzoek maakte duidelijk dat deze slachtoffers zich vaak onderscheiden van andere categorieën slachtoffers. Het besef dat hun beeldmateriaal blijvend vindbaar is op internet en daar gedeeld wordt tot gerief van pedofielen en anderen met deviante seksuele voorkeuren, berokkent hen voortdurend leed. Dit besef kan de normale deelname aan het maatschappelijke verkeer ernstig belemmeren.

De Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (hierna: Nationaal rapporteur) heeft naar aanleiding van het onderzoek per brief van 6 november 2017 de minister van Justitie en Veiligheid en de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport gevraagd om de kwetsbare positie van de slachtoffers te versterken. In de Tweede Kamer is naar aanleiding van die oproep onder andere gesproken over een notificatiesysteem dat slachtoffers informeert wanneer (oud) kinderpornografisch beeldmateriaal van hen opduikt in nieuwe downloadzaken of op het internet. De minister voor Rechtsbescherming zegde toe de wenselijkheid en haalbaarheid van een dergelijk notificatiesysteem te onderzoeken.

In opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft DSP-groep invulling gegeven aan dit onderzoek. Binnen het onderzoek is antwoord gegeven op de volgende centrale vraagstelling:

> *Wat is vanuit het perspectief van (ouders/vertegenwoordigers van) slachtoffers van kinderpornografie de wenselijkheid en haalbaarheid van een systeem van informatievoorziening aan slachtoffers van kinderpornografie over het aanwezig zijn van materiaal op internet dan wel het aangetroffen zijn van materiaal in het kader van een strafrechtelijk onderzoek?*

Aanpak

Het onderzoek startte met acht gesprekken met (ouders van) slachtoffers. In dezelfde periode werden interviews gehouden binnen de slachtofferadvocatuur en met vertegenwoordigers van het Landelijke Programma Zeden Kinderpornografie en Kindersekstoerisme (van het OM en de politie).

Vervolgens is een landelijke anonieme enquête afgenomen onder slachtoffers. De enquête heeft in de periode oktober 2018 tot en met maart 2019 opengestaan en geresulteerd in een netto respons van 61 (waarvan 45 slachtoffers en 16 ouders /vertegenwoordigers van slachtoffers). Gelijktijdig vonden gesprekken plaats met het National Center for Missing and Exploited Children (van het Amerikaanse ministerie van Justitie) en met de Victim Services Division (van de FBI) over het functioneren van het Amerikaanse Victim Notification System voor slachtoffers van kinderpornografie.

Tegen het einde van de looptijd van het onderzoek zijn op basis van de voorlopige resultaten gesprekken gevoerd met gedragsdeskundigen en traumaexperts. In deze gesprekken zijn de behoeftes zoals die bleken uit de gesprekken en de enquête geplaatst in gedragspsychologisch perspectief. Vervolgens is op basis van de voorlopige resultaten vastgesteld wat, gelet op de huidige stand van de techniek en de juridische mogelijkheden van het Nederlandse strafrecht, qua notificatie haalbaar is. De wenselijkheid van deze scenario's is besproken in een groepsgesprek dat stichting Caleidoscoop met (vertegenwoordigers van) slachtoffers organiseerde.

Voor het onderzoek is een klankbordgroep samengesteld met expertise op het terrein van de doelgroep en het opsporings- en vervolgingsproces van kinderpornografie. Met de klankbordgroep vond in alle fases van het onderzoek nauwe afstemming plaats.

Kanttekening bij de onderzoeksresultaten

De behoeftes van de slachtoffers zijn voor een belangrijk deel in beeld gebracht op basis van de slachtofferenquête. Bij de enquête moet echter een kanttekening worden geplaatst. Voor het bepalen van de representativiteit van de enquêteresultaten is het namelijk noodzakelijk om te weten hoe de totale doelgroep eruit ziet, zodat de kenmerken van de respons daarmee vergeleken kunnen worden. Onbekend is echter hoe groot de totale groep Nederlandse slachtoffers is, laat staan dat bekend is welke kenmerken deze groep heeft. Vanwege het ontbreken van deze informatie kan niet worden vastgesteld of de respons van de enquête representatief is voor alle slachtoffers in Nederland. Voor wat betreft de behoefte-inventarisatie kan daardoor feitelijk alleen worden bepaald dát een bepaalde behoefte leeft binnen de doelgroep. Maar in welke mate die behoefte voorkomt, kan niet nauwkeurig worden vastgesteld. Bij de conclusies in deze samenvatting worden de aanwezige behoeftes daarom niet nader gekwantificeerd en geprioriteerd.

Definitie 'slachtoffers kinderpornografie'

Voor een definitie van kinderpornografie is vanwege het internationale karakter van het fenomeen binnen dit onderzoek aansluiting gezocht bij de Europese Richtlijn 2011/93/EU van 13 december 2011. Deze richtlijn is in de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd en omschrijft kinderpornografie als volgt:

- alle materiaal dat de visuele weergave behelst van een kind dat deelneemt aan echte of gesimuleerde expliciete seksuele handelingen;
- elke weergave voor primair seksuele doeleinden van de geslachtsorganen van een kind;
- alle materiaal dat de visuele weergave behelst van een persoon die er als een kind uitziet en die deelneemt aan echte of gesimuleerde expliciete seksuele gedragingen of elke weergave voor primair seksuele doeleinden van de geslachtsorganen van een persoon die er als een kind uitziet, of
- realistische afbeeldingen van een kind dat deelneemt aan expliciete seksuele gedragingen, of realistische afbeeldingen voor primair seksuele doeleinden van de geslachtsorganen van een kind.

Slachtoffers van kinderpornografie zijn derhalve personen van wie dergelijk beeldmateriaal vervaardigd is. Onder deze definitie valt ook beeldmateriaal dat door het slachtoffer zelf vrijwillig is gemaakt dan wel met

diens toestemming door anderen. Bijvoorbeeld in het kader van sexting. Het moge echter duidelijk zijn dat de situatie waarin twee minderjarige leeftijdsgenoten vrijwillig beeldmateriaal maken en dat uitsluitend met elkaar delen onvergelijkbaar is met de situatie waarin een slachtoffer tegen zijn wil seksuele handelingen moet verrichten of ondergaan en waarvan beeldmateriaal is gemaakt. Dit onderzoek focust zich op kinderpornoslachtoffers van hands-on misbruik en/of op kinderpornoslachtoffers die onvrijwillig geposeerd hebben.

Conclusies bij de onderzoeksvragen

De centrale vraagstelling is uitgewerkt in aparte onderzoeksvragen. In het vervolg van deze paragraaf wordt steeds eerst de betreffende onderzoeksvraag gesteld en vervolgens per onderzoeksvraag de conclusies van het onderzoek gegeven.

Willen slachtoffers op de hoogte gesteld worden van het opduiken van afbeeldingen in de context van een strafrechtelijk onderzoek?

Kinderpornografie is - ex artikel 240b Wetboek van strafrecht (Sr) - strafbaar gesteld. Het bedoelde artikel onderscheidt diverse handelingen zoals bezit, productie en verspreiding. Bij de beantwoording van deze onderzoeksvraag is gefocust op zogenaamde downloadzaken (bezit en eventuele verdere verspreiding). Reden hiervoor is dat bij productiezaken en andere zwaardere vergrijpen onder artikel 240b Sr het slachtoffer - voor zo ver geïdentificeerd - in beginsel al direct als slachtoffer wordt aangemerkt en vanuit die procesrol niet nog apart genotificeerd hoeft te worden. Driekwart van de slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers die de enquête invulden, geven aan genotificeerd te willen worden wanneer beeldmateriaal van misbruik wordt aangetroffen in een strafzaak tegen een downloadverdachte. Hiervoor worden diverse motieven genoemd:

- verkrijgen zekerheid/uitsluitsel over de eventuele verdere verspreiding;
- verkrijgen zekerheid/uitsluitsel over de aard van het misbruik (bij slachtoffers die op jonge leeftijd zijn misbruikt en daar geen herinnering aan hebben);
- genoegdoening;
- uitoefenen van slachtofferrechten[1];
- verkrijgen van bewijsmateriaal dat het misbruik en de beeldopnames hebben plaatsgevonden, om geloofd te worden door de sociale omgeving en/of politie;
- verkrijgen van een gevoel van controle over hun situatie.

Deze behoeftes zijn goed te verklaren vanuit de specifieke kenmerken van deze groep slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers. Veel van de slachtoffers ervaren – zo blijkt uit de literatuur – een grote mate van stress en psychisch lijden door de onzekerheid óf het beeldmateriaal (nog) aanwezig is op internet. Ook het besef dat pedofielen – en anderen met deviante seksuele voorkeuren – genot ontlenen aan het

[1] In de enquête is in kader van het strafproces specifiek doorgevraagd op spreekrecht, het recht op voegen van een schadeclaim en het recht op het toevoegen van stukken aan het strafdossier.

beeldmateriaal berokkent slachtoffers leed, bovenop het trauma van het eventuele eerdere misbruik. Herstel van het trauma van slachtoffers is volgens de wetenschap gebaat bij het herwinnen van (het gevoel van) controle. Het verkrijgen van de zekerheid dat het beeldmateriaal (niet) verder verspreid is kan bijdragen aan het herwinnen van dat gevoel.

Niet alle slachtoffers die de enquête invulden, wensen notificatie. Ongeveer een kwart van de respondenten wil beslist geen berichten ontvangen. Degene die niet genotificeerd willen worden, zijn unaniem in hun motivatie. Zij willen het verleden laten rusten zodat ze verder kunnen met hun leven. Notificatie zorgt voor hernieuwde confrontatie met de traumatische gebeurtenissen, zo is hun oordeel, waardoor de kans bestaat dat oude wonden weer opengereten worden. Deskundigen die binnen dit onderzoek bevraagd zijn, bevestigen dat dit risico op secundaire victimisatie bestaat.

Willen slachtoffers op de hoogte gesteld worden van het opduiken van afbeeldingen op *internet*?

Slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers die de enquête invulden, geven in nog grotere mate dan bij strafzaken aan genotificeerd te willen worden wanneer beeldmateriaal van misbruik wordt aangetroffen op internet. De motieven zijn, met uitzondering van genoegdoening en het uitoefenen van slachtofferrechten, gelijk aan die die genoemd werden in het kader van strafzaken. Ook de motieven van degenen die aangeven juist niet genotificeerd te willen worden zijn identiek. Deskundigen wijzen echter ook hier op het risico van secundaire victimisatie.

Is het een wens die verandert al gelang het verstrijken van de tijd na het misbruik of waarbij de leeftijd/levensfase van het slachtoffer toen/later een rol speelde/speelt?

Deze vraag kon binnen het bestek van het onderzoek niet uitputtend worden beantwoord. Daarvoor zou namelijk een cohortstudie moeten worden uitgevoerd waarbij op individueel niveau slachtoffers gedurende een langere periode gevolgd zouden moeten worden. Wel werd binnen de enquête voor wat betreft strafzaken een relatie gevonden tussen huidige leeftijd en behoefte aan notificatie onder slachtoffers: hoe ouder de respondent[2] hoe vaker behoefte bestaat aan notificatie. Bij notificatie naar aanleiding van aanwezigheid beeldmateriaal op internet is geen relatie tussen leeftijd en notificatiebehoefte vastgesteld.

In hoeverre kan notificatie bijdragen aan herstel van slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers?

Er is geen (internationaal) wetenschappelijk onderzoek bekend naar de effecten van notificatie op het herstelproces van slachtoffers kinderpornografie en hun ouders/vertegenwoordigers. Hoewel de behoeftes van slachtoffers aan notificatie niet ter discussie worden gesteld, twijfelen Nederlandse deskundigen of

[2] Hierbij worden enkel de antwoorden van de slachtoffers zelf bedoeld en niet die van de ouders/verzorgers.

notificatie echt kan bijdragen aan herstel. Bij een notificatiesysteem ontstaan risico's op secundaire victimisatie. De vorm en mate van deze risico's zijn mede-afhankelijk van de uiteindelijke vorm van het notificatiesysteem, de (beperkte) mate waarin het overheden lukt om het internet op te schonen en de wijze waarop deze mogelijkheden en beperkingen worden gecommuniceerd aan de slachtoffers. Op dit moment is het onzeker of een notificatiesysteem kan voorzien in de bevrediging van de achterliggende behoeftes van slachtoffers (zie verder de eindconclusie van deze samenvatting).

Welke wettelijke mogelijkheden voor notificatie zijn er voor slachtoffers in downloadzaken?

Als beeldmateriaal van het te notificeren slachtoffer wordt aangetroffen op gegevensdragers van een persoon die voor dat bezit (en eventuele verdere verspreiding) wordt vervolgd, is het de vraag of het slachtoffer genotificeerd mag worden. Het betreft tenslotte informatie uit het strafproces dat alleen gedeeld mag worden met de procespartijen/procesdeelnemers. Vanwege het ontbreken van relevante jurisprudentie is echter onduidelijk of het te notificeren slachtoffer in de zin van artikel 51a Wetboek van strafvordering (Sv) de status van slachtoffer kan verkrijgen. De onduidelijkheid over de juridische status van het te notificeren slachtoffer in gewone downloadzaken (is het slachtoffer formeel procespartij/procesdeelnemer of niet?) brengt ook met zich mee dat onzeker is of het slachtoffer überhaupt slachtofferrechten mag uitoefenen, zoals spreekrecht of het recht om zich te voegen als benadeelde voor een schadeclaim.

Wat leren de ervaringen in het buitenland met systemen waarmee slachtoffers van kinderporno geïnformeerd worden, bijvoorbeeld de VS?

In de VS is al geruime tijd een *victim notification system* operationeel dat voor een aantal ernstige strafbare feiten slachtoffers notificeert over mutaties in het lopende strafproces. Notificaties hebben betrekking op onder andere de zittingsdatum, de executie van de straf, de beëindiging van de straf etc. Dit systeem notificeert ook in het geval van kinderpornografie en recentelijk zijn er bijzondere aanpassingen gedaan ten behoeve van deze slachtoffercategorie. Specifiek voor deze groep slachtoffers wordt de mogelijkheid geboden om te notificeren wanneer in zogenaamde downloadzaken beeldmateriaal van hen wordt aangetroffen. Voor het vaststellen van de aanwezigheid van het beeldmateriaal is het National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC) belast met het uitlezen van in beslaggenomen gegevensdragers. Blijkt beeldmateriaal van een te notificeren slachtoffer aanwezig, dan wordt het genotificeerd zodat het zich kan voegen als procespartij/procesdeelnemer.

Notificatie kan op verschillende manieren plaatsvinden, naar gelang de voorkeur van het slachtoffer. Ieder te notificeren slachtoffer heeft een eigen dashboard waarop het kan inloggen om te zien of en zo ja welke notificaties er in de voorliggende periodes zijn geweest. Ook kunnen door het slachtoffer aangewezen contactpersonen op de hoogte worden gebracht. Afhankelijk van de individuele afspraken tussen contactpersoon en slachtoffer kan de contactpersoon dan het slachtoffer verder informeren.

Onlangs is de *Amy, Vicky, and Andy Act* (AVAA) door het Amerikaanse parlement aangenomen. Als deze wet daadwerkelijk geïmplementeerd is kunnen slachtoffers veel eenvoudiger dan nu financieel gecompenseerd worden voor hun schade. De wet draagt rechtbanken op downloaders een schadevergoeding van $ 3.000 per geïdentificeerd slachtoffer te laten betalen. Daarnaast is met de AVAA ook het Child Pornography Victims Reserve (CPVR)-fonds in het leven geroepen. Slachtoffers mogen hieruit éénmalig een 'financiële bijdrage' van maximaal $ 35.000 ontvangen. De uiteindelijke hoogte van deze uitkering wordt bepaald door het persoonlijke schadeplan dat een slachtoffer voorafgaand aan zijn claim dient op te stellen.

Het Amerikaanse voorbeeld leert dat notificatie technisch gezien mogelijk is, maar dat het de nodige logistieke uitdagingen met zich meebrengt. Ook leert het dat het wettelijke kader van notificatie in de VS anders is dan Nederland. Zo is daar wetgeving van kracht die slachtoffers van kinderporno expliciet aanwijst als procespartij/procesdeelnemer.

Bij de Amerikanen is onbekend hoeveel slachtoffers kinderpornografie per jaar daadwerkelijk genotificeerd worden. Evenmin is bij de FBI bekend wat de effecten van het systeem zijn op het herstel van de slachtoffers. Het notificatiesysteem heeft pas recent zijn huidige vorm gekregen. Tot voor kort functioneerde het systeem in ieder geval niet naar behoren. Met name het grote aantal notificaties dat sommige individuele slachtoffers ontvingen, had negatieve impact op het herstel.

Welke mogelijkheden heeft een slachtoffer van kinderporno op dit moment om afbeeldingen van misbruik verwijderd te krijgen van het internet? Op welke wijze wordt het slachtoffer van kinderporno van deze mogelijkheden op de hoogte gesteld?

Binnen het onderzoek is deze vraag niet beantwoord, omdat geen van de respondenten die de behoefte-inventarisatie-enquête invulde de wens koestert om zelf actie te ondernemen om het materiaal van internet te laten verwijderen. Opgemerkt moet worden dat steeds meer Internet Service Providers (ISP) een notice-and-takedown-procedure hanteren. Deze ISP hebben zich gecommitteerd binnen 24 uur kinderpornografie na een melding van het EOKM of politie te verwijderen. Voorts kunnen kinderen, jongeren en ouders terecht bij de hulplijn Help Wanted van het EOKM. Bij de hulplijn kunnen ze een melding doen over online seksueel kindermisbruik en terecht voor praktisch advies.

Waar zou een systeem van notificatie/informatievoorziening aan slachtoffers het beste ingericht kunnen worden, gelet op de functionaliteit/doel van de notificatie?

In de praktijk gaat het om twee notificatiesystemen. Een systeem dat notificeert wanneer in strafzaken tegen downloaders oud beeldmateriaal van te notificeren slachtoffers wordt gevonden. En een ander systeem dat notificeert wanneer beeldmateriaal op het internet wordt aangetroffen. Wat betreft het systeem van notificatie in de context van het strafproces is de politie de eerst aangewezen organisatie. Zij is

namelijk op dit moment de enige partij die (vanuit de opsporing) kan beschikken over de in beslaggenomen gegevensdragers en zij is qua expertise de enige partij in Nederland die in staat is om ook ambtshalve de aanwezigheid van het beeldmateriaal vast te stellen. Voor de opsporing van kinderpornografie zijn binnen de politie specifieke teams aangewezen, de zogenaamde teams ter bestrijding van Kinderpornografie en Kindersekstoerisme (TBKK). Bij het toebedelen van capaciteit aan deze teams is een afweging gemaakt op grond van het totale werkaanbod van de politie (die geacht wordt alle strafbare feiten op te pakken). Vanwege capaciteitsoverwegingen doorzoeken de TBKK's in overleg met het OM echter niet systematisch alle in beslaggenomen gegevensdragers. Zouden de teams zonder capaciteitsuitbreiding daartoe worden opgedragen, dan moeten - vanwege de enorme tijdsinvesteringen die dat met zich meebrengt - ingrijpende aanpassingen in het huidige opsporings- en vervolgingsbeleid worden doorgevoerd. Dat zou een verlegging van focus betekenen: deels weg van opsporing van nieuwe, nog niet ontzette slachtoffers naar het notificeren van oude, reeds bekende en ontzette slachtoffers.

Een internetnotificatiesysteem kan het beste worden belegd bij een aparte organisatie die al belast is met het doorzoeken van internet op de aanwezigheid van kinderporno en cliëntcontact onderhoudt met slachtoffers kinderpornografie. Op dit moment zijn er geen organisaties die voldoen aan beide vereisten. Voor het doorzoeken van internet ligt het EOKM voor de hand, omdat zij beschikt over de juiste expertise en techniek. Wel is het huidige aantal medewerkers beperkt, zodat het EOKM voor deze eventuele aanvullende taak uitbreiding zal moeten zoeken. Voor de notificatie van slachtoffers en de eventuele nazorg ligt een partij als Slachtofferhulp Nederland of gespecialiseerde psychische hulpverleners voor de hand. De verwachting is namelijk dat notificatie naar aanleiding van gevonden materiaal gevoelens van stress en wanhoop met zich mee kunnen brengen. Dat vraagt om professionele begeleiding.

Eindconclusies

De centrale vraag van het onderzoek luidt:

> *Wat is vanuit het perspectief van (ouders/vertegenwoordigers van) slachtoffers van kinderpornografie de wenselijkheid en haalbaarheid van een systeem van informatievoorziening aan slachtoffers van kinderpornografie over het aanwezig zijn van materiaal op internet dan wel het aangetroffen zijn van materiaal in het kader van een strafrechtelijk onderzoek?*

Op basis van het onderzoek moet worden geconcludeerd dat de wenselijkheid van een notificatiesysteem twijfelachtig is. Bovendien kan een slachtoffer van kinderpornografie alleen een reële kans op notificatie worden geboden wanneer serieuze aanpassingen worden gedaan in het huidige opsporings- en vervolgingsbeleid inzake kinderpornografie. Omdat die aanpassingen nadelige gevolgen kunnen hebben voor de opsporing van nieuwe kinderpornozaken, is de haalbaarheid in het geding. We lichten beide conclusies toe.

Wenselijkheid notificatie

Wat betreft de wenselijkheid van notificatie is het volgende van belang. De redenen dat slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers genotificeerd willen worden, is dat ze zekerheid willen dat er geen verdere verspreiding heeft plaatsgevonden van het beeldmateriaal. Of dat ze uitsluitsel willen krijgen – hoe zwaar die wetenschap ook is – dat het materiaal daadwerkelijk verspreid is. Ook wordt gehoopt dat in de toekomst nog onbekend beeldmateriaal kan worden opgespoord en dat naar aanleiding van die vondst notificatie plaatsvindt. Dat beeldmateriaal kan dan vervolgens dienen als bewijs tegen nog niet vervolgde daders of gebruikt worden om duidelijkheid te krijgen over waar het misbruik uit bestaan heeft. (Dit laatste argument speelt in zaken waar het slachtoffer vanwege de jonge leeftijd waarop het plaatsvond geen of gebrekkige herinnering heeft aan het misbruik.) Bij notificatie in het kader van een strafzaak speelt verder nog het motief van genoegdoening en het uitoefenen van slachtofferrechten. Al deze motieven kunnen worden geschaard onder het overkoepelende motief weer controle op het leven terug te krijgen.

Er is geen wetenschappelijk onderzoek dat inzicht verschaft in de mate waarin notificatie van slachtoffers van kinderpornografie helpt bij het herwinnen van controle over het leven en het herstel van het trauma. Ook op basis van het Amerikaanse *victim notification system* kunnen geen uitspraken gedaan worden over de effectiviteit, omdat het notificatiesysteem daar pas recent zijn huidige vorm kreeg. (De wijze van notificeren zoals dat in Amerika tot voor kort gebeurde, was voor slachtoffers van kinderpornografie soms zeer belastend).

Nederlandse deskundigen die binnen dit onderzoek bevraagd zijn, twijfelen of notificatie kan bijdragen aan herstel van het slachtoffer en wijzen op het risico van secundaire victimisatie. Wordt besloten tot het beschikbaar stellen van een notificatiesysteem, dan zal namelijk ook volledig transparant gecommuniceerd moeten worden wat het systeem kan opleveren voor het slachtoffer. Én wat niet. Wat dat laatste betreft: op dit moment zijn opsporingsinstanties niet in staat de verspreiding en permanente aanwezigheid van het beeldmateriaal op internet een halt toe te roepen. En zo lang dat niet verandert, zal een goed werkend notificatiesysteem slachtoffers vooral de boodschap brengen dat het materiaal wijdverspreid is en steeds weer opnieuw wordt aangetroffen. Het is twijfelachtig of slachtoffers gebaat zijn bij dat inzicht.

Verder beperkt de huidige stand van de techniek vooralsnog de potentiële opbrengst van een notificatiesysteem. Zo is het feitelijk onhaalbaar om het hele internet met crawlers te doorzoeken op de aanwezigheid van beeldmateriaal van te notificeren personen. En ook kan niet zonder draconische investeringen tegemoet gekomen worden aan behoeftes van slachtoffers die hopen dat oud, nog onbekend, materiaal van het eerdere misbruik kan worden opgespoord. Ook die boodschappen zullen eerlijk verteld moeten worden.

De enige behoefte waar mogelijk enigszins in voorzien kan worden, is genoegdoening en de uitoefening van slachtofferrechten. Maar daarvoor is het wel nodig verstrekkende wijzigingen door te voeren in het

huidige opsporings- en vervolgingsbeleid. Die aanpassingen raken aan de haalbaarheid van een notificatiesysteem.

Haalbaarheid: notificatiesysteem in het kader van een strafzaak

Hoe haalbaar is een notificatiesysteem in het kader van een strafzaak? Zonder wijzigingen in het huidige opsporings- en vervolgingsbeleid is de kans klein dat een slachtoffer in de praktijk genotificeerd kan worden. In de huidige situatie leggen de politie en het OM vanwege de beperkte beschikbare capaciteit de focus op het opsporen en ontzetten van slachtoffers in acute misbruiksituaties. Hiermee hangt samen dat de meldingen over eenvoudige downloadzaken – en dat is de bulk van het werkaanbod van de politie – nauwelijks worden opgewerkt tot opsporingsonderzoeken. En zonder opsporingsonderzoek zal geen systematisch doorzoeken van gegevensdragers plaatsvinden. Voor zover een downloadzaak wel wordt uitgerechercheerd en ter zitting komt, wordt vanwege staand beleid een representatieve steekproef van slechts vijf afbeeldingen in de tenlastelegging beschreven. Omdat het vaak om honderdduizenden, zo niet miljoenen afbeeldingen gaat, is de kans nagenoeg 0% dat tussen die vijf afbeeldingen een afbeelding wordt aangetroffen van een te notificeren Nederlands slachtoffer. Een notificatiesysteem dat uitsluitend binnen deze systematiek functioneert, levert een slachtoffer zodoende zeer weinig op.

Dit kan veranderen wanneer besloten wordt dat ook de gemiddelde downloadzaak wordt opgewerkt tot een volwaardig opsporingsonderzoek waarbinnen altijd alle gegevensdragers systematisch worden doorzocht. Bij een match zou de verdachte - in afwijking op het huidige beleid - dan standaard gedagvaard moeten worden en moet bij de tenlastelegging afgeweken gaan worden van de regel dat slechts vijf representatieve afbeeldingen worden beschreven. Deze nieuwe werkwijze zal echter zonder grote capacitaire uitbreiding aan de zijde van de politie, OM en Rechtspraak leiden tot het verleggen van de recherche-inzet: weg van opsporing van nieuwe, nog niet ontzette slachtoffers naar opsporing en vervolging van eenvoudige downloaders en het notificeren van oude, reeds bekende en ontzette slachtoffers. Geïnterviewde slachtoffers zijn unaniem in hun oordeel dat een notificatiesysteem nimmer ten koste mag gaan van nieuwe slachtoffers.

Haalbaarheid: internetnotificatie

Hoe haalbaar is internetnotificatie? Slachtoffers willen internetnotificatie omdat ze antwoord zoeken op de vraag of het beeldmateriaal (niet) aanwezig is op internet. Ook zoeken ze met internetnotificatie antwoord op de vraag of er überhaupt beeldmateriaal is gemaakt, dan wel wat de aard van het misbruik is geweest.

De vraag of bekend beeldmateriaal (niet) aanwezig is op internet, kan alleen definitief worden beantwoord wanneer het hele internet (inclusief darkweb) systematisch en permanent met crawlers wordt doorzocht. Voor wat betreft het openbare internet zou in theorie een crawler gemaakt kunnen worden die op basis van de hashwaardes van het bekende beeldmateriaal van te notificeren slachtoffers nagaat of ergens het beeldmateriaal wordt aangeboden. Maar de benodigde rekenkracht voor een dergelijke crawler is onevenredig groot wanneer het hele internet doorzocht moet worden. In plaats daarvan kan met een

gerichte zoekstrategie gestart worden op de plekken waar het materiaal het meest waarschijnlijk aangetroffen wordt en die strategie kan steeds verder worden verfijnd. Echter een garantie dat als het materiaal niet gevonden is, het echt afwezig is op het openbare internet kan natuurlijk niet worden geboden. En bovendien wordt maar heel beperkt inzicht geboden in het afgeschermde deel van het internet (darkweb) omdat de internetfora waarop het materiaal gedeeld wordt, vaak niet op een ethische wijze toegankelijk zijn voor derden (er kan alleen toegang worden verkregen door het zelf aanbieden van nieuw materiaal).

Verder speelt dat met de huidige stand van de techniek bij de beschikbare capaciteit feitelijk alleen gezocht kan worden op volledig identiek beeldmateriaal. Moderaties aan het beeldmateriaal – en dat gebeurt regelmatig - zorgen er voor dat een dergelijke zoekmethode tot false-negatives leidt. Slachtoffers die geen notificaties ontvangen, wordt daarmee de schijnzekerheid geboden dat het materiaal niet aanwezig is. Tegen deze achtergrond kan een internetnotificatiesysteem uitsluitend slecht bericht opleveren. Dat wil zeggen: bij een match weet het slachtoffer met zekerheid dat het materiaal aanwezig is op internet. En bij geen match is onduidelijk of het aanwezig is op internet. Het is de vraag of die boodschap wenselijk is, beredeneerd vanuit het belang van het slachtoffer.

Voor wat betreft het zoeken naar onbekend beeldmateriaal van bekende slachtoffers is de haalbaarheid nog beperkter: zonder draconische investeringen kan slachtoffers geen enkel reëel perspectief worden geboden. Voor het bieden van een reële kans op het vinden van dergelijk beeldmateriaal zouden slachtoffers namelijk eerst beeldmateriaal beschikbaar moeten stellen van henzelf in de leeftijdsperiode ten tijde van het misbruik. De biometrie van die afbeeldingen moeten vervolgens worden gebruikt om het internet net zo lang te crawlen tot er een match is. Het corresponderende beeldmateriaal zou dan vervolgens handmatig moeten worden uitgekeken. Maar zo lang niets gevonden wordt, is dat geen garantie dat het niet toch ergens op het internet wordt aangeboden. 'Geen bericht' is daarom geen 'goed bericht'.

Tot slot

Uit het voorgaande volgt dat de wenselijkheid van een notificatiesysteem twijfelachtig is. Enerzijds omdat met de huidige stand van de techniek en de beschikbare capaciteit slechts heel beperkt kan worden voorzien in de behoeftes van slachtoffers. Anderzijds omdat onduidelijk is of notificatie überhaupt kan bijdragen aan het herstel van slachtoffers of juist leidt tot secundaire victimisatie. Zonder beter zicht op de gevolgen van notificatie op het slachtoffer lijkt het daarom niet verantwoord om nu een besluit te nemen over het wel of niet opzetten van een landelijk notificatiesysteem voor slachtoffers van kinderpornografie.

1 Inleiding

In haar brief van 6 november 2017 vroeg de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (hierna: de Nationaal rapporteur) aandacht voor de Survivors' Survey van het Canadian Centre for Child Protection. In dit internationale onderzoek – waaraan de Nationaal rapporteur haar medewerking verleende - werd voor het eerst gekeken naar de ervaringen van internationale slachtoffers van kinderpornografie. Naar aanleiding van de brief werd tijdens het Algemeen Overleg (AO) over de berichtgeving inzake Robert M. (8 november 2017) en het AO Slachtofferbeleid (16 november 2017) gesproken over het versterken van de positie van slachtoffers van kinderpornografie. Daarbij werd gerefereerd aan het Amerikaanse notificatiesysteem dat onder andere slachtoffers van kinderpornografie op de hoogte brengt wanneer oud beeldmateriaal opduikt in zogenoemde nieuwe 'downloadzaken'. De minister van Rechtsbescherming zegde toe de wenselijkheid en haalbaarheid van een dergelijk notificatiesysteem in Nederland te onderzoeken. Het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft DSP-groep gevraagd dit onderzoek uit te voeren. Dit rapport legt verslag van de resultaten van het onderzoek.

Reikwijdte van het onderzoek

Om de wenselijkheid van een notificatiesysteem vast te stellen zijn slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers bevraagd. Naast acht individuele gesprekken is ook een enquête afgenomen onder in totaal 61 respondenten uit de doelgroep. Deze respondenten – die volledig anoniem hun bijdrage leverden – zijn geworven doordat de Nationaal rapporteur, Slachtofferhulp Nederland (SHN), Centrum Seksueel Geweld, GGD Amsterdam, Expertisebureau Online Kindermisbruik (EOKM) het ministerie van Justitie en Veiligheid en stichting Caleidoscoop via hun netwerken een oproep tot deelname verspreidden. Ook hebben enkele belangenorganisaties voor slachtoffers de enquête onder de aandacht gebracht van hun achterban, bijvoorbeeld op internetfora. Omdat onbekend is hoeveel Nederlandse slachtoffers kinderpornografie er exact zijn, en er bovendien geen controle kon plaatsvinden op de respons, kan niet worden vastgesteld of de behoeftes zoals die blijken uit de enquête representatief zijn. Bij lezing van het rapport moet met deze onzekerheid rekening worden gehouden.

Leeswijzer

In hoofdstuk twee van deze rapportage wordt verantwoording afgelegd over het uitgevoerde onderzoek. In het derde hoofdstuk wordt ingegaan op een aantal bijzondere aspecten van het slachtofferschap van kinderpornografie. De behoeftes van slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers ten aanzien van een notificatiesysteem komen in hoofdstuk vier aan bod. In hoofdstuk vijf worden deze behoeftes in gedragspsychologisch perspectief geplaatst. De haalbaarheid van een notificatiesysteem in het kader van downloadzaken wordt in hoofdstuk 6 besproken. Daar komt ook het Amerikaanse notificatiesysteem aan bod. In het zevende hoofdstuk wordt de haalbaarheid van een systeem besproken dat notificeert naar aanleiding van de aanwezigheid van beeldmateriaal op internet. In hoofdstuk 8 tenslotte worden aan de hand van de onderzoeksvragen de conclusies van het onderzoek verwoord.

2 Methodische verantwoording

In dit hoofdstuk worden het doel en de centrale onderzoeksvragen beschreven en wordt verantwoording afgelegd voor het onderzoek.

2.1 Doelstelling en onderzoeksvragen

Doel van het dit onderzoek is na te gaan wat de haalbaarheid en wenselijkheid is van notificatiesysteem voor slachtoffers kinderpornografie en hun ouders/vertegenwoordigers. Dit doel laat zich tot de volgende tweevoudige probleemstelling operationaliseren:

2.1.1 Probleemstelling

> *Wat is vanuit het perspectief van (ouders/vertegenwoordigers van) slachtoffers van kinderpornografie de wenselijkheid en haalbaarheid van een systeem van informatievoorziening aan slachtoffers van kinderpornografie over het aanwezig zijn van materiaal op internet dan wel het aangetroffen zijn van materiaal in het kader van een strafrechtelijk onderzoek?*

2.1.2 Deelvragen

De probleemstelling is nader geoperationaliseerd in de volgende onderzoeksvragen

- Willen slachtoffers op de hoogte gesteld worden van het opduiken van afbeeldingen in de context van een strafrechtelijk onderzoek?
- Willen slachtoffers op de hoogte gesteld worden van het opduiken van afbeeldingen op internet?
- Is het een wens die verandert al gelang het verstrijken van de tijd na het misbruik of waarbij de leeftijd/levensfase van het slachtoffer toen/later een rol speelde/speelt?
- Op welke wijze kunnen/willen slachtoffers geïnformeerd worden?
- In hoeverre kan notificatie bijdragen aan herstel van de slachtoffers?
- Wat leren de ervaringen in het buitenland met systemen waarmee slachtoffers van kinderporno geïnformeerd worden (bijv. VS)?
- Welke wettelijke mogelijkheden voor notificatie zijn er voor slachtoffers in downloadzaken?
- Welke mogelijkheden heeft een slachtoffer van kinderporno op dit moment om afbeeldingen van misbruik verwijderd te krijgen van het internet? Op welke wijze wordt het slachtoffer van kinderporno van deze mogelijkheden op de hoogte gesteld?
- Waar zou een systeem van notificatie/informatievoorziening aan slachtoffers het beste ingericht kunnen worden, gelet op de functionaliteit/doel van de notificatie?
- Wat is per inrichtingsvariant de benodigde capaciteit?

2.2 Projectorganisatie

Een onderzoek naar behoeftes van slachtoffers en hun ouders/vertegenwoordigers vraagt om grote zorgvuldigheid. De kans bestaat dat alleen al door het benaderen van de doelgroep secundaire victimisatie optreedt. Om de risico's hierop tot een minimum te beperken zijn drie voorzorgsmaatregelen getroffen. Ten eerste is vastgesteld of het onderzoek en de in te zetten onderzoeksinstrumenten onderworpen moest worden aan ethische toets door een erkende Medisch Ethische Toetsingscommissie (METC).[3] Hiervoor is de METC van het AMC gevraagd om de WMO-waardigheid te beoordelen. Het METC AMC heeft geoordeeld dat het onderzoek geen onderzoek is in de zin van de WMO en dat zodoende geen nadere ethische toetsing noodzakelijk was.

Ten tweede is samenwerking gezocht met Nederlandse partijen die nauw samenwerken met de doelgroep. Hiervoor is een klankbordgroep samengesteld bestaand uit vertegenwoordigers van de volgende organisaties:

1. Centrum Seksueel Geweld
2. Expertisebureau Online Kindermisbruik
3. GGD Amsterdam (begeleider van de slachtoffers Amsterdamse zedenzaak)
4. Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen
5. Landelijke Programma Zeden Kinderpornografie en Kindersekstoerisme – politie
6. Landelijk officier van justitie Kinderporno & Kindersekstoerisme (Landelijk Parket – OM)
7. Slachtofferhulp Nederland (SHN)

De klankbordgroep heeft in alle fases van het onderzoek meegedacht over de te zetten noodzakelijke stappen, het onderzoeksprotocol en de vragenlijsten. Ook heeft de klankbordgroep het concept eindrapport inhoudelijk becommentarieerd. Tot slot is er voor gezorgd dat de individuele gesprekken zijn afgenomen door een gespecialiseerde orthopedagoog met kennis van trauma.

2.3 Verloop van het onderzoek

Direct na de start van het onderzoek is aan het College van Procureurs-Generaal formeel toestemming gevraagd voor het verkrijgen van cijfermateriaal met betrekking tot aard en aantallen strafzaken kinderpornografie in de periode 2012 - 2018. In deze periode vond tevens de toets van de METC AMC plaats op de Wmo-plichtigheid. Vervolgens is een bijeenkomst belegd met de klankbordgroep van het onderzoek en zijn afspraken gemaakt over het benaderen van de doelgroep voor de eerste fase (interviews) en de

[3] Onderzoek dat onder de Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen (WMO) valt moet vooraf door een erkende METC of de CCMO worden getoetst. Onderzoek valt onder de WMO als het aan de volgende twee voorwaarden voldoet: Er is sprake van medisch wetenschappelijk onderzoek én Personen worden aan handelingen onderworpen of hen worden gedragsregels opgelegd. De WMO geeft echter geen definitie van het begrip medisch-wetenschappelijk onderzoek. Daardoor is het op voorhand niet altijd duidelijk of het onderzoeksprotocol op grond van de wet dient te worden beoordeeld. Om het veld van dienst te zijn, heeft de Centrale Commissie Mensgebonden onderzoek (CCMO) de volgende definitie geformuleerd: 'Medisch-wetenschappelijk onderzoek is onderzoek dat als doel heeft het beantwoorden van een vraag op het gebied van ziekte en gezondheid (etiologie, pathogenese, verschijnselen/symptomen, diagnose, preventie, uitkomst of behandeling van ziekte), door het op systematische wijze vergaren en bestuderen van gegevens. Het onderzoek beoogt bij te dragen aan medische kennis die ook geldend is voor populaties buiten de directe onderzoekspopulatie.' Of sprake is van dergelijk Medisch-wetenschappelijk onderzoek moet worden vastgesteld door een METC.

tweede fase (enquête) van het onderzoek. Deze afspraken zijn voor wat betreft fase 1 uitgewerkt in een gedetailleerd onderzoeksprotocol waarin precies omschreven werd op welke wijze welke respondenten benaderd dienden te worden (zie bijlage 1). Ook is een concept vragenlijst opgesteld die door de klankbordgroep is becommentarieerd. Op basis van het onderzoeksprotocol zijn door GGD Amsterdam en SHN 35 (ouders van) slachtoffers gevraagd of zij bereid waren tot het verlenen van een interview. In totaal hebben vijf ouders en twee slachtoffers vervolgens een telefonisch interview gegeven. Een achtste respondent (ouder) heeft de vragen schriftelijk beantwoord. Alle ouders waren afkomstig uit de Amsterdamse zedenzaak. De twee slachtoffers waren via SHN verkregen. Hoewel aanvankelijk beoogd was minimaal 10 (ouders van) slachtoffers te spreken is volstaan met de acht interviews omdat duidelijk werd er een verzadiging optrad in de naar voren gebrachte gezichtspunten. Het vinden van nieuwe respondenten zou bovendien veel inspanningen vergen terwijl de gesprekken voor de respondenten niet altijd even makkelijk waren. De gespreksverslagen zijn geanonimiseerd gedeeld met de overige leden van het onderzoeksteam.

In dezelfde periode dat gesprekken met de slachtoffers plaatsvonden werden ook interviews gehouden met vertegenwoordigers van het Landelijke Programma Zeden Kinderpornografie en Kindersekstoerisme van de politie en het OM. Ook vond een interview plaats met Richard Korver in zijn hoedanigheid van slachtofferadvocaat.

Op basis van de gesprekken met de slachtoffers en overige stakeholders is een concept enquête opgesteld. Deze is beoordeeld door de klankbordgroep. Vervolgens is de enquête in een digitale vragenlijst omgezet die via een internetbrowser volledig anoniem in te vullen viel. Alle leden van de klankbordgroep - en daarnaast stichting Caleidoscoop[4] en het ministerie van Justitie en Veiligheid - hebben via hun eigen communicatiekanalen aandacht gevraagd voor de enquête (persberichten, websites, twitter, facebook, LinkedIn). Een aantal media heeft ook over de enquête bericht. De enquête heeft ruim vier maanden open gestaan en in de tussenliggende periode is enkele malen opnieuw via dezelfde communicatie kanalen aandacht gevraagd. In totaal respondeerden 76 personen. 15 daarvan zijn in de analyse buiten beschouwing gelaten omdat het slachtoffers van seksueel misbruik betrof waarvan geen beeldmateriaal gemaakt was of die ten tijde van het misbruik ouder waren dan 18 jaar. De netto respons was zodoende 61 (waarvan 45 slachtoffers en 16 ouders / wettelijk vertegenwoordigers van slachtoffers).

Tegen het einde van de looptijd van het onderzoek zijn op basis van de voorlopige resultaten gesprekken gevoerd met gedragskundigen en traumaexperts. Het ging om:

- Prof. Dr. Ramón Lindauer (AMC, UvA, De Bascule)
- Dr. Iva Bicanic (UMC Utrecht, Centrum Seksueel Geweld)
- Dr. Sonja Leferink (INTERVICT, Slachtofferhulp Nederland)

[4] Het doel van stichting Caleidoscoop is het mogelijk maken van lotgenotencontact voor mensen met een dissociatieve stoornis. Dat doet ze onder andere door bijeenkomsten te organiseren, voorlichting te geven en online contact te faciliteren.

In deze gesprekken is nagegaan wat bekend is over de gevolgen van notificatie en hoe vanuit gedragswetenschappelijk perspectief aangekeken moet worden tegen de behoeftes zoals die tijdens het onderzoek werden geïnventariseerd. Ook werd met de klankbordgroep op basis van de voorlopige resultaten van de enquête vastgesteld wat gelet op de huidige stand van de techniek en de juridische mogelijkheden van het Nederlandse strafrecht het meest haalbare notificatiescenario is. Dit scenario is vervolgens op wenselijkheid getoetst in een groepsgesprek dat stichting Caleidoscoop met leden van haar achterban heeft georganiseerd. Vervolgens is de haalbaarheid van het scenario getoetst bij de politie en het OM.

Binnen het onderzoek is ook vastgesteld hoe het Amerikaanse Victim Notification System voor slachtoffers van kinderpornografie in de praktijk werkt en welke lessen daarvan voor Nederland te leren zijn. Voor dit doel is contact gelegd met het National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC) en met en de Victim Services Division van de FBI. Vervolgens heeft er via teleconference een groepsgesprek plaatsgevonden met deze organisaties. Een tweede groepsgesprek vond plaats met dezelfde deelnemers plus de Executive Office for US Attorneys (EOUSA), de FBI Office of General Counsel en de Department of Justice: Child Exploitation and Obscenity Section (DoJ: CEOS). Daarnaast is naar aanleiding van deze gesprekken schriftelijke informatie opgevraagd.

3 Slachtofferschap kinderpornografie

In dit hoofdstuk wordt het slachtofferschap kinderpornografie toegelicht. Eerst wordt ingegaan op de vraag wat precies onder de term kinderpornografie wordt verstaan. Vervolgens wordt ingegaan op een aantal specifieke kenmerken van het slachtofferschap. Deze kenmerken zijn bepalend voor de behoeftes die bij deze groep slachtoffers leven. Een in te richten notificatiesysteem moet kunnen voorzien in deze behoeftes.

3.1 Definitie

Voor een definitie van kinderpornografie is binnen dit onderzoek aansluiting gezocht bij de Europese Richtlijn 2011/93/EU van 13 december 2011. Deze richtlijn is in de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd[5] en omschrijft kinderpornografie als volgt:

- alle materiaal dat de visuele weergave behelst van een kind dat deelneemt aan echte of gesimuleerde expliciete seksuele handelingen;
- elke weergave voor primair seksuele doeleinden van de geslachtsorganen van een kind;
- alle materiaal dat de visuele weergave behelst van een persoon die er als een kind uitziet en die deelneemt aan echte of gesimuleerde expliciete seksuele gedragingen of elke weergave voor primair seksuele doeleinden van de geslachtsorganen van een persoon die er als een kind uitziet, of
- realistische afbeeldingen van een kind dat deelneemt aan expliciete seksuele gedragingen, of realistische afbeeldingen voor primair seksuele doeleinden van de geslachtsorganen van een kind.

Slachtoffers van kinderpornografie zijn derhalve personen van wie dergelijk beeldmateriaal vervaardigd is. Onder deze definitie van kinderpornografie valt ook beeldmateriaal dat door manipulatie met computerprogramma's kinderpornografisch is gemaakt. Ook valt onder deze definitie beeldmateriaal dat door het slachtoffer vrijwillig is gemaakt dan wel met toestemming van het slachtoffer is gemaakt. Bijvoorbeeld in het kader van sexting. Het moge echter duidelijk zijn dat de situatie waarin twee minderjarige leeftijdsgenoten vrijwillig beeldmateriaal maken en uitsluitend met elkaar delen onvergelijkbaar is met de situatie waarin een slachtoffer tegen zijn wil seksuele handelingen moet verrichten of ondergaan en waarvan beeldmateriaal is gemaakt. Dit onderzoek focust zich op kinderpornoslachtoffers van hands-on misbruik en/of op kinderpornoslachtoffers die onvrijwillig geposeerd hebben.

3.2 Psychische gevolgen

In veel gevallen zijn slachtoffers van kinderpornografie, ook slachtoffer van *hands-on* seksueel misbruik. Talloze onderzoeken laten zien dat seksueel misbruik van kinderen vaak, ook op lange termijn, ernstige schade aan het slachtoffer berokkenen. De gevolgen van het misbruik uiten zich in lichamelijke en

[5] Vergelijk artikel 240b Sr en Aanwijzing kinderpornografie (BWBR0037824).

psychische klachten. Ook kunnen de gevolgen grote impact hebben op sociale contacten en intieme relaties waardoor slachtoffers niet meer volwaardig aan het maatschappelijk verkeer deel kunnen nemen. Het verwerken van de traumatische gebeurtenissen vraagt daarom in de regel veel tijd en de inzet van deskundige begeleiding.

Slachtoffers van kinderpornografie hebben het daarbij extra moeilijk omdat er ook beelden van het misbruik zijn gemaakt. Hierdoor wordt – zo stellen Dettmeijer-Vermeulen & van Krimpen (2014) - een tweede dimensie toegevoegd het slachtofferschap. Deze bestaat daaruit dat het slachtoffer blijvend gevolgen ondervindt van het figureren als object op het kinderpornografisch materiaal. De auteurs verwijzen daarbij naar internationaal onderzoek dat laat zien dat de wetenschap van het bestaan van dergelijk materiaal zal leiden tot extra psychologische stress bij het slachtoffer: het besef van het permanente karakter van het beeldmateriaal dat mogelijk op het internet circuleert, brengt bij veel slachtoffers een gevoel van totale controleverlies, machteloosheid, hulpeloosheid, schaamte en angst mee. Een slachtoffer vertelt in de behoefte-inventarisatie:

> *'Het houdt mij nog steeds elke dag bezig. Bij ieder nieuwsbericht over dit soort zaken vraag ik mezelf af of beeldmateriaal van mij erbij zal zitten of niet.'*

Een slachtoffer uit de Canadese Survivors' Survey vat het gevoel van machteloosheid en angst als volgt samen:

> *'I perceive the world as terribly unsafe. Very, very unsafe. I often feel like a hunted animal. It's very clear that this is due to the existence of photo imagery, because that is specifically what also makes the outside world very dangerous. In the past if someone said they knew me from somewhere, then I would completely lose it inside. I find it difficult to be somewhere where there's lots of people. I believe everybody thinks I'm dirty. I find men very scary and want nothing to do with anything relating to sexuality - it is taboo.'*

Deze verzwarende omstandigheden leiden tot specifieke zorgvragen van de slachtoffers. De Survivors' Survey laat zien dat de overgrote meerderheid van de respondenten therapie onderging maar dat dat in de meeste gevallen niet afdoende bleek om het verleden te verwerken.[6]

Overigens moet niet geoordeeld worden dat de psychische stress uitsluitend is voorbehouden aan kinderpornoslachtoffers van *hands-on* misbruik. Ook slachtoffers van sexting kunnen enorm lijden onder de ongewenste verspreiding van beeldmateriaal. Bovendien is het aantal nieuwe sexting-slachtoffers vele malen groter dan nieuwe slachtoffers van hands-on misbruik. Hun aantal neemt internationaal bovendien

[6] Deze specifieke zorgbehoefte wordt overigens ook door het Europees Parlement en de Europese Raad erkent. In Richtlijn 2011/92/EU van het Europees Parlement valt te lezen: 'Elk leed als gevolg van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van een kind is aanzienlijk en moet worden aangepakt. Gezien de aard van het leed ten gevolge van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting, moet dergelijke bijstand zo lang worden voortgezet als nodig is voor het lichamelijke en psychische herstel van het kind en kan hij indien noodzakelijk worden gecontinueerd wanneer het kind volwassen is.

exponentieel toe.[7] Ook de openbare aanklager onderkent het leed dat slachtoffers van sexting berokkend wordt wanneer zonder toestemming het betreffende beeldmateriaal wordt doorgestuurd. In zijn *Richtlijn voor strafvordering kinderpornografie* (2016R010) schrijft het College van Procureurs Generaal:

> *'Zo kan niet gezegd worden dat het 'slechts poseren' (al dan niet 'vrijwillig') door een minderjarige in de puberleeftijd per definitie minder schade toebrengt dan het bijvoorbeeld plegen van ontuchtige handelingen met een kind in de peuter- of babyleeftijd. Met name als het 'poseermateriaal' openbaar of voor de omgeving van het kind (via internet) vindbaar verspreid is en derhalve nimmer meer uit de samenleving is te halen, is de impact en de schade daarvan aan de betrokken minderjarige bijzonder groot.'*

Slachtoffers van kinderpornografie zijn in die zin vaak dubbel slachtoffer. Eerst worden ze beschadigd door het seksuele geweld dat ze moesten ondergaan. Vervolgens worden ze opnieuw slachtoffer iedere keer als hun beeldmateriaal door anderen wordt bekeken en verspreid op het internet. De slachtoffers moeten leven met het voortdurende besef dat hun leed continu geëxploiteerd wordt voor de lustbevrediging van talloze pedofielen en anderen met een deviante seksuele voorkeur[8] wereldwijd. Doordat het beeldmateriaal steeds opnieuw en onverwachts op internet kan opduiken brengt dit voor slachtoffers het gevoel met zich mee dat ze altijd op hun hoede moeten zijn voor herkenning. Het antwoord van een slachtoffer uit het Survival Survey onderzoek op de vraag 'in hoeverre het beeldmateriaal een andere impact heeft dan het misbruik zelf' is wat dat betreft tekenend:

> *'If I must summarize it, it's as if I never have real 'freedom', never uninhibited, never without fear. The result is that I never sleep well, that everything is complicated and that I can get stirred up by the stupidest things. If I'm somewhere and somebody looks at me, I'm always afraid that it's because people know it, or recognize me.'*

3.3 Tot slot

Uit het voorgaande volgt dat slachtoffers van kinderpornografie zich qua psychisch lijden onderscheiden van slachtoffers van alleen kindermisbruik. Zij ondervinden ernstige psychische stress van het feit dat hun beeldmateriaal gedeeld wordt door en verspreid wordt onder pedofielen. Dit leidt tot gevoelens van angst voor herkenning en gevoelens van machteloosheid omdat de slachtoffers niet in staat zijn om de

[7] Reid, J.A. (2016). Child pornography in the 21st Century: From child pornographic exploitation to youth sexting. In Oxford Handbooks Online: Criminology and Criminal Justice. doi: 10.1093/oxfordhb/9780199935383.013.132

[8] Degenen die zich bezighouden met het downloaden en verspreiden van kinderporno hebben niet allemaal een seksuele voorkeur voor minderjarigen. Het zijn ook mensen met een deviante seksuele voorkeur waarbij steeds 'zwaarder' materiaal nodig is om in hun behoeften te voorzien (wraakporno, dierenporno en dus ook kinderporno). Ook mensen met een verzamelobsessie komen voor onder downloaders. Dit zijn mensen waarbij het verzamelen en classificeren van plaatjes als een vorm van emotie-regulatie werkt. Dat het om het verzamelen van kinderporno gaat is 'toeval'; het had net zo goed om een ander iets kunnen gaan. In een aandeel van deze gevallen gaat het om mensen met een autisme spectrum stoornis. Tot slot zijn er ook degenen die zich puur vanwege het financiële gewin inlaten met (het verspreiden van) kinderpornografie. Zie o.a. Merdian (2011). The three dimensions of online child pornography offending. https://www.researchgate.net/publication/233071349_The_three_dimensions_of_child_pornography_offending.

verspreiding van het beeldmateriaal tegen te gaan. In het vervolg van dit rapport zal vastgesteld worden hoe deze specifieke kenmerken van de groep slachtoffers doorwerkt in de behoefte genotificeerd te worden.

4 Wenselijkheid: behoeftes slachtoffer

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de notificatiebehoeftes van slachtoffers van kinderpornografie. Deze behoeftes zijn op verschillende wijze geïnventariseerd. Eerst zijn met een achttal slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers van slachtoffers individuele gesprekken gevoerd. In deze gesprekken is gekeken naar welke argumenten genoemd worden om al dan niet genotificeerd te worden. Vervolgens is een landelijke enquête uitgezet onder slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers van kinderpornografie. Tot slot is naar aanleiding van de uitkomsten van de enquête nog een groepsgesprek gevoerd met slachtoffers. Bij de behoefte-inventarisatie is steeds een onderscheid gemaakt tussen notificatie naar aanleiding van beeldmateriaal dat in een lopende strafzaak is gevonden, en notificatie naar aanleiding van beeldmateriaal dat op internet of het darkweb is aangetroffen. Deze tweedeling wordt ook in dit hoofdstuk aangehouden.

4.1 Kanttekening bij de enquêteresultaten

Dit hoofdstuk baseert zich voor een belangrijk deel op de slachtofferenquête. De enquête heeft in de periode oktober 2018 tot en met maart 2019 opengestaan en is ingevuld door 76 respondenten. Uiteindelijk zijn 15 respondenten buiten de analyse gelaten omdat deze respondenten aangaven dat er geen beeldmateriaal was gemaakt en het dus 'alleen' om misbruik ging. De netto respons bedroeg derhalve 61 (waarvan 45 slachtoffers en 16 ouders /vertegenwoordigers). Om een beeld te krijgen van de respons is gevraagd naar een aantal achtergrondgegevens van de respondenten. In onderstaande tabellen worden deze kenmerken getoond.[9] Uit tabel 4.1 blijkt dat het merendeel van de slachtoffers vrouw was.[10] Er bestaat een verschil tussen respondenten die zelf slachtoffer zijn en ouders/vertegenwoordiger van een slachtoffer. In het laatste geval is het percentage vrouw iets lager. Merk echter op dat vanwege de responsgrootte (n=58) de verschillen niet significant zijn.

Tabel 4.1 Geslacht slachtoffers uitgesplitst naar respondentgroep (zelf slachtoffer versus ouders/vertegenwoordiger)

	Slachtoffers	Ouders/vertegenwoordiger	Totaal
Vrouw	84%	71%	81%
Man	16%	29%	19%
Totaal	100%	100%	100%
N	44	14	58

In de enquête is gevraagd op welke leeftijd het misbruik plaatsvond. Bij het beantwoorden van de vraag was het mogelijk meerdere leeftijdsperiodes aan te merken omdat het misbruik gedurende langere periode kan hebben voortgeduurd. De rijen tellen daarom niet op tot 100%. Uit tabel 4.2 blijkt dat het misbruik in alle

[9] Merk daarbij op dat niet alle 61 respondenten deze vraag hebben ingevuld.
[10] Merk op dat de ouders / vertegenwoordigers gevraagd is de kenmerken van het kind en niet van henzelf op te geven.

leeftijdscategorieën plaatsvond, maar dat het zwaartepunt ligt tussen de 4 en 15 jaar. Bij een minderheid van de respondenten heeft het misbruik zich ook na het bereiken van de volwassen leeftijd doorgezet.

Tabel 4.2 Leeftijd waarop het misbruik plaatsvond uitgesplitst naar respondentgroep (zelf slachtoffer versus ouder/vertegenwoordiger)

Leeftijd van misbruik	0 tot en met 3 jaar	4 tot en met 10 jaar	11 tot en met 15 jaar	16 tot en met 17 jaar	18 jaar en ouder	N
Slachtoffers	32%	73%	80%	50%	32%	44
Ouders/verzorgers	57%	36%	36%	0%	0%	14
Gemiddeld	44%	54%	58%	25%	16%	

Binnen de enquête is gevraagd naar het type misbruik waarop het slachtofferschap betrekking had. Tabel 4.3 laat zien dat het driekwart van het onderliggende kinderpornografische materiaal betrekking heeft op fysiek (hands on) seksueel misbruik. Ruim een derde is (ook) slachtoffer van online seksueel misbruik. (Omdat sprake kan zijn van meerdere vormen van misbruik tellen de regeltotalen niet op tot 100%). Voor zo ver de respondent niet zelf slachtoffer was maar als ouder / vertegenwoordiger de enquête invulde, was het aandeel online seksueel misbruik hoger (ongeveer de helft van de slachtoffers namens wie zij de enquête invulde was dan slachtoffer van online misbruik).

Tabel 4.3 Tabel type misbruik uitgesplitst naar respondentgroep (zelf slachtoffer versus ouder/ vertegenwoordiger)

Type misbruik (%)	Fysiek seksueel misbruik	Online seksueel misbruik	N
Slachtoffers	95%	25%	44
Ouders/verzorgers	57%	50%	14
Gemiddeld	76%	38%	

Hoewel de netto respons van 61 voor deze doelgroep niet slecht is,[11] moet wel een kanttekening bij de representativiteit worden geplaatst. Voor het bepalen van de representativiteit is het namelijk noodzakelijk om te weten hoe de totale doelgroep er uit ziet zodat de kenmerken van de steekproef daarmee vergeleken kunnen worden. Het totaal aantal Nederlandse slachtoffers van kinderpornografie is echter niet bekend. Zodoende is het onmogelijk om vast te stellen of de respons representatief is voor het 'gemiddelde Nederlandse slachtoffer'. Bovendien valt niet uit te sluiten dat slachtoffers die genotificeerd willen worden tijdens het onderzoek een grotere geneigdheid hebben gehad deel te nemen aan de enquête dan slachtoffers die geen notificatie wensen. Motivering voor deze aanname is dat uit de huidige enquête blijkt dat degene die geen notificatie willen zonder uitzondering als reden hiervoor opvoeren dat ze het verleden willen laten rusten (zie 4.1.1). In lijn daarmee kan geredeneerd worden dat slachtoffers die het verleden willen laten rusten ook minder behoefte hebben gevoeld om medewerking te verlenen aan dit onderzoek.

[11] In de Survivors' Survey van het Canadian Centre for Child Protection, de eerste en vooralsnog enige slachtofferenquête onder de doelgroep, bedroeg de respons 150. Die enquête werd echter afgenomen in vier landen Duitsland, VS, Canada en Nederland. Bijna de helft van de respons (48%) werd gerealiseerd in Nederland. De respons van de huidige enquête is zodoende vergelijkbaar met de respons van de Survivor's Survey.

Dat zou kunnen betekenen dat er een oververtegenwoordiging is in de respons van personen die notificatie wensen. Evenmin valt niet uit te sluiten dat de communicatiekanalen die zijn aangewend om slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers te benaderen voor de enquête bepaalde slachtoffers beter hebben bereikt dan anderen. Al met al betekent het feit dat geen uitspraak gedaan kan worden over de representativiteit van de respons dat de gevonden percentages met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden. Om te voorkomen dat de cijfers te veel een eigen leven gaan leiden wordt alleen enkele hoofdtabellen getoond maar wordt voor het overige vaak in de tekst volstaan met de vermelding dát een bepaalde voorkeur genoemd is, zonder het exacte percentage van de respondenten te noemen dat die voorkeur uitte.

4.2 Strafproces

Zoals gezegd heeft het onderzoek naar de wenselijkheid en de haalbaarheid van een notificatiesysteem zich gericht op zowel notificatie in het kader van strafzaken als op notificatie naar aanleiding van de vondst van beeldmateriaal op internet. Wat de eerste vorm van notificatie betreft is het belangrijk om duidelijk te krijgen om wat voor soort strafzaken het gaat. Kinderpornografie is ex artikel 240b Wetboek van strafrecht (Sr) strafbaar gesteld. De wettekst van het aangehaalde artikel luidt:

> *Met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vijfde categorie wordt gestraft degene die een afbeelding - of een gegevensdrager, bevattende een afbeelding - van een seksuele gedraging, waarbij iemand die kennelijk de leeftijd van achttien jaar nog niet heeft bereikt, is betrokken of schijnbaar is betrokken, verspreidt, aanbiedt, openlijk tentoonstelt, vervaardigt, invoert, doorvoert, uitvoert, verwerft, in bezit heeft of zich door middel van een geautomatiseerd werk of met gebruikmaking van een communicatiedienst de toegang daartoe verschaft.*

Uit het artikel blijkt dat verschillende gedragingen strafbaar zijn, zoals verspreiden, doorvoeren, bezitten, etc. Notificatie zal in de praktijk feitelijk vooral aan de orde zijn in zogenaamde downloadzaken (waar de strafbaarheid gebaseerd is op het *bezit* al dan niet in combinatie met *verdere verspreiding*[12]). In het geval van vervaardiging van kinderpornografisch beeldmateriaal hoeft tenslotte het slachtoffer – voor zo ver het geïdentificeerd wordt – niet apart genotificeerd te worden omdat het al direct door het OM als procesdeelnemer wordt aangemerkt.

4.2.1 Behoefte aan notificatie

Uit onderstaande tabel blijkt dat drie kwart van de respondenten genotificeerd wil worden wanneer oud beeldmateriaal van hen aangetroffen wordt in een nieuwe strafzaak.[13] Zo'n zeven procent wil alleen onder bepaalde voorwaarden genotificeerd worden, terwijl ongeveer een op de vijf nooit genotificeerd wenst te

[12] Naar aanleiding van Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (Verdrag van Lanzarote van 25 oktober 2007) werd bepaald dat de artikelen van de lidstaten die zien op kinderporno een bepaalde set handelingen strafbaar moesten stellen. Nederland kende destijds al een behoorlijk volledig artikel zodat door het toevoegen van termen uit het Vedrag enkele aanduidingen feitelijk dubbel op werden. Zo kan het OM bij een verspreider veelal in de tenlastelegging kiezen voor "verspreiden", "aanbieden" en "openlijk tentoonstellen". Meestal wordt dan alleen "verspreiden" gebruikt.
[13] In de praktijk wordt bij de meeste downloaders oud, reeds bij de opsporingsdiensten bekend, materiaal aangetroffen.

worden. Ouders/vertegenwoordigers hebben vaker dan de slachtoffers behoefte aan notificatie. Wordt binnen de groep respondenten dat zelf slachtoffer is gekeken naar de achtergrondkenmerken 'leeftijd' en 'geslacht' (niet weergegeven in de tabel) dan valt op dat mannen veel minder vaak genotificeerd willen worden dan vrouwen. Slechts 33% van de mannelijke slachtoffers wil genotificeerd worden tegenover 73% van de vrouwelijke slachtoffers. Verder valt op hoe ouder de respondenten zijn hoe vaker ze genotificeerd willen worden. De voorkeur om genotificeerd te worden ligt hoger bij slachtoffers van online misbruik (82%) dan bij slachtoffers van fysiek seksueel misbruik (71%).

Tabel 4.4 Wilt u geïnformeerd worden wanneer er beeldmateriaal van het misbruik opduikt in een strafzaak

Respondent	Alleen onder bepaalde voorwaarden	Ja, in alle gevallen	Nee, in geen geval	Totaal	N
Ouders/vertegenwoordigers	6%	88%	6%	100%	16
Slachtoffer	7%	71%	22%	100%	45
Totaal	7%	75%	18%	100%	61

Motivatie om in alle gevallen genotificeerd te worden

In de enquête, de interviews en de groepssessie is ook gevraagd te motiveren waarom iemand wel, niet of alleen onder bepaalde voorwaarden genotificeerd wil worden. Slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers die in alle gevallen genotificeerd willen worden, noemen diverse redenen (omdat onbekend is of de respons representatief is, heeft het weinig betekenis om in percentages aan te geven hoe vaak een bepaald motief genoemd wordt en een rangschikking in de motieven aan te brengen):

1 **Verkrijgen zekerheid/uitsluitsel over de eventuele verdere verspreiding.** Veel respondenten maken kenbaar dat zij voortdurend in de onzekerheid leven of, en zo ja in hoeverre, hun beeldmateriaal verder is verspreid. Een slachtoffer vertelt:

> *'Het blijft me achtervolgen. Dat het soms nog niet gezien wordt, betekent niet dat het er niet is. Ik zou het graag willen weten.'*

Een notificatiesysteem zou volgens respondenten de onzekerheid kunnen wegnemen. Verschillende slachtoffers vertellen daarnaast – zowel in de enquête als in de interviews – dat zij weliswaar weten dat er beeldmateriaal is gemaakt, maar omdat nooit vervolging van daders heeft plaatsgevonden, is het niet bekend of, en zo ja in hoeverre, het beeldmateriaal verder is verspreid. Dat zorgt voor stress en gevoelens van machteloosheid. Respondenten vertellen dat een notificatiesysteem kan bijdragen aan het gevoel van regie over wat er gebeurt. Anderen willen genotificeerd worden omdat ze op dit moment in onzekerheid leven over of er überhaupt beeldmateriaal is gemaakt. Een ouder van een misbruikslachtoffer zegt daarover:

> *'Als er oud beeldmateriaal van kindermisbruik naderhand opduikt in een andere strafzaak dan zou ik dat zeker willen weten! Ik kan niet goed uitleggen waarom. Ik ga er nu vanuit dat er geen*

> *beeldmateriaal is, maar dat weet ik niet zeker. Als het er wel is dan… Mijn kind heeft flashbacks, en is deze zomer weer vragen gaan stellen.'*

Bij een deel van de slachtoffers die, omwille van het verkrijgen van uitsluitsel over de aanwezigheid van hun materiaal op internet, een notificatiesysteem zouden willen, is het systeem vooral bedoeld om hen gerust te stellen dat het materiaal (niet meer) verder verspreid wordt. Geen notificatie betekent voor hen dat het materiaal niet meer aanwezig is en dat geeft rust.

2 **Verkrijgen zekerheid: uitsluitsel over de aard van het misbruik.** Zowel slachtoffers als ouders/vertegenwoordigers van slachtoffers noemen als reden voor notificatie dat zij daardoor zekerheid krijgen over de aard van het misbruik. Dit punt is aan de orde bij slachtoffers die op jonge leeftijd misbruikt zijn en/of bij wie de herinnering aan het misbruik fragmentarisch is. Een slachtoffer vertelt:

> *'Mijn herinneringen zijn zo in verschillende sensorische eenheden opgesplitst dat ik weinig weet. Misschien zou alleen weten wat er op stond (niet kijken) mij helpen in mijn proces de werkelijkheid en waarheid te vinden en mijn heling te zoeken.'*

Ouders/verzorgers van jonge slachtoffers leven vaak met de onzekerheid over wat exact is voorgevallen en hopen op basis van het aangetroffen beeldmateriaal daar een goed beeld van te krijgen.

3 **Genoegdoening.** Slachtoffers en ouders/verzorgers lijden enorm onder het onrecht dat hen is aangedaan. Zij scheppen troost uit de gedachte dat een bezitter (en de vervaardiger) van kinderporno wordt veroordeeld.

> *'Een schadevergoeding zou ik zeker indienen, ik ben degene die geleden heeft en diegene die het gedaan heeft of ernaar gekeken heeft mag dus ook lijden.'*

Een andere ouder voegt daaraan toe:

> *'Het gaat om onze dochter en de mensen die naar onze dochter kijken moeten ook keihard gestraft worden!'*

4 **Uitoefenen van slachtofferrechten.** Slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers noemen ook als reden de mogelijkheid om slachtofferrechten uit te kunnen oefenen. Waarbij onder slachtofferrechten in het kader van het strafproces binnen het onderzoek specifiek doorgevraagd is op spreekrecht, het recht op het voegen van een schadeclaim en het recht op het toevoegen van stukken aan het strafdossier (zie ook het volgende hoofdstuk). Voor verschillende respondenten kan

de mogelijkheid van het uitoefenen van dergelijke rechten een reden tot notificatie zijn. Een ouder vertelt:

> *'Ik zou zeker gebruik willen maken van spreekrecht in zo'n zaak en het toevoegen van processtukken indien dat mogelijk zou zijn. Dat komt omdat ik zelf een juridische achtergrond heb en dit van belang vind.'*

Het kunnen vorderen van een schadeclaim wordt slechts beperkt genoemd als reden tot notificatie. Wel overweegt een aantal respondenten de mogelijkheid. Een ouder vertelt:

> *'Schadevergoeding, dat vind ik lastiger. Het kan me eigenlijk niets schelen, het gaat niet om geld. Er is geen prijs voor. Misschien... persoonlijk hoeft dat niet voor mij, maar misschien wel als het gaat om vergoeding van bijvoorbeeld therapiekosten, of door boosheid tegen de dader die je voelt, een hoge schadevergoeding vragen; dan stort ik het wel voor een goed doel. Ik hoef het geld niet zelf, zeker niet voor een vakantie of zo, ik wil ook zo min mogelijk met de dader bezig zijn. Een schadefonds, dat zou anders zijn omdat ik niks van de dader wil dit staat er los van, dan zou het voor onkosten zijn of zo. Maar het ene (*red: schadevergoeding*) neemt het andere (*red: wat is gedaan*) niet weg.'*

Een andere ouder vertelt:

> *'Schadevergoeding vind ik niet zo belangrijk, maar ik zou er wel gebruik van maken voor mijn kind, ook al is niet in geld uit te drukken wat hem is aangedaan. Dit is niet recht te zetten.'*

Notificatie alleen onder bepaalde voorwaarden

Respondenten die niet altijd genotificeerd willen worden (dat is 7% van de totale respons) noemen als voorwaarde dat het alleen moet gebeuren wanneer de verdachte echt veroordeeld is/wordt en er geen kans op vrijspraak is. Daarbij speelt verder dat ze alleen genotificeerd willen worden wanneer ze in hun verwerkingsproces zo ver zijn dat ze het psychisch aan kunnen. Ook noemt een beperkt aantal slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers dat zij alleen genotificeerd willen worden wanneer ze de garantie hebben dat ze daadwerkelijk slachtofferrechten kunnen uitoefenen.

Geen notificatie

Degene die niet genotificeerd willen worden (dat is 18% van de totale respons) zijn unaniem in hun beweegredenen. Ze willen het verleden achter zich laten en zijn van mening dat notificatie hun herstel belemmert. Een slachtoffer drukt die behoefte als volgt uit:

> *'Ik probeer het achter me te laten en wil er niet de rest van mijn leven telkens weer aan herinnerd worden. Ik heb het gevoel dat dat mijn herstelproces nadelig beïnvloedt.'*

Een ander slachtoffer motiveert diens behoefte geen notificatie te krijgen op vergelijkbare wijze:

> *'Ik zou dat psychisch niet trekken. Je weet nooit of met dit materiaal al het beeldmateriaal is onderschept. Zolang ik geen confrontatie heb met gevonden materiaal of herkenning kan ik dat wat is gebeurd makkelijker naast me neerleggen. Ondanks de angst hiervoor die soms de kop op steekt.'*

4.2.2 Wijze van notificatie

Aan de slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers is ook gevraagd hoe zij genotificeerd wensen te worden. Uit de bevraging blijkt dat het sterk de voorkeur heeft dat zij geïnformeerd worden door een partij die ervaring heeft met het begeleiden van deze specifieke groep slachtoffers en hun ouders/ vertegenwoordigers.[14] Dat kunnen uiteenlopende functionarissen zijn. Genoemde opties zijn hulpverlener, arts, familierechercheur, advocaat, officier van justitie. Een slachtoffer verwoordt het als volgt:

> *'Als er beeldmateriaal opduikt zou ik daarover geïnformeerd willen worden door iemand van Justitie, politie, advocaat, slachtofferhulp, het maakt niet uit of ik diegene ken of dat iemand iets van mijn zaak weet of niet, als het maar een professional is.'*

Een ouder voegt daaraan toe:

> *'Hoe geïnformeerd worden? Wij hadden destijds eerst gewoon een politieagent aan de deur. Dat was niet fijn, hoe het gebracht werd. Later met de familierechercheurs, dat was heel goed, die weten hoe je met zoiets moet omgaan. Het moet dus in ieder geval iemand zijn die training heeft gehad in hoe je zoiets meedeelt. Slachtofferhulp, Leger des Heils, de Pastoor, een therapeut, dat is allemaal ok.'*

Wat betreft de wijze van notificeren, worden verschillende voorkeuren van communicatiekanalen genoemd: email, brief, telefonisch, mondeling/in persoon.

Uit grafiek 4.1 blijkt dat een meerderheid direct genotificeerd wil worden wanneer beeldmateriaal wordt gevonden. De meerderheid van degenen die genotificeerd wensen te worden, wil dat bovendien in principe voor onbepaalde tijd. Waarbij wel wordt aangegeven dat het te allen tijde mogelijk moet zijn om tussentijds te besluiten te stoppen met de notificatie. Ook geeft een meerderheid aan te willen weten of zijzelf/hun kind herkenbaar in beeld is en wat de aard van het misbruik is dat op het materiaal wordt afgebeeld.

[14] In een enkel geval worden ook familieleden genoemd.

Grafiek 4.1 Wanneer een notificatie

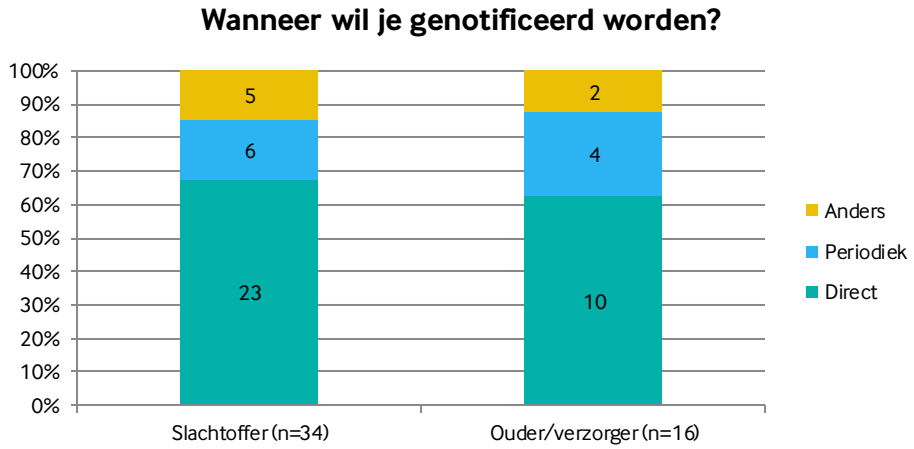

4.3 Internet

Bezitters van kinderpornografisch materiaal hebben in veel gevallen de films en afbeeldingen via het openbare internet en het darkweb verkregen. De verspreiding van dat materiaal neemt al jaren toe, zo wordt van de zijde van de politie en het OM tijdens het onderzoek verteld. Het aantal meldingen van kinderpornografisch materiaal dat het Expertisebureau Online Kindermisbruik (EOKM)[15] in 2018 ontving steeg met bijna 50% ten opzichte van het vorige jaar. 73% van het aangemelde materiaal blijkt na beoordeling strafbaar.[16] Merk daarbij op dat de gemelde URL's overwegend verwijzen naar oud en reeds bekend materiaal.

4.3.1 Behoefte aan notificatie

De behoefte onder slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers om genotificeerd te worden wanneer materiaal opduikt op het internet is nog groter dan binnen strafzaken. Onderstaande tabel laat zien dat ruim 85% van de respondenten genotificeerd wil worden. 2% geeft aan alleen onder bepaalde voorwaarden genotificeerd te willen worden en 12% wil in geen geval worden genotificeerd. Alle ouders/vertegenwoordigers die deze vraag beantwoorden (n=14) hebben behoefte aan notificatie. Wordt gekeken of leeftijd en geslacht van de groep respondenten die zelf slachtoffer is nog een rol speelt bij de behoefte tot notificatie dan blijkt dat vrouwen – net als bij notificatie in het kader van een strafzaak – veel vaker genotificeerd willen worden dan mannen (88% versus 33%). Leeftijd lijkt geen rol te spelen. Het

[15] Internetgebruikers kunnen bij het EOKM de internet-vindplaats melden van beeldmateriaal van mogelijk kinderpornografisch materiaal. Het EOKM beoordeelt naar aanleiding van de melding het materiaal en start – wanneer sprake is van kinderpornografie – een notice-and-take-down-procedure richting de Internet Service Provider (ISP) die het materiaal host.

[16] In het meest recente jaarverslag (2018) van het Expertisebureau Online Kindermisbruik (EOKM) valt te lezen: 'Het aantal URL's neemt elk jaar toe. In totaal analyseerde het Meldpunt 224.173 afbeeldingen, video's en websites, een stijging van maar liefst 45% ten opzichte van 2017. Van de 224.173 geanalyseerde afbeeldingen, video's en websites werd in 163.430 gevallen (73%) strafbaar materiaal aangetroffen, zoals bedoeld in artikel 240b Wetboek van Strafrecht. Ten opzichte van de 83.229 strafbare gevallen in 2017 is het aantal strafbare afbeeldingen, video's en websites dus verdubbeld. Van het strafbaar beeldmateriaal in 2018 werden er in totaal 112.331 (69%) gehost in Nederland." Om hoeveel unieke (Nederlandse) slachtoffers het gaat en hoe vaak het misbruik zelf in Nederland plaatsvond is niet bekend. Merk op dat het beeldmateriaal dat het EOKM onderzocht grotendeels oud materiaal is dat reeds bij de opsporingsinstanties bekend is.

verschil in notificatievoorkeur bij verschillende soorten misbruik is verdwenen: 83% onder slachtoffers van fysiek seksueel misbruik en 82% onder slachtoffers van online misbruik.

Tabel 4.5 Behoefte aan notificatie

Respondent	Alleen onder bepaalde voorwaarden	Ja, in alle gevallen	Nee, in geen geval	Totaal	N
Ouders/vertegenwoordigers	0%	100%	0%	100%	16
Slachtoffer	2%	82%	16%	100%	44
Totaal	2%	87%	12%	100%	60

Motivatie om in alle gevallen genotificeerd te worden

In de interviews en groepssessie is gevraagd naar de motivatie waarom iemand wel, niet, of alleen onder bepaalde voorwaarden genotificeerd wil worden. De volgende redenen zijn hierbij genoemd door mensen die in alle gevallen genotificeerd willen worden:

1 **Verkrijgen van bewijsmateriaal dat het misbruik en de beeldopnames hebben plaatsgevonden.** Slachtoffers zeggen de ervaring te hebben, of te vrezen, dat zij niet geloofd worden door de sociale omgeving en/of de politie. Een notificatiesysteem dat hen erop wijst wanneer er beeldmateriaal van hen is aangetroffen levert het bewijst dat ze de waarheid spreken. Anderen vertellen dat het misbruik niet ter discussie staat maar dat het niet zeker is dat beeldmateriaal gemaakt is, en als dat wel het geval is of het verspreid is. Wordt naderhand beeldmateriaal van hun misbruik gevonden dan wordt daarmee het bewijs voor de productie van kinderpornografie geleverd. De zus van een misbruikslachtoffer zegt daarover:

> *'Het risico zonder beeldmateriaal te gaan bewijzen is ook gigantisch groot. In veel gevallen lukt het niet en dan wordt je door de omgeving als leugenachtige vals-beschuldigende paria gezien. Daarbij kost het ook erg veel pijn, verdriet, woede en frustratie om een dergelijke zaak aan te gaan.'*

Een ouder van een misbruikslachtoffer van wie voor zover bekend geen beeldmateriaal gemaakt is vertelt:

> *'Als ze goed herkenbaar is, dan is het nog belangrijker om het te weten omdat dat het trauma groter maakt. Toen het net was gebeurd wilde ik alles weten zodat ik nog enigszins een gevoel van controle erover had. Anders is het nog vager: waar heb ik mee te maken en waar moet ik mee zien te dealen?'*

2 **Verkrijgen van een gevoel van controle**. Net als in het kader van strafzaken noemen slachtoffers als reden voor notificatie wanneer beeldmateriaal op internet opduikt het gevoel dat ze daarmee controle kunnen uitoefenen. Een moeder van twee misbruikslachtoffers zegt hierover:

> *'Ik wil alles weten! Dus ook als het beeldmateriaal op internet of darkweb wordt aangeboden, ongeacht hoe erg et cetera. Je voelt je zo machteloos dat je niet alles weet en daarom, dat voelt alsof je toch een beetje controle hebt en er alles aan hebt gedaan.'*

In het verlengde daarvan wordt de hoop geuit dat door notificatie de mogelijkheid wordt gecreëerd om het materiaal van het internet af te halen. Een respondent geeft aan dat ze in principe niet genotificeerd wil worden, tenzij het daardoor mogelijk is om op de server het materiaal te laten verwijderen. Een ouder geeft aan:

> *'Het is heel belangrijk om te weten of het materiaal van internet af kan of wat je daar eventueel aan kan doen.'*

Een andere ouder geeft aan dat hij/zij wil weten waar het materiaal is. Verwijderen van het beeldmateriaal moet daarbij helpen om toekomstige confrontaties met het beeldmateriaal te voorkomen.

> *'Staat het op het web, dan weet je dat het wijdverspreid kan zijn. Dan zou ik ook willen weten of het verwijderd wordt. Het is belangrijk om meteen te weten of het verwijderbaar is. En hoe meer openbaar, hoe groter de kans dat we er mee geconfronteerd worden.'*

4.3.2 Wijze van notificatie

Aan de slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers is gevraagd hoe zij genotificeerd wensen te worden. Uit de bevraging blijkt dat – net als in het kader van strafzaken – het sterk de voorkeur geniet dat zij geïnformeerd worden door een partij die ervaring heeft met het begeleiden van deze specifieke groep slachtoffers en hun ouders/vertegenwoordigers. Dat kunnen uiteenlopende functionarissen zijn. Genoemde opties zijn hulpverlener, arts, familierechercheur, advocaat of officier van justitie. Wat betreft de wijze van notificeren worden verschillende voorkeuren van communicatiekanalen genoemd: email, brief, telefonisch, mondeling/in persoon. En net als in het kader van strafzaken geeft een ruime meerderheid van de respondenten die genotificeerd wil worden aan dat direct te willen wanneer beeldmateriaal wordt gevonden.

Grafiek 4.2 Wanneer een notificatie

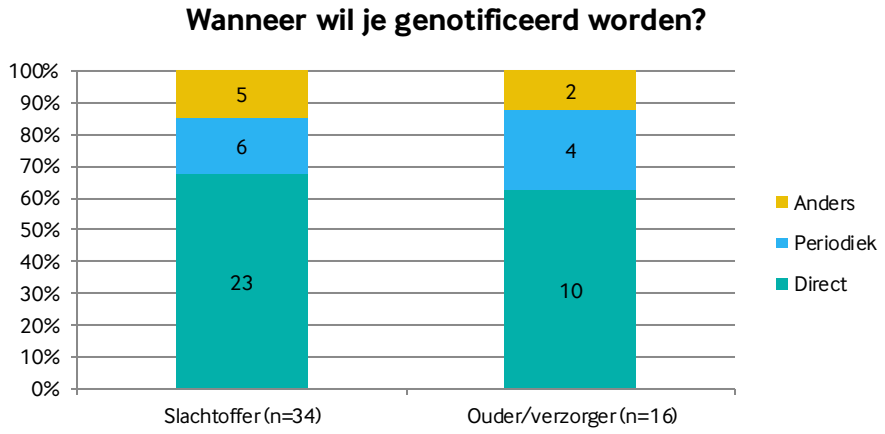

4.4 Tot slot

In dit hoofdstuk is onderzocht in hoeverre slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers genotificeerd willen worden wanneer beeldmateriaal van het eerdere misbruik opnieuw opduikt in strafzaken of op internet. Daarvoor is gebruik gemaakt van een anonieme enquête onder 45 slachtoffers van misbruik en 16 ouders/ vertegenwoordigers. Uit de enquête blijkt dat bij een ruime meerderheid van de respondenten behoefte bestaat aan notificatie. Zowel naar aanleiding van beeldmateriaal dat in strafzaken wordt gevonden als naar aanleiding van beeldmateriaal dat op internet wordt aangetroffen. Vooral wanneer het vrouwelijke slachtoffers betreft is de behoefte aan notificatie groot. Onder mannelijke slachtoffers betreft het slechts een derde dat notificatie wenst.

Redenen om in het kader van een strafzaak genotificeerd te worden zijn grotendeels dezelfde als de redenen die genoemd worden om genotificeerd te worden naar aanleiding van beeldmateriaal op internet. In beide gevallen geldt dat behoefte bestaat aan notificatie om zekerheid te krijgen. Zekerheid over of het materiaal überhaupt verspreid is, maar ook om inzicht te krijgen in de aard van het misbruik. Dit laatste speelt bij slachtoffers die op jonge leeftijd zijn misbruikt maar geen heldere herinneringen hebben aan het gebeuren. In sommige gevallen wordt de behoefte aan zekerheid gemotiveerd door een onderliggende wens om met de vondst van het beeldmateriaal aan derden te kunnen bewijzen dat het misbruik en of de opname van beelden überhaupt plaatsvonden. De behoefte aan zekerheid lijkt in lijn te liggen met de bijzondere kenmerken van slachtoffers van kinderpornografie zoals beschreven in het derde hoofdstuk van dit rapport. Slachtoffers ervaren grote psychische stress door de onzekerheid over waar het materiaal zich bevindt. Het verkrijgen van zekerheid houdt verband met de wens controle uit te kunnen oefenen. In het verlengde daarvan wordt ook binnen de enquête expliciet de behoefte geuit om naar aanleiding van een notificatie middelen te krijgen om het materiaal van het internet te kunnen verwijderen.

Slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers die in het kader van strafzaken genotificeerd wensen te worden gaven nog extra als reden op de mogelijkheid tot het uitoefenen van slachtofferrechten en het zoeken van herstel door genoegdoening. Het krijgen van een schadevergoeding van de dader was daarbij in de meeste

gevallen ondergeschikt. Een beperkt deel van de respondenten geeft aan in strafzaken alleen genotificeerd te willen worden wanneer ze de absolute zekerheid krijgen dat de strafzaak ook tot een veroordeling leidt.

Slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers die geen notificatie willen geven daarvoor één reden: ze willen ten behoeve van hun verwerking het verleden laten rusten en zijn van mening dat notificatie aan die verwerking een negatieve bijdrage levert.

5 Behoeftes in perspectief: wenselijkheid

In het vorige hoofdstuk is vastgesteld welke behoeftes bij slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers leven ten aanzien van notificatie. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de wenselijkheid van een notificatiesysteem, vanuit het perspectief van het slachtoffer. De reden hiervoor is dat op voorhand niet duidelijk is of de behoeftes die achter de motieven schuilen wel gebaat zijn bij een notificatiesysteem. Om die reden zijn, aan de hand van gesprekken met materiedeskundigen op het terrein van traumaverwerking en slachtofferschap kinderpornografie, de behoeftes gecontextualiseerd.[17] Met de volgende personen is een gesprek gevoerd:

- Prof. Dr. Ramón Lindauer (AMC, UvA, De Bascule)
- Dr. Iva Bicanic (UMC Utrecht, Centrum Seksueel Geweld)
- Dr. Sonja Leferink (INTERVICT, Slachtofferhulp Nederland)

5.1 Behoeftes in perspectief

Geïnterviewde deskundigen wijzen erop dat de mate waarin het slachtoffer het gevoel heeft controle uit te kunnen oefenen over diens leven en de verspreiding van het beeldmateriaal mede bepalend is voor het herstel. Vanuit dat perspectief is het ook begrijpelijk dat slachtoffers genotificeerd willen worden. Geïnterviewden stellen echter wel de vraag of met een notificatiesysteem reële controle geboden wordt. Sterker nog er wordt op gewezen dat notificatie en de communicatie rond een notificatiesysteem ook een averechts effect kan hebben. De voorlichting zal immers volledig eerlijk moeten zijn over wat wel en wat niet met het notificatiesysteem inzichtelijk kan worden gemaakt en welke rechten slachtoffers wel en niet kunnen uitoefenen. Die boodschap zal op dit moment moeten zijn dat het notificatiesysteem alleen inzicht biedt in het gevonden materiaal, maar dat met het notificatiesysteem geen duidelijkheid wordt verschaft over waar het beeldmateriaal nog meer aanwezig is. Die boodschap kan, nog voordat het slachtoffer überhaupt gekozen heeft wel of niet genotificeerd te willen worden, bijdragen aan een verder gevoel van gebrek aan controle. De vraag is of de voordelen van notificatie opwegen tegen de nadelen. Daarbij wordt de verwachting uitgesproken dat binnen de kaders van het huidige opsporings- en vervolgingsbeleid het aantal notificaties in strafzaken vermoedelijk zeer gering is. Notificatie kan dan bijdragen aan gevoelens van machteloosheid, omdat het bijdraagt aan het besef dat het beeldmateriaal wijdverspreid is en vaak niet meer verwijderd kan worden. Een van de geïnterviewde verwoordt het probleem als volgt:

> *'Een grote vraag zou zijn wat slachtoffers er daadwerkelijk aan hebben op het moment dat ze het weten, terwijl ze er niks mee kunnen doen? Hierop is geen goed antwoord te geven.'*

In lijn met de motivering die slachtoffers zelf geven om *niet* genotificeerd te worden geven deskundigen aan dat het herstelproces op een gegeven moment vraagt om een punt te zetten achter de traumatische

[17] Voor dit doel zijn gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van de wetenschap, Slachtofferhulp Nederland, Centrum Seksueel Geweld, de landelijk Officier van Justitie kinderporno, de Landelijke Projectleider Kinderporno Nationale politie en de GGD Amsterdam. De beoordeling van de wenselijkheid berust eenzijdig op interviews. Er bleek – ook na navraag bij de deskundigen – geen literatuur beschikbaar waarin de gevolgen van notificatie op het slachtoffer en ouders/vertegenwoordigers wordt beschreven.

gebeurtenissen en door te gaan met het gewone leven. Dat punt komt voor ieder slachtoffer op een ander moment, maar als dat punt gekomen is dan lijkt notificatie niet meer wenselijk. Of notificatie vóór dat punt wel wenselijk is, is – gelet op de zorgbehoefte –moeilijk te bepalen en volgens de geïnterviewden vermoedelijk persoonsafhankelijk. Wel wordt getwijfeld aan het nut van notificatie van aanwezigheid op internet omdat op basis daarvan feitelijk geen concrete acties ondernomen kunnen worden. In het kader van een strafvorderlijk proces waar slachtoffers zich kunnen voegen ziet één van de geïnterviewde nog mogelijke voordelen.

Hoewel bij de geïnterviewde deskundigen twijfels leven over of notificatie echt bijdraagt aan herstel wordt wel geoordeeld dat de behoeftes zoals die in de enquête naar voren zijn gebracht legitiem zijn. Tussen slachtoffers bestaan grote verschillen, zo wordt door de deskundigen gesteld. Mensen die na de traumatische ervaring behandeld zijn en weer steviger op hun benen staan kunnen vermoedelijk beter omgaan met een notificatie dan mensen die nog in hun behandeling zitten of mensen die niet behandeld zijn. Bovendien wijzen de geïnterviewden erop dat de mate waarin notificatie überhaupt kan bijdragen aan herstel in belangrijke mate zal worden bepaald door de wijze van notificeren en de zorg die rondom de notificatie geboden kan worden. En dat speelt feitelijk al ten tijde van de voorlichting over eventuele notificatie omdat slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers op dat moment goed moeten worden geïnformeerd over het feit dat het beeldmateriaal met de huidige stand van de techniek niet volledig van het internet kan worden verwijderd. Voorts zal moeten worden verteld dat het notificatiesysteem geen zekerheid verschaft over de feitelijke verspreiding van het beeldmateriaal. Bij de voorlichting moet ook worden verteld dat notificatie kan leiden tot gevoelens van onrust. Ook wordt erop gewezen dat wanneer gekozen wordt voor een notificatiesysteem het slachtoffer idealiter bij ieder contact, nazorg of begeleiding krijgt die gericht is op het versterken van het gevoel van controle.

5.2 Tot slot

Er is geen wetenschappelijk onderzoek beschikbaar waarin de effecten van een notificatiesysteem op slachtoffers beschreven worden. Nederlandse materiedeskundigen twijfelen of een notificatiesysteem echt bijdraagt aan herstel van het slachtoffer. Alleen als de garantie wordt geboden dat al het verspreide beeldmateriaal daadwerkelijk opgespoord en verwijderd wordt en slachtoffers in rechtszaken beschermd worden tegen negatieve ervaringen, wordt een notificatiesysteem zonder risico geacht. Daarmee is niet gezegd dat een notificatiesysteem geen bestaansrecht heeft. Maar er zijn diverse onzekerheden die nader onderzoek rechtvaardigen.

6 Haalbaarheid notificatie: strafproces

Uit de twee voorgaande hoofdstukken werd duidelijk dat bij slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers behoefte bestaat aan notificatie. Tegelijkertijd blijkt ook dat deskundigen kanttekeningen plaatsen bij deze behoeftes omdat ze twijfelen of het mogelijk is om met een notificatiesysteem écht bij te dragen aan herstel. In dit hoofdstuk wordt ten aanzien van notificatie in het strafproces nagegaan wat gegeven de behoeftes van de slachtoffers op dit moment maximaal haalbaar is. Vervolgens wordt vastgesteld of daarmee voorzien kan worden in de behoeftes. We beginnen dit hoofdstuk eerst met een beschrijving van het Amerikaanse notificatiesysteem omdat het een interessant perspectief biedt voor de Nederlandse situatie.

6.1 Notificatiesysteem VS

De Verenigde Staten kennen een systeem dat slachtoffers van kinderpornografie voorziet van notificaties wanneer hun beeldmateriaal wordt aangetroffen in een strafrechtelijk onderzoek. Slachtoffers die dat willen worden genotificeerd in alle strafzaken die *op federaal niveau* (FBI) worden afgedaan en waarbinnen hun beeldmateriaal wordt gevonden. In strafzaken die worden afgedaan op niet-federaal niveau *kan* worden genotificeerd, maar of het gebeurt hangt af van het initiatief van de betreffende opsporingsorganisatie (die daartoe niet verplicht is). De beschrijving is gebaseerd op interviews met en data verstrekt door de volgende Amerikaanse organisaties: het National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC), FBI Victim Services, de Child Exploitation and Obscenity Section van het Department of Justice (DoJ CEOS) en de US Attorney.

6.1.1 Slachtofferrechten en notificatie in de Verenigde Staten

In de Verenigde Staten zijn slachtofferrechten verankerd in de *Crime Victims' Rights Act* (CVRA). De acht daarin vastgelegde rechten zijn van toepassing op slachtoffers van misdrijven die op federaal niveau strafbaar zijn en op dat niveau worden afgedaan.[18] Kinderpornografie valt onder de federale misdrijven. De CVRA somt de volgende rechten op:

1. Het recht op bescherming tegen de gedaagde.
2. Het recht op notificatie.
3. Het recht niet buitengesloten te worden van de rechtsgang of hoorzitting.
4. Het recht om te spreken bij hoorzittingen.
5. Het recht om te overleggen met de aanklager.
6. Het recht op restitutie.
7. Het recht op een eerlijk proces.
8. Het recht om op een eerlijke en respectvolle manier behandeld te worden.

[18] De Verenigde Staten kent misdrijven die strafbaar zijn gesteld op *federaal* niveau en op *statelijk* niveau. Federale misdrijven worden afgedaan in federale rechtbanken.

Het recht op notificatie heeft ook een keerzijde, blijkt uit navraag bij de Amerikaanse partijen. Op jaarbasis komen sommige slachtoffers – wanneer hun materiaal populair blijkt onder downloaders– voor in grote aantallen strafzaken. Slachtoffers ontvangen dan voor al deze zaken notificaties, bijvoorbeeld over de datum en tijd van hoorzittingen, informatie over aanklachten, verklaringen of wijzigingen daarin, overplaatsingen, vrijlatingen of andere statuswijzigingen van verdachten. Door de FBI werd tijdens het onderzoek verteld dat in het recente verleden het notificatiesysteem tot ongewenste situaties leidde waarbij sommige slachtoffers in extreme gevallen wel meer dan duizend notificaties per jaar ontvingen. Deze notificaties gebeurden per automatische telefoon ('robocall'), e-mail of briefpost. Deze gang van zaken bleek grote negatieve impact te hebben op de slachtoffers. Ook het recht om te spreken tijdens een hoorzitting was in dergelijke gevallen niet uit te oefenen omdat het aantal zaken simpelweg te groot was. Deze problemen waren het gevolg van het feit dat het Amerikaanse notificatiesysteem is ingericht voor een ander type notificaties waarbij een slachtoffer in de regel over niet meer dan één strafzaak genotificeerd hoeft te worden. Doordat ook notificatie in downloadzaken is toegelaten tot het notificatiesysteem ontstond de noodzaak tot aanpassingen. Hiervoor werden drie maatregelen getroffen, specifiek voor slachtoffers van kinderpornografie.

1. Daar waar standaard binnen het Amerikaanse notificatiesysteem een slachtoffer wordt genotificeerd wanneer sprake is van bepaalde mutaties in het strafvorderingsproces, moet aan slachtoffers van kinderpornografie expliciet worden gevraagd of ze genotificeerd wensen te worden, nadat ze zijn geïdentificeerd en in veiligheid gebracht. (Overigens kunnen slachtoffers in andere strafzaken ook kiezen om niet genotificeerd te worden, maar de default setting is daar notificatie.)
2. Ook nieuw is dat slachtoffers de mogelijkheid wordt geboden om niet zelf de notificaties te ontvangen, maar een door hen aan te wijzen contactpersoon (bijvoorbeeld een therapeut, advocaat of familielid). Hiermee kan worden voorkomen dat een slachtoffer wordt geconfronteerd met allerhande proces-updates die niet ter zake doen voor het helingsproces waarin het slachtoffer zit. De contactpersoon kan vervolgens op berichten filteren.
3. Verder is voor deze groep slachtoffers een technische voorziening getroffen die niet voor andere categorieën slachtoffers beschikbaar is. Standaard wordt per strafzaak voor het slachtoffer een dashboard in een digitale omgeving gemaakt waarin de strafzaak kan worden gemonitord. Voor de toegang tot dit dashboard ontvangt het slachtoffer een Pincode. Bij iedere nieuwe strafzaak wordt een nieuw dashboard gemaakt met een nieuwe Pincode. Dit heeft er in de praktijk toe geleid dat sommige slachtoffers van kinderporno op jaarbasis honderden dashboards met bijbehorende PIN-codes aangereikt kregen. Om die onwerkbare situatie op te lossen is voor deze categorie slachtoffers een nieuwe online omgeving gecreëerd waarbij ze via één portal toegang hebben tot alle onderliggende strafzaken.

Het beheer van deze informatie valt onder het *Child Pornography Victim Assistance* (CPVA)-programma, onder beheer van de FBI. Het doel van het CPVA-programma is om slachtoffers van kinderpornografie hun rechten te kunnen laten uitoefenen en tegelijkertijd zoveel mogelijk de processen te stroomlijnen en (de kans op) secundaire victimisatie te minimaliseren. Alle informatie van het slachtoffer en de keuzes die hij of zij heeft gemaakt wordt opgeslagen door het CPVA.

Naast aanpassingen in de wijze van notificeren is ook een aantal juridische voorzieningen getroffen die de positie van het slachtoffer van kinderpornografie heeft versterkt. Het eerste betreft de mogelijkheid om éénmalig een verklaring af te leggen die in alle toekomstige strafzaken gebruikt kan worden. Slachtoffers kunnen en willen niet naar iedere hoorzitting reizen om hun spreekrecht uit te kunnen oefenen. Om die reden is het *Victim Impact Statement* (VIS) in het leven geroepen. Slachtoffers krijgen hierbij de mogelijkheid om een schriftelijke verklaring af te geven bij het *US Department of Justice* (DoJ). In deze verklaring heeft het slachtoffer de mogelijkheid om de impact van het downloaden (en het verspreiden van beeldmateriaal) kenbaar te maken. De invulling van de verklaring kan het slachtoffer zelf bepalen. Het persoonlijke trauma en slachtofferschap kan bijvoorbeeld aan bod komen en er is ruimte om bewijzen van medische, psychologische en psychiatrische behandelingen toe te voegen om de ernst van de misdaad aan te tonen. In iedere nieuwe zaak kan de DoJ, met toestemming van het slachtoffer, deze verklaring delen met de aanklager, die de verklaring dan voorleest bij hoorzittingen. Voorwaarde is dat het slachtoffer genotificeerd wil worden. Zonder notificaties wordt het slachtoffer immers niet op de hoogte gesteld van welke onderzoeken of zaken met zijn of haar beeldmateriaal zich voordoen. De VIS is een nadere uitwerking van het recht om *gehoord* te worden, maar heeft geen rol in het al dan niet verkrijgen van een schadevergoeding.

In de tweede plaats is de positie van het slachtoffer versterkt doordat slachtoffers eenvoudig en laagdrempelig – ook in downloadzaken – een schadevergoeding kunnen krijgen. Het gaat daarbij om een vergoeding van de kosten die het slachtoffer heeft gemaakt als gevolg van het maken en verspreiden van het kinderpornografie door de dader.[19] Wel is het nodig dat deze kosten ten minste één keer volledig gekwantificeerd worden. De volgende kosten komen hiervoor in aanmerking:[20]

1. medische kosten gerelateerd aan fysieke, psychiatrische of psychologische zorg;
2. therapie en revalidatie;
3. noodzakelijk transport, tijdelijke bewoning en zorg voor kinderen;
4. gederfd inkomen;
5. gerechtelijke en -advocatenkosten;
6. andere relevante verliezen van het slachtoffer.

Vaak is het niet eenvoudig om alle kosten te kwantificeren. Om toch voor een schadevergoeding in aanmerking te komen is in december 2018 de *Amy, Vicky, and Andy Act* (AVAA) aangenomen.[21] De AVAA draagt rechtbanken op daders te verplichten een minimale schadevergoeding van $ 3.000 aan ieder geïdentificeerd slachtoffer te betalen.[22] Dit recht wordt uitgeoefend bij iedere nieuwe veroordeling totdat het totale geleden verlies van het slachtoffer is gecompenseerd.

[19] 18 U.S.C. § 3663(a)(1)(A)–(B).
[20] 18 U.S.C. § 2259(c)(2)(A)-(F).
[21] 18 U.S.C §2259. Dit is een amendement op een bestaande wet met betrekking op restitutie voor slachtoffers van kindermisbruik. Met het amendement is deze restitutievoorziening ook van toepassing geworden op zaken waarin een verdachte veroordeeld is voor het versturen, ontvangen, verspreiden, reproduceren of bezitten van kinderpornografie (waaronder begrepen downloaders).
[22] Dit bedrag is een standaard voorschot op de eventueel te vorderen bedragen in een civielrechtelijke procedure: 'a sentencing court will have to make two separate findings when a victim requests restitution. First, the court shall determine the full amount of the victim's losses that were incurred or are reasonably projected to be incurred by the victim as a result of the trafficking in child pornography depicting the victim. Second, after making this determination, the court 'shall order restitution in an amount that reflects

Daarnaast heeft de AVAA heeft ook het *Child Pornography Victims Reserve* (CPVR)-fonds opgestart. Slachtoffers mogen hieruit éénmalig een 'financiële bijdrage' van $ 35.000 ontvangen. Als het slachtoffer dit bedrag ontvangt wordt dat in toekomstige strafzaken in mindering gebracht op het totale geleden verlies van het slachtoffer. Dit fonds wordt gedeeltelijk gevuld door boetes die veroordeelde downloaders en makers van kinderporno hebben betaald. (De AVAA geeft rechtbanken de mogelijkheid om speciale boetes uit te schrijven, variërend van bedragen tot $ 17.000 voor bezit van kinderpornografie en tot $ 50.000 voor productie van kinderpornografie.). Hoewel de wet is aangenomen is deze niet geïmplementeerd. NCMEC kon ten tijde van het opstellen van dit rapport geen tijdsindicatie geven voor de implementatie.

6.1.2 Organisatorische en technische aspecten notificatie

Binnen het onderzoek is ook gekeken naar de technische en organisatorische aspecten van het notificatiesysteem. Hiervoor is het nodig een onderscheid te maken tussen twee fases in het notificatieproces:

- De **opsporings- en identificatiefase**. Centraal in dit proces staat het Child Victim Identification Program (CVIP) dat wordt beheerd door het National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC) en de Child Exploitation and Obscenity Section (CEOS) van de Department of Justice (DoJ).
- De **notificatiefase.** Centrale rol voor het Child Pornography Victim Assistance (CPVA)-programma in beheer van het Department of Justice (DoJ).

De opsporings- en identificatiefase

Wanneer in een opsporingsonderzoek een nieuw kinderpornoslachtoffer wordt gevonden, wordt binnen de betreffende opsporingsdienst één persoon verantwoordelijk gesteld die het beeldmateriaal overdraagt aan het *Child Victim Identification Program* (CVIP). Het CVIP staat onder controle van het *National Center for Missing and Exploited Children* (NCMEC). De contactfunctionaris verklaart ambtshalve en onder ede dat het kinderporno betreft en dat het slachtoffer dat zichtbaar is op het beeldmateriaal dus minderjarig is.[23] Dit is noodzakelijk omdat het CVIP zelf geen persoonsgegevens van slachtoffers bewaart, enkel het beeldmateriaal (films en afbeeldingen) met de bijbehorende hashwaarden. Het CVIP stelt niet zelf de strafbaarheid van het materiaal vast.[24] Wel wordt door het CVIP vastgelegd of het betreffende slachtoffer in de toekomst genotificeerd wil worden, en zo ja wie de aangewezen contactpersoon is voor de ontvangst voor de notificaties.

Als later bij een verdachte in een federale zaak kinderpornografisch materiaal wordt gevonden, wordt dit door een behandelende opsporingsinstantie doorgestuurd naar het CVIP. Het CVIP controleert of de kinderen in het gevonden materiaal reeds geïdentificeerd zijn en welke niet. Dit is een standaardprocedure, die los staat van al dan niet notificeren en heeft tot doel te bepalen welke kinderen al in veiligheid zijn en

---

the defendant's relative role in the causal process that underlies the victim's losses, but which is no less than $3,000.' (AVAA: 3 18 U.S.C. § 2259(b)(2)(B)).

[23] Merk op dat deze bepaling strenger is dan in Nederland waarbij al sprake is van kinderporno als het slachtoffer 'kennelijk de leeftijd van 18 jaar nog niet bereikt heeft'. Deze bepaling laat ruimte voor interpretatie en duiding. Terwijl in de VS echt de leeftijd van het slachtoffer moet zijn bepaald.

[24] Volgens eigen opgave beschikt het CVIP over het grootste kinderpornoarchief ter wereld.

welke gered moeten worden. Door middel van een zogenaamd *Child Identification Report* wordt de instantie die verzocht om controle van het materiaal geïnformeerd. Ook gaat er een kopie van het rapport naar de FBI en naar de CPVA met daarin informatie over de reeds geïdentificeerde slachtoffers en de bijbehorende contactfunctionaris(sen) die de minderjarigheid van het slachtoffer ten tijde van het misbruik heeft/hebben bevestigd.

Bij het controleren van het aangeleverde beeldmateriaal werkt Het CVIP getrapt. Eerst wordt op basis van een zogenaamde MD5 hash[25] matches automatisch vastgesteld of beeldmateriaal aanwezig is dat nog niet bekend is. Vervolgens wordt voor dit onbekende materiaal met behulp van PhotoDNA vastgesteld of sprake is overeenkomst (door middel van near-hash-matches op basis van te voren bepaalde afwijkingswaarden) met reeds bekend beeldmateriaal. Bij een near-hash-match wordt het materiaal handmatig vergeleken en vastgesteld of daadwerkelijk sprake is van overeenkomst. Is daarvan sprake dan wordt vastgelegd om welke series het gaat en of sprake is van te notificeren slachtoffers. Het overige materiaal dat überhaupt niet matcht wordt aangemerkt als 'brand new'. Deze bestanden worden allemaal uitgekeken om nieuwe slachtoffers te identificeren en opsporingsaanwijzingen te verzamelen. Eind 2018 beschikte het CVIP over een database met ongeveer 16.000 geïdentificeerde slachtoffers, waarvan er 15.267 Amerikaans zijn.

Het aantal controles dat het CVIP uitvoert neemt ieder jaar toe. Volgens NCMEC heeft het CVIP in 2018 zo'n 4.600 controleverzoeken behandeld met in totaal 38 miljoen hashwaarden. 80-86% daarvan is bekend beeldmateriaal, de rest is nieuw. Afgezet tegen de omvang van Nederland is dit equivalent aan ongeveer 240 zaken per jaar op bijna 2 miljoen hashchecks, waarvan 275.000 tot 400.000 nieuw materiaal is. NCMEC vertelt tijdens het onderzoek dat het notificatiesysteem wel enkele beperkingen kent. De menselijke controle die nodig is om een match te bevestigen is zeer intensief, zowel qua tijd als qua psychologische druk. Bovendien worden op dit moment alleen afbeeldingen automatisch gecheckt. Video's worden alleen 'on demand' gecheckt omdat dit technisch te belastend is voor de systemen.

De tijd tussen aanvraag en ontvangst van een CVIP rapport duurt gemiddeld 3 weken. Grote complexere uitvragen duren - met gemiddeld 7 weken - langer dan standaard zaken. (De grote complexe zaken duren, volgens opgave van NCMEC echter nooit langer dan 12 weken).

Voor het afhandelen van de inkomende verzoeken wordt door NCMEC de volgende capaciteit ingezet:

- Voor het uitlezen van gegevensdragers : 3 Fte Support Specialists.
- Voor het hashmatchen en handmatige verificatie (voor serieherkenning): 13 Fte Analysts.
- Voor supervisie en kwaliteitsbewaking (regelmatige controles op de afbeeldingen): 2 Fte supervisors.

[25] Een hashwaarde is een unieke cryptografische code. Beeldmateriaal krijgt een hashwaarde toegekend door PhotoDNA: iedere identieke afbeelding krijgt een identieke hashwaarde. Het CVIP kan door die waarden met elkaar te vergelijken razendsnel door haar database zoeken naar identieke afbeeldingen en of er bij een hashwaarde al geïdentificeerde slachtoffers bekend zijn.

Notificatiefase

De betrokken opsporingsinstantie ontvangt het *Child Identification Report* van het CVIP. Samen met het NCMEC kan het aan de hand daarvan bepalen of het actie moet ondernemen om nieuwe slachtoffers te identificeren en/of op te sporen, of dat dat al gebeurd is. Gelijktijdig ontvangt ook het CPVA een kopie van dit rapport. Als er een zaak voortvloeit uit de vondst bepalen zij aan de hand van de notificatievoorkeur van het slachtoffer of er genotificeerd wordt. Notificaties vinden plaats door middel van het algemene *Victim Notification System* (VNS). Zij het dat er, zoals hiervoor opgemerkt, wel een aparte voorziening is voor slachtoffers van kinderpornografie.

6.2 Wettelijke mogelijkheden notificatie

In deze paragraaf gaan we in op de mogelijkheden om slachtoffers van kinderpornografie in strafzaken te notificeren. Zoals aangegeven in paragraaf 4.1 zal notificatie in een strafzaak feitelijk alleen aan de orde zijn in zogenaamde standaard downloadzaken (bezit en eventuele verdere verspreiding). In de zwaardere kwalificerende zaken zoals productie van kinderporno hoeft het slachtoffer niet genotificeerd te worden omdat het al procesdeelnemer is.

Als beeldmateriaal van het te notificeren slachtoffer wordt aangetroffen op gegevensdragers van een persoon die voor dat bezit (en eventuele verdere verspreiding) wordt vervolgd, is de vraag of het slachtoffer genotificeerd mag worden. Het betreft tenslotte informatie uit het strafproces dat alleen gedeeld mag worden met de procespartijen/procesdeelnemers. Maar is het te notificeren slachtoffer in de juridische zin van het woord ook slachtoffer in een dergelijke reguliere bezitszaak? Het wetboek van strafvordering (Sv) definieert in artikel 51a een slachtoffer als [...] 'degene die als rechtstreeks gevolg van een strafbaar feit vermogensschade of ander nadeel heeft ondervonden.' De hamvraag is daarom of - naar het oordeel van de rechter - een slachtoffer van kinderpornografie, wanneer er tussen de downloader en het slachtoffer geen relatie bestaat, ook in een downloadzaak rechtstreeks vermogensschade of ander nadeel ondervindt van het bezit (en eventueel verder verspreiden van het materiaal)[26]. In tegenstelling tot de VS waar op basis van wetgeving deze vraag eenduidig beantwoord is - kan in Nederland deze vraag alleen theoretisch worden beantwoord. Tot op heden is namelijk slechts één bezitszaak voor de rechter gebracht waarin (ouders van) een slachtoffer succesvol zijn aangemerkt als slachtoffer (zie tekstkader). Het betrof echter in dat geval geen standaard bezitszaak.

[26] Als maatstaf voor de beoordeling van de toerekening en het causaal verband geld het in het Burgerlijk Wetboek verankerde principe van de onrechtmatige daad (BW 6:162).

Tekstkader: Slachtofferrechten in de Amstelveense zedenzaak

In de Amstelveens zedenzaak (RBAMS 2012, BX2325) is Flóvin O. veroordeeld voor onder andere het bezit van kinderpornografisch materiaal. In deze zaak hebben zich meerdere partijen gevoegd waaronder de ouders van een kind dat afgebeeld was op het aangetroffen materiaal. In deze zaak is namens de ouders verzocht om vergoeding van de immateriële schade op grond van een schending van het recht op privacy (artikel 8 Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM)). De Rechtbank achtte het bezit van kinderpornografisch beeldmateriaal van het kind bewezen en verklaarde de ouders ontvankelijk in hun vordering. De rechtbank schrijft hierover in zijn vonnis:

> '*De rechtbank is [...] van oordeel dat verdachte door het bezitten en* bekijken *van een pornografische afbeelding van kind [...] het fundamentele recht op privacy ernstig heeft geschonden. De rechtbank merkt [...] deze schending aan als een aantasting van de persoon van het kind. [...] Dit kind heeft als gevolg van deze aantasting van zijn persoon recht op een vergoeding van immateriële schade.*'

De Rechtbank komt tot een bedrag van €2.000 per geschonden mensenrecht. Omdat het in dit geval gaat om de schending van één recht (het fundamentele recht op privacy) gaat het om een bedrag van €2.000. Daarbij merkt de rechtbank het bedrag aan als voorschot. De totale omvang van de schade kan in een civiel proces worden vastgesteld en kan zodoende hoger zijn. De genoemde bedragen zijn daarmee ondergrenzen.[27]

Deze uitspraak laat zien dat (ouders van) slachtoffers de juridisch status van slachtoffer - ex artikel 51a Sv - toegekend kunnen krijgen in een zogenaamde bezitszaak.[28] Hoewel deze uitspraak daarmee een perspectief lijkt te bieden voor andere slachtoffers mag niet zonder meer worden geconcludeerd dat in de gemiddelde downloadzaak standaard de slachtofferrechten kunnen worden uitgeoefend. De Amstelveense zedenzaak is namelijk geen standaard downloadzaak. In deze zaak ging het om een medeverdachte van Robert M (Amsterdamse zedenzaak) die door deze direct in het bezit was gekomen van het door Robert M gemaakte beeldmateriaal van het door hem vrij recent gepleegde misbruik. Er was dus een zeer directe lijn tussen deze twee zaken en een directe relatie tussen het door Robert M misbruikte kind en het beeldmateriaal dat de verdachte in bezit kreeg.
De rechtbank benoemt bij het toekennen van de immateriële schadevergoeding voor het bezit van dat specifieke materiaal ook expliciet de relatie tussen de (schadevergoedingen toegekend in de) misbruik-veroordeling van Robert M en de bezitszaak van deze verdachte. Tijdens het onderzoek wordt door het OM gesteld dat in vergelijkbare toekomstige gevallen wanneer er een rechtstreekse link bestaat tussen een bezitter van kinderporno en een producent van kinderporno, de bezitter op een vergelijkbare wijze zal worden gedagvaard als in deze zaak. Een slachtoffer zal dan ook dezelfde rechten kunnen uitoefenen als in de Amstelveense zedenzaak. Maar, zo zegt het OM, een dergelijke link komt vrijwel nooit voor. Het merendeel van de aan de rechter voorgelegde 'bezitszaken' betreffen in de praktijk namelijk verdachten die willekeurige grote hoeveelheden van voor hen volkomen anoniem beeldmateriaal van internet halen, zonder dat er enige directe of indirecte relatie is met het slachtoffer of diens misbruiker van destijds. Zodoende moet geconcludeerd worden dat er vooralsnog geen jurisprudentie aanwezig is voor een gemiddelde downloadzaak waarin een slachtoffer zonder enige relatie tot de dader (downloader) verzoekt tot toelating tot de betreffende strafzaak.

Op basis van de huidige jurisprudentie kan zodoende niet definitief worden bepaald of in reguliere downloadzaken, waarin er geen relatie is tussen het slachtoffer en de dader het te notificeren slachtoffer ook kan worden aangemerkt als slachtoffer in de zin van artikel 51a Sv. Het is dus onzeker of verstrekking van informatie uit het strafdossier aan een te notificeren slachtoffer standaard kan geschieden.

[27] Voorts is door de Rechtbank een vergoeding toegekend voor de kosten rechtsbijstand. De Rechtbank heeft dat vastgesteld op aan de hand van het liquidatietarief. Daarnaast is de wettelijke rente toegewezen alsmede is de schadevergoedingsmaatregel opgelegd.
[28] Zie ook: Mr. C.E. Dettmeijer-Vermeulen 1 en mr. L. van Krimpen(2014). Schadevergoeding voor bezit van kinderpornografie: juridische mogelijkheden en praktische obstakels. TPWS 2014/26.

Dat roept de vraag op of op andere gronden dan 51a Sv informatie uit het strafdossier mag worden gedeeld met te notificeren personen. De Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (Wjs) zou deze verstrekking moeten regelen. In artikel 39f 1 onder a wordt bepaald dat het 'verlenen van hulp aan slachtoffers en anderen die bij een strafbaar feit betrokken zijn' reden kan zijn voor het College van Procureurs Generaal voor het verstrekken van strafvorderlijke gegevens. Maar de bevoegdheid wordt ingeperkt door het tweede lid van het aangehaalde artikel dat stelt dat de gegevens alleen verstrekt worden in zodanige vorm 'dat herleiding tot andere personen dan betrokkene, redelijkerwijs wordt voorkomen.' Het lijkt erop – maar ook hier ontbreekt jurisprudentie– dat de Wsj in dit geval ook geen uitkomst biedt. Bovendien is het de vraag of de te notificeren persoon wel baat heeft bij een bericht dat beeldmateriaal is gevonden bij een downloader wanneer het slachtoffer in die zaak niet formeel wordt aangemerkt als slachtoffer. In dat geval kan het tenslotte geen slachtofferrechten uitoefenen zodat geen bijdrage geleverd kan worden aan diens herstel.

Hoewel ook zonder of buiten een strafzaak een civielrechtelijke procedure kan worden gestart tegen downloaders is de kans op een succesvolle afloop gering. Nog afgezien van het feit dat het zonder hulp van de opsporingsinstanties voor een particulier slachtoffer nagenoeg onmogelijk is om de aanwezigheid van het beeldmateriaal op de harde schijf van de downloader aan te tonen, speelt ook mee dat de strafbaarheid van het betreffende materiaal ook moet worden vastgesteld. Voor zo ver dat niet al eerder is gebeurd – bijvoorbeeld ten tijde van de een eerdere strafzaak waarin het beeldmateriaal van het slachtoffer al door de rechter als strafbaar is gekwalificeerd – heeft het slachtoffer veel baat bij een strafrechtelijke veroordeling in de betreffende downloadzaak. Artikel 161 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv)bepaalt namelijk dat een strafrechtelijke veroordeling voor een bepaald feit dwingend bewijs oplevert van dat feit in de civiele procedure. Dit houdt in dat de civiele rechter dient uit te gaan van de juistheid van dit feit, behoudens te leveren tegenbewijs.[29] Zonder een dergelijke veroordeling of eerdere kwalificering van de strafbaarheid van het beeldmateriaal zal de bewijsvoering volledig op de schouders van het slachtoffer komen te liggen, hetgeen veel tijd en middelen van het slachtoffer vergt.

6.3 Organisatorische en technische aspecten notificatie

In de voorgaande paragraaf is ingegaan op de juridische mogelijkheden voor notificatie wanneer beeldmateriaal van een te notificeren persoon wordt aangetroffen bij een verdachte. In deze paragraaf gaan we eerst in op de vraag hoe een notificatiesysteem er uit moet zien wil het kunnen voorzien in de behoeftes van een slachtoffer. Vervolgens gaan we na of een dergelijk systeem binnen de huidige Nederlandse context gemaakt kan worden en welke consequenties dat heeft voor de betrokken organisaties.

6.3.1 Functionele vereisten notificatiesysteem

Een notificatiesysteem moet écht kunnen bijdragen aan het herstel van slachtoffers. Dat betekent dat een dergelijk systeem de garantie moet bieden dat als een downloader beeldmateriaal bezit van een te

[29] Vergelijk artikel 151 Rv en gerechtshof 's-Hertogenbosch 8 november 2011, ECLI:NL:GHSHE:2011:BU3982 en rechtbank 's-Hertogenbosch 3 augustus 2011, ECLI: NL:RBSHE:2011:BR4888, r.o. 4.6.

notificeren slachtoffer dat ook altijd wordt vastgesteld en dat een notificatie richting het slachtoffer gaat. Zou dat niet gebeuren dan wordt een schijnvoorziening getroffen waaraan het slachtoffer weinig heeft. In dat geval heeft het slachtoffer geen weet van hoe vaak zijn beeldmateriaal aanwezig is bij in Nederland vervolgde downloaders, terwijl het juist die kennis is waarnaar het slachtoffer op zoek is om houvast en controle te krijgen. In deze paragraaf gaan we in op de functionele vereisten van een dergelijk systeem. Daarbij dient het Amerikaanse systeem als referentiepunt. Om systematisch te kunnen notificeren moet een aantal stappen worden gezet:

1. Ten eerste moet bekend zijn welke slachtoffers van kinderpornografie genotificeerd willen worden. Van deze personen moet een lijst worden aangelegd met contactgegevens en voorkeuren ten aanzien van de wijze waarop en de frequentie waarmee genotificeerd zal worden.
2. Vervolgens moet in iedere reguliere bezitszaak[30] worden vastgesteld of op het aangetroffen beeldmateriaal één of meerdere van de slachtoffers zijn afgebeeld.
3. Voor het vaststellen van de aanwezigheid van het beeldmateriaal van de slachtoffers zullen de aangetroffen gegevensdragers van de verdachte doorzocht moeten worden. Dat kan op verschillende manier:
    - **Hashmatches**. Ieder bestand (afbeelding, film, tekstbestand etc.) heeft een unieke hashwaarde. Door de hashwaardes van het beeldmateriaal van het slachtoffer te vergelijken met de hashwaardes van de aangetroffen bestanden kan de aanwezigheid worden vastgesteld. Hiervoor is het natuurlijk nodig dat van ieder slachtoffer dat genotificeerd wenst te worden een lijst wordt bijgehouden met hashwaardes van diens bekende kinderpornografische beeldmateriaal. Probleem van deze methode is – zo wordt van de zijde van de politie verteld – dat beeldmateriaal regelmatig wordt bewerkt waardoor de hashwaarde verandert. Oplossing voor dit probleem is te zoeken bij verwante hashes (*near hash matches*). In dat geval worden afbeeldingen/films geselecteerd die verwant zijn aan het beeldmateriaal van het slachtoffer. Ieder geselecteerd bestand moet vervolgens door een opsporingsfunctionaris worden beoordeeld zodat ook ambtshalve de aanwezigheid van beeldmateriaal van het slachtoffer kan worden vastgesteld.[31] Bij deze methode moet de vraag worden gesteld welk percentage *false positive* en *false negative* acceptabel is.[32] Wordt alleen gezocht op near hashes die slechts heel beperkt afwijken van het oorspronkelijke beeldmateriaal dan bestaat het risico dat ten onrechte overeenkomstig beeldmateriaal over het hoofd wordt gezien. Wordt ruimer gezocht dan bestaat de kans dat de aantallen false positive enorm toenemen wat betekent dat zeer veel beeldmateriaal handmatig moet worden uitgekeken. Maar ook wanneer uitsluitend gezocht wordt naar bijna identiek materiaal ligt het

[30] In niet-standaard bezitszaken, zoals zaken waarin naast het bezit gelijktijdig ook sprake is van productie van kinderpornografie of waarin een relatie bestaat tussen de maker van het kinderpornografisch materiaal is het volgens opgave van het OM nu al staand beleid dat het slachtoffer genotificeerd wordt.

[31] Overigens zal vermoedelijk in het geval dat alleen gezocht wordt op 100% hash match ook ambtshalve door een opsporingsambtenaar de overeenkomst moeten worden vastgesteld. Het ligt niet in de rede dat de rechter bereid is tot het erkennen van de aanwezigheid van het beeldmateriaal van het slachtoffer op de gegevensdragers van de verdachte puur en alleen om de unieke hash-match. Zodoende zal ook in het geval dat het doorzoeken van de gegevensdragers van de verdachte automatisch gebeurt opsporingscapaciteit moeten worden ingezet voor de definitieve identificatie van het beeldmateriaal.

[32] Het percentage false positive betekent hier het percentage beeldmateriaal dat ten onrechte wordt geïdentificeerd als overeenkomstig. Het percentage false negative betekent hier het percentage beeldmateriaal dat niet geïdentificeerd wordt als overeenkomstig terwijl het wel het slachtoffer afbeeldt.

in de verwachting dat de near-hashmatches groot zullen zijn. Reden hiervoor is dat op kinderpornografisch materiaal veelal blote huid is afgebeeld. Dergelijke kenmerken zorgen er vaak voor dat foto's met dergelijke matchmethoden als overeenkomstig worden aangemerkt terwijl ze dat feitelijk niet zijn. Beperking van de hashmatch methode is dat deze feitelijk alleen gedaan kan worden voor nieuwe slachtoffers. Per slachtoffer moet namelijk een lijst met bekend beeldmateriaal (en bijbehorende haswaardes) worden aangelegd zodat gezocht kan worden op (near) hashmatches. Voor oude slachtoffers is in de regel niet bekend op welk pornografisch beeldmateriaal zij staan afgebeeld. Een oud slachtoffer dat ook genotificeerd wenst te worden zal zodoende zich zelf moeten melden bij de nader in te richten notificerende instantie en daar zelf het beeldmateriaal van diens misbruik moeten overleggen. Dat is een gang van zaken die op praktische en ethische bezwaren stuit. Praktisch omdat veel slachtoffers helemaal niet beschikken over een uitputtende lijst van het relevante beeldmateriaal. En ethische bezwaren omdat het als buitengewoon belastend voor het slachtoffer kan worden ervaren dat hij dergelijk beeldmateriaal beschikbaar zou moeten stellen.

- **Biometrische matching**. Door biometrische kenmerken[33] van het slachtoffer te vergelijken met de biometrische kenmerken van de slachtoffers op het aangetroffen beeldmateriaal kunnen overeenkomsten worden vastgesteld. Per geïdentificeerde overeenkomst moet vervolgens ambtshalve door een opsporingsfunctionaris worden vastgesteld of het bij dat beeldmaterieel daadwerkelijk gaat om één en hetzelfde slachtoffer. Ook aan deze methode kleven enkele nadelen. In de eerste plaats is deze techniek nog sterk in ontwikkeling. Dit leidt er niet alleen toe dat het percentage false positive en false negative relatief hoog ligt maar ook dat het automatische identificatieproces enorme rekenkracht vergt. Afhankelijk van hoe strikt gezocht wordt op biometrische overeenkomst zal het aantal false positive of false negative toenemen. Hoge percentages false positive leiden tot een grote capaciteitsvraag aan opsporingsfunctionarissen die ambtshalve de overeenkomst moeten vaststellen.

Is eenmaal ambtshalve vastgesteld dat beeldmateriaal van het slachtoffer is aangetroffen bij de verdachte, dan moet het slachtoffer worden genotificeerd. Bij de notificatie moet het slachtoffer niet alleen duidelijk worden gemaakt welke rechten hij/zij wel en niet kan uitoefenen in de betreffende strafzaak, maar ook moet het slachtoffer een aanbod worden gedaan voor hulpverlening. Te verwachten valt namelijk dat een dergelijke melding een grote impact zal hebben op het slachtoffer..

Op basis van bovenstaande randvoorwaarden zijn binnen een breed spectrum van mogelijkheden diverse notificatievarianten denkbaar. De varianten bevindingen zich tussen twee uitersten:

[33] Het gaat dan om de biometrische kenmerken van het slachtoffer ten tijde van het maken van het kinderpornografisch materiaal. Deze kenmerken veranderen naarmate het kind ouder wordt.

- **Variant A.** Het ene uiterste bestaat uit een notificatie systeem waarin alle slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers zich kunnen opgeven, ongeacht wanneer het misbruik plaatsvond.[34] Voor slachtoffers van wie geen hashwaardes bekend zijn van hun beeldmateriaal wordt op basis van biometrische kenmerken nagegaan of hun beeldmateriaal aanwezig is in de databases van de politie en Interpol. Van dat materiaal worden de bijbehorende hashwaardes opgeslagen in het nader in te richten register van te notificeren slachtoffers. Van te notificeren slachtoffers van wie het beeldmateriaal bekend is kunnen direct de hashwaardes worden toegevoegd aan het register. In deze variant worden iedere keer wanneer een bezitszaak onder de aandacht van de opsporingsdiensten komt alle gegevensdragers systematisch doorzocht. Zowel op 100% match als op near-hashmatch. Bovendien wordt niet alleen gekeken naar afbeeldingen maar ook naar bewegende beelden.
- **Variant B.** Het andere uiterste van het spectrum bestaat uit het scenario dat alleen nieuwe slachtoffers van productie van kinderporno kunnen worden toegevoegd aan het notificatieregister. De reden hiervoor is tweeledig. In de eerste plaats kunnen nieuwe slachtoffers – voor zo ver hun identiteit vastgesteld kan worden binnen het opsporingsproces – direct bevraagd worden op hun voorkeur voor notificatie. In de tweede plaats kunnen bij een strafzaak waarin het vervaardigen van kinderporno aan de orde is direct de hashwaardes van het aangetroffen beeldmateriaal aan de persoon van het slachtoffer worden gekoppeld. In deze variant wordt alleen gekeken naar het beeldmateriaal dat in de tenlastelegging wordt beschreven. Er wordt alleen op 100% hashmatch doorgezocht.

In alle scenario's ligt het op dit moment nog voor de hand dat de politie een belangrijke, zo niet de hoofdrol speelt. Hiervoor zijn twee redenen. De politie is op dit moment de enige partij die in het kader van reguliere bezitszaken het opsporingsonderzoek uitvoert.[35] Alleen zij heeft zodoende toegang tot de gegevensdragers van verdachten in bezitszaken.[36] Daarnaast beschikt zij op dit moment als enige opsporingsinstantie in Nederland over eigen afdelingen[37] met specialisten die in staat zijn kinderpornografische beeldmateriaal inhoudelijk te beoordelen zodat de overeenkomst van het materiaal ook ambtshalve kan worden vastgesteld.[38]

---

[34] Op het internet circuleert een constante stroom van kinderpornografische afbeeldingen. Onderscheid kan worden gemaakt in 'oude' afbeeldingen, gemaakt en gepubliceerd in de periode 1970–1980; 'recente' afbeeldingen, vanaf 1980 tot 1996, en 'nieuwe' afbeeldingen, gemaakt en verspreid vanaf 1996 tot heden. Ongeveer 60 tot 70% van de bekende afbeeldingen vallen in de categorie 'oud' en identificatie van slachtoffers en daders heeft geen prioriteit. (Datering gebeurt onder andere aan de hand van haardracht, eventuele kleding, meubels, kleur van de afbeelding. Bij twijfel kan de afbeelding gedateerd worden door een van de 10 teams ter bestrijding van Kinderpornografie en Kindersekstoerisme.

[35] Overigens kunnen formeel ook andere partijen opsporingsonderzoek uitvoeren, artikel 141 Sv biedt hiervoor de mogelijkheid. Gelet op de gevraagde expertise ligt het echter niet voor de hand dat deze partijen daadwerkelijk een rol kunnen spelen in dergelijke zaken.

[36] In het kader van de opsporing is het op dit moment zo dat de beoordeling van de elementen 'seksuele gedraging' en 'kennelijk de leeftijd van achttien jaar nog niet heeft bereikt' onder verantwoordelijkheid van het OM dient te geschieden door gecertificeerde zedenrechercheurs.

[37] In Nederland zijn er 10 Teams ter bestrijding van Kinderpornografie en Kindersekstoerisme (TBKK), plus een Landelijke Eenheid TBKK. Deze teams werken nauw samen met de zedenpolitie omdat kinderporno en andere zedendelicten vaak samengaan. De teams geven opvolging aan meldingen van kinderporno en draaien zaken om zowel daders als slachtoffers te identificeren en uit hun situatie te halen. Het team ter bestrijding van kinderpornografie van de Landelijke Eenheid ondersteunt de regio's en houdt zich daarnaast bezig met internationale onderzoeken en complexere zaken als het gaat om de (digitale) opsporing en bestrijding van kinderporno. Het team richt zich op de volgende zaken. De beoordeling van strafbaarheid van beeldmateriaal, identificatie van (bekende) slachtoffers etc. wordt gedaan alle TBKK's. De toegang tot de internationale databases (o.a. die van Interpol) bestaat alleen bij het landelijke TBKK.

[38] Op dit moment is het juridisch door de rechtbanken niet geaccepteerd te komen met een hashwaarde matching ter vaststelling van het gepleegde strafbare feit. Rechtbanken vereisen daartoe een collectie uit het beeldmateriaal in een zogeheten toonmap, waarmee onomstotelijk door het getoonde beeldmateriaal de strafbaarheid van de verdachte en de persoon van het slachtoffer kan worden

6.3.2 Uitvoerbaarheid en opbrengsten notificatiesysteem

Hoewel op dit moment feitelijk geen andere partij dan de politie in staat is om gegevensdragers van downloaders te doorzoeken op overeenkomst met beeldmateriaal van te notificeren slachtoffers, heeft zij tijdens het onderzoek te kennen gegeven dat zij niet wenst deze taak op zich te nemen. De reden hiervoor is – zo stelt de politie - dat zij op dit moment al onvoldoende menskracht[39] tot haar beschikking heeft om alle meldingen af te kunnen handelen. Jaarlijks komen er steeds meer meldingen van mogelijk strafbare feiten rondom kinderpornografie en online seksueel kindermisbruik binnen bij de Nederlandse politie. Een belangrijk deel van genoemde meldingen is afkomstig van NCMEC, het in de VS gevestigde meldpunt waar ook ISP's strafbare handelingen op internet melden (zie ook 6.1). NCMEC doet een melding bij de Nederlandse politie wanneer het IP adres van een downloader van kinderpornografie in Nederland gelokaliseerd wordt. Dus in oorsprong Nederlands. Of het aantal meldingen gelijk is aan het aantal Nederlandse downloaders valt niet te zeggen omdat personen meerdere IP-adressen kunnen hebben. Een grove schatting van de politie is dat het jaarlijks gaat om enkele tienduizenden Nederlandse downloaders die actief zijn op internet. Deze downloaders maken zich schuldig aan strafbare feiten (bezit en mogelijk verspreiding.)

Tabel 6.1 Werkaanbod politie en aantal vervolgde verdachten

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Aantal meldingen NCMEC[40]	3.548	3.507	2.902	5.534	12.327	18.347	30.366
Aantal vervolgde verdachten OM	528	575	535	423	379	346	279

Niet alle meldingen kunnen vanwege de gelimiteerde capaciteit van de politie worden opgewerkt tot een opsporingsonderzoek. Jaarlijks worden rond 600-700 zaken in onderzoek genomen. In zo'n 300 tot 400 zaken vindt vervolging plaats. Rond de 300 zaken eindigen in een strafrechtelijke afdoening. Terwijl het aantal meldingen in de afgelopen jaren toeneemt laat het aantal vervolgde verdachten een dalende trend zien.

Er vindt een bewuste selectie uit de meldingen plaats. De relatief zwaardere en complexere zaken hebben prioriteit. De focus ligt daarbij op het uit misbruiksituaties halen van slachtoffers.[41] Bij de verdenking van seksueel kindermisbruik, vervaardiging van kinderpornografie en commerciële of grootschalige verspreiding, wordt in beginsel strafrechtelijk opgetreden. Waar sprake is van een verdenking van alleen

aangetoond. Zodoende kan niet worden volstaand met uitsluitend een hashmatching voor de vervolgprocedure. Dit betekent dat in ieder onderzoek waarin op basis van de hashwaarde de aanwezigheid van bekend materiaal is aangetoond dus alsnog naar het bijbehorende materiaal moet worden gezocht en dit beoordeeld en beschreven moet worden.

[39] Voor de aanpak van kinderporno en kindersekstoerisme zijn binnen de politie 150 fte belast. Van deze 150 fte zijn dagelijks zo'n 100 rechercheurs bezig met tactische strafrechtelijke onderzoeken. Daarnaast is nog een contingent belast met onder meer digitaal onderzoek, internet onderzoek en analyse, internationaal onderzoek en onderzoeken naar Kindersekstoerisme.

[40] Het werkaanbod van de politie bestaat voor een groot deel uit het meldingen die de politie vanuit haar eigen organisatie en van haar partners krijgt.

[41] Deze prioritering is conform de nationale Veiligheidsagenda 2019-2022. Daarin staat: "Ook ten aanzien van online seksueel kindermisbruik is het maatschappelijk effect leidend. De focus van de aanpak van online seksueel kindermisbruik ligt daarom onverminderd op het identificeren van slachtoffers, misbruikers, vervaardigers en centrale figuren (keyplayers) binnen (online) netwerken. De politie richt zich binnen deze aanpak op acuut misbruik." (Tweede Kamer, vergaderjaar 2018-2019, 28 684, nr. 540, pagina 6).

downloaden, bezit of zeer kleinschalige verspreiding, wordt in strafvorderlijke zin niets gedaan[42] of ingezet op het voorkomen van herhaald daderschap. In deze gevallen wordt vanuit het perspectief van het vergroten van de veiligheid vaak gekozen voor een buitengerechtelijk traject, waarin daderbehandeling de voorkeur heeft.[43] Om - naar analogie van het Amerikaanse systeem - door middel van notificatie ook een reële bijdrage te kunnen leveren aan het herstel van slachtoffers - moet ook in zaken die niet of alleen buitenrechtelijk worden afgedaan vervolging worden ingesteld.

Afhankelijk van het antwoord op de vraag of met de komst van een notificatiesysteem altijd in downloadzaken zal worden vervolgd of alleen dan wanneer beeldmateriaal van te notificeren slachtoffers gevonden wordt, zal het aantal strafzaken meer of minder toenemen. In 2018 werden 126 downloadzaken alternatief afgedaan, terwijl in dat jaar 279 verdachten kinderpornografie werden vervolgd. Altijd vervolgen zou dus een stijging betekenen van 45% van het aantal zaken dat door het OM wordt afgehandeld. Een dergelijke toename is volgens het OM en de politie beslist niet op te vangen met de huidige capaciteit.

Hoe groot het aantal extra strafzaken is wanneer uitsluitend downloaders worden gedagvaardigd wanneer een match is gevonden met het beeldmateriaal van te notificeren slachtoffers valt niet te becijferen. Op dit moment is namelijk onbekend wie van de slachtoffers op het bij Nederlandse downloaders aangetroffen beeldmateriaal de Nederlandse nationaliteit heeft. Laat staan dat bekend is welk deel daarvan genotificeerd wenst te worden. Het is om die reden niet mogelijk een inschatting te maken van de kans dat in een Nederlandse strafzaak een Nederlands te notificeren slachtoffer wordt aangetroffen. Bovendien leert de Amerikaanse praktijk dat het beeldmateriaal van sommige slachtoffers heel breed wordt gedeeld terwijl ander beeldmateriaal nauwelijks verspreid wordt.

Aanpassing vorm tenlastelegging kinderpornografie

In zijn arresten van 20 december 2011 (ECLI:NL:HR:2011:BS1739, NJ2012/147) en van 24 juni 2014 (ECLI:NL:HR:2014:1497, NJ 2014/339) heeft de Hoge Raad enkele uitgangspunten geformuleerd met het oog op de strafrechtelijke beoordeling van het op grote schaal voorhanden hebben van kinderporno. Die uitgangspunten komen erop neer dat de steller van de tenlastelegging zich moet beperken tot het beschrijven van een selectie van een gering aantal afbeeldingen - zo mogelijk niet meer dan vijf. Omdat deze vijf afbeeldingen representatief moeten zijn voor de totale collectie zal in de meeste gevallen niet het beeldmateriaal van de te notificeren slachtoffers geselecteerd

[42] Wel vindt registratie van het feit plaats zodat kan worden gematcht met eventuele latere meldingen.
[43] Blijkens de Richtlijn voor strafvordering Kinderpornografie (2016R010) wordt het uitsluitend voor eigen gebruik in bezit hebben van strafbaar materiaal, het verwerven ervan en zich toegang verschaffen, in beginsel gerekend tot de 'minder zware' activiteiten. Voor dergelijke activiteiten kan worden gekozen voor de zogenaamde INDIGO-afdoening. De Richtlijn schrijft hierover: 'Indigo (Indicatie Niets Doen Is Geen Optie) is een afdoeningsmodaliteit die een extra mogelijkheid biedt tot het leveren van maatwerk en het do en van recht aan de ernst van de zaken en de persoon van de verdachten onder de omstandigheden van het specifieke geval. Er kunnen omstandigheden aan de orde zijn die er voor zorgen dat een afdoening buiten de zittingszaal een meer passende reactie is dan het langer durende, volledige strafrechtelijke onderzoek, inclusief het traject naar de rechtbank. De redenen hiervoor kunnen onder meer zijn de ouderdom van de zaak, gewijzigde belangen van de bij de zaak betrokkenen en persoonlijke omstandigheden van de verdachte en/of de wenselijkheid snel een behandeltraject in te gaan met de verdachte en/of snel andere maatregelen te treffen. De Indigo-afdoening omvat in de regel het opleggen van een voorwaardelijk sepot, met bijzondere voorwaarden onder andere inhoudende een intensieve gedragsbeïnvloedende behandeling en/of andere het (internet)gedrag van de verdachte bepalende voorwaarden.' De indigo maatregel wordt steeds minder toegepast. In 2017 ging het om 37 zaken (Tweede Kamer, vergaderjaar 2018-2019, 31 015, nr. 157). Op dit moment wordt in opdracht van het Programma Politie en Wetenschap door Bureau Beke onderzoek gedaan naar de INDIGO-afdoening. Het onderzoek, getiteld "Niet meer doen! Een onderzoek naar effecten, werking en reikwijdte van de INDIGO-afdoening; de buitengerechtelijke aanpak van downloaders van kinderporno" wordt naar verwachting in het voorjaar van 2019 gepubliceerd.

worden. De kans dat in een gemiddelde downloadzaak het beeldmateriaal van een te notificeren slachtoffers wordt vermeld is daardoor nagenoeg 0%. Een notificatie zal dan zonder aanvullende voorzieningen niet kunnen plaatsvinden.

Het cruciale punt is hier echter dat bulk van de Nederlandse downloadzaken waarop de politie een melding krijgt überhaupt niet worden opgewerkt tot een opsporingsonderzoek. Zoals hiervoor verteld gaat de politie op basis van de binnengekomen meldingen uit van enkele tienduizenden Nederlandse downloaders waarop niet actief opsporingsonderzoek wordt gedaan. Zouden deze wel actief worden opgespoord dan neemt het aantal zaken dat door het OM wordt afgehandeld exponentieel toe.

Los van de vraag of er wel of niet vervolgd wordt zal de politie alle gegevensdragers die bij downloaders van kinderporno in beslag genomen zijn, volledig moeten doorzoeken op de aanwezigheid van beeldmateriaal van te notificeren slachtoffers. Dit is nieuw werk dat gelet op de vereiste expertise gedaan moet worden door gespecialiseerde rechercheurs. Deze rechercheurs zijn op dit moment alleen beschikbaar binnen de Teams ter bestrijding van Kinderpornografie en Kindersekstoerisme (TBKK's). Alhoewel het werkaanbod met name vanuit de internationale meldingen de laatste jaren explosief is toegenomen (zie tabel 6.1) heeft de politie de capaciteit van de teams niet verhoogd. Dit noopt tot het maken van keuzes over de inzet en verdeling van werkzaamheden in en over het land. Rechercheurs die nu bezig zijn met het identificeren van nieuwe slachtoffers zouden dan moeten worden ingezet om slachtoffers uit al bekende onderzoeken te gaan vinden in de grote hoeveelheden materiaal. Rechercheurs zullen daarbij gedwongen worden materiaal dat al opgelost is, opnieuw te bekijken.[44] De politie heeft daarom in het onderzoek ernstige bezwaren geuit tegen deze mogelijk nieuwe taak. Zij stelt dat de nu al overbelaste teams verder worden uitgeput waardoor nog niet-geïdentificeerde slachtoffers onontdekt blijven.

Ook van de zijde van de geïnterviewde slachtoffers is naar voren gebracht dat als een notificatiesysteem ten koste zou gaan van het oplossen van nieuwe misbruikzaken en kinderpornoproductiezaken een notificatiesysteem niet gewenst is.

6.4 Tot slot

Op basis van de behoefte-inventarisatie werd duidelijk dat een deel van de slachtoffers van kinderpornografie genotificeerd wil worden wanneer in lopende strafzaken bij een verdachte beeldmateriaal van het misbruik gevonden wordt. Deskundigen achten die behoefte legitiem maar stellen wel dat een notificatiesysteem echt moet bijdragen aan het herstel en dat secundaire victimisatie voorkomen moet worden. Herstel betekent dat een dergelijk systeem moet bijdragen aan het herkrijgen van (het gevoel van)

[44] Het uitkijken van beeldmateriaal wordt door de rechercheurs als mentaal belastend ervaren (en volgens de politie als het zwaarst mogelijke werk binnen de eenheden gezien wordt). Aan deze specialisten wordt psychologische ondersteuning en hulpprogramma's geboden. Ook zijn voorzieningen getroffen die voorkomen dat medewerkers onnodig vaak en langdurig met dit materiaal in aanraking komen. Een van de belangrijkste technische stappen op dit moment is dat opgeloste zaken waarin beeldmateriaal is geïdentificeerd als behorende bij een slachtoffer, worden opgenomen in een database. Dit beeldmateriaal wordt in toekomstige zaken automatisch op basis van hashwaardes op de gegevensdragers van de verdachte uitgefilterd zodat het niet opnieuw behoefd te worden bekeken. Ook wordt dit materiaal internationaal gedeeld via de Interpol database ICSE, met hetzelfde doel. Daarmee wordt mede beoogd de schaarse capaciteit zo effectief en efficiënt mogelijk in te zetten op het vinden van de beschreven nog onbekende en in gevaar verkerende slachtoffers.

controle over het eigen leven. Dat gevoel kan worden bevorderd doordat slachtoffers bepaalde slachtofferrechten kunnen uitoefenen zodat ze genoegdoening ervaren. En dat kan ook wanneer gelijktijdig met een notificatiesysteem een werkafspraak wordt gemaakt dat bij alle vervolgde downloaders het aangetroffen beeldmateriaal systematisch wordt doorzocht.

Binnen het huidige Nederlandse wettelijke kader en de wijze waarop het opsporings- en vervolgingsbeleid van kinderpornografie georganiseerd is, lijkt het niet mogelijk aan die eisen te voldoen. In tegenstelling tot het Amerikaanse wettelijke stelsel is in Nederland onduidelijkheid over de juridische status van deze groep slachtoffers. Het ontbreekt aan wetgeving en/of jurisprudentie die klip en klaar duidelijk maakt dat een slachtoffer van kinderpornografie in een downloadzaak ook aangemerkt wordt als slachtoffer in de zin van artikel 51a Sv. Zodoende is niet duidelijk of bij de strafrechtelijke vervolging van bezitters van kinderporno (downloaders) notificatie überhaupt kan plaatsvinden laat staan dat in die zaak slachtofferrechten door het slachtoffer uitgeoefend kunnen worden.

Afgezien van de vraag of notificatie in een downloadzaak kan plaatsvinden zonder aanpassingen in wet en regelgeving is zonder wijzigingen in het opsporings- en vervolgingsbeleid van kinderpornografie de kans klein dat een slachtoffer genotificeerd wordt. De eenvoudige downloadzaken worden in de regel niet vervolgd of buitenrechtelijk afgedaan en er vindt in die zaken geen systematische doorzoeking plaats van gegevensdragers. Voor zo ver een downloadzaak wel ter zitting komt wordt een representatieve steekproef van vijf afbeeldingen in de tenlastelegging beschreven. Omdat het vaak om honderdduizenden zo niet miljoenen afbeeldingen gaat is de kans nagenoeg 0% dat tussen die vijf afbeeldingen een afbeelding wordt aangetroffen van een te notificeren Nederlands slachtoffers. Een notificatiesysteem dat uitsluitend binnen deze systematiek functioneert levert een slachtoffer zodoende zeer weinig op.

Een notificatiesysteem kan een slachtoffer wel wat opleveren wanneer besloten wordt dat ook in reguliere bezitszaken (downloadzaken) altijd alle gegevensdragers systematisch worden doorzocht op de aanwezigheid van beeldmateriaal van te notificeren slachtoffers. Bij een match moet vervolgens de verdachte standaard gedagvaard worden. Deze nieuwe werkwijze zal zonder capacitaire uitbreiding aan de zijde van de politie en het OM echter leiden tot het verleggen van een belangrijk deel van de recherche-inzet, weg van opsporing van nieuwe nog niet ontzette slachtoffers naar het notificeren van oude reeds bekende en ontzette slachtoffers. De reden hiervoor is dat de benodigde gespecialiseerde rechercheurs nu al onvoldoende voorhanden zijn om het huidige werkaanbod weg te kunnen werken.

Hoe groot de recherche-inzet is die verlegd moet worden valt zonder aanvullend onderzoek nu niet te becijferen. Het is namelijk onbekend hoeveel slachtoffers genotificeerd willen worden en onbekend hoe vaak hun beeldmateriaal vervolgens aangetroffen zal worden op gegevensdragers van downloaders. Mocht het zo zijn dat er amper sprake is van matches dan is het deel van de capaciteit dat hiervoor aangewend moet worden aanzienlijk beperkter dan wanneer in bijna alle zaken een match is. Uit een match volgen tenslotte diverse ambtshandelingen (waaronder het uitkijken en ambtshalve vaststellen van de overeenkomst van het materiaal en de strafbaarheid van het materiaal) en starten diverse

vervolgprocedures waarmee substantiële tijdsinvesteringen gemoeid zijn. Als er geen match is blijven die verrichtingen achterwege en beperkt de inzet zich uitsluitend tot een digitale exercitie waarbij automatisch gegevens op een gegevensdrager worden vergeleken met een lijst met hashwaardes.

Tot slot zij opgemerkt dat het met de huidige stand van de techniek en de beschikbare capaciteit onhaalbaar is te voorzien in de behoefte van slachtoffers om nog niet geïdentificeerd beeldmateriaal op te sporen. Het zoeken op biometrische overeenkomst tussen de kenmerken van het te notificeren slachtoffer en de slachtoffers afgebeeld op het aangetroffen beeldmateriaal is vooralsnog toekomstmuziek. Zodoende kan op dit moment alleen op basis van (near-)hashmatches worden nagegaan of bekend beeldmateriaal aanwezig is. De behoefte om met een notificatiesysteem antwoord te krijgen op de vraag of er überhaupt beeldmateriaal is gemaakt, danwel door middel van een notificatiesysteem bewijslast te kunnen vergaren tegen een dader, is met de huidige stand van de techniek onmogelijk.

7 Haalbaarheid notificatie: internet

In hoofdstuk 4 werd beschreven dat bij een ruime meerderheid van de respondenten de behoefte bestaat om genotificeerd te worden wanneer hun beeldmateriaal wordt aangetroffen op internet. Deskundigen vinden dat deze behoeftes serieus genomen moeten worden maar waarschuwen voor de risico's op secundaire victimisatie. Alleen wanneer een notificatiesysteem écht kan bijdragen aan herstel heeft een notificatiesysteem meerwaarde. In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de haalbaarheid en theoretische opbrengst voor een systeem dat slachtoffers notificeert wanneer hun materiaal wordt aangetroffen op internet. Ook hier wordt eerst gekeken naar de juridische mogelijkheden tot notificatie en vervolgens ingegaan op de technische en organisatorische haalbaarheid. In tegenstelling tot het vorige hoofdstuk wordt geen informatie uit andere landen betrokken in de beschrijving. De reden is dat er nergens ter wereld gewerkt wordt met een dergelijk notificatiesysteem. Nederland zou derhalve het eerste land zijn dat slachtoffers zou notificeren naar aanleiding van de aanwezigheid van materiaal op internet.

7.1 Wettelijke mogelijkheden notificatie

In tegenstelling tot notificatie in het kader van het strafrecht spelen er hier geen juridische belemmeringen. Het staat eenieder vrij om een te notificeren persoon te informeren over beeldmateriaal dat op internet is aangetroffen.

7.2 Organisatorische en technische aspecten notificatie

In deze paragraaf gaan we eerst in op de vraag hoe een notificatiesysteem er uit moet zien wil het kunnen voorzien in de behoeftes van een slachtoffer. Vervolgens gaan we na of een dergelijk systeem binnen de huidige Nederlandse context gemaakt kan worden, wat de opbrengst voor het slachtoffer is en welke consequenties notificatie heeft voor de betrokken organisaties.

7.2.1 Functionele vereisten notificatiesysteem

Zoals gezegd een notificatiesysteem moet écht kunnen bijdragen aan het herstel van slachtoffers. Anders heeft het geen zin om een systeem in te richten. Dat betekent in principe dat het notificatiesysteem in staat is om altijd wanneer materiaal op internet belandt het slachtoffer te notificeren. Bovendien moet gelijktijdig een effectieve methode beschikbaar zijn waarmee het materiaal kan worden verwijderd. Gebeurt dat niet dan kan notificatie bijdragen aan het verder vergroten van gevoelens van machteloosheid en angst. In deze paragraaf gaan we in op de functionele vereisten van een dergelijk systeem.

1 Ten eerste moet bekend zijn welke slachtoffers van kinderpornografie genotificeerd willen worden. Van deze personen moet een lijst worden aangelegd met contactgegevens en voorkeuren ten aanzien van de wijze waarop en de frequentie waarmee genotificeerd moet worden. Alternatief is dat een dashboard wordt gemaakt waarop slachtoffers die dat wensen zelf kunnen inloggen om te zien

of materiaal gevonden is. Van alle te notificeren personen moeten in ieder geval de hashwaardes worden vastgelegd van het kinderpornografische beeldmateriaal waarop zij staan afgebeeld.

2 Voor het vaststellen van de aanwezigheid van het beeldmateriaal van de te notificeren slachtoffers zal met een webcrawler gezocht moeten worden op internet.

3 In theorie zijn daar twee methoden voor waarmee via webcrawling gezocht kan worden op aanwezigheid van beeldmateriaal: hashmatches en biometrische kenmerken. Maar zoals uiteengezet in het vorige hoofdstuk is biometrische technologie thans nog niet geschikt voor dit doel. Bovendien kan zodoende ook hier alleen voor nieuwe slachtoffers een notificatiesysteem worden opgebouwd omdat van oude slachtoffers in de regel niet het bijbehorende beeldmateriaal (en dito hashwaardes) bekend is. Verder kan alleen gezocht worden op de aanwezigheid van reeds bekend beeldmateriaal. Zoeken naar onbekend beeldmateriaal van bekende slachtoffers op basis van biometrie is vooralsnog toekomstmuziek.

4 Is eenmaal vastgesteld dat beeldmateriaal van het slachtoffer aanwezig is dan moet de partij die het beeldmateriaal aanbiedt er toe worden bewogen het materiaal te verwijderen.

5 Ook moet het slachtoffer op de door hem/haar gewenste wijze en in de door hem/haar gewenste frequentie worden genotificeerd. Bij de notificatie moet het slachtoffer niet alleen duidelijk worden gemaakt welke acties hij of zij nog kan ondernemen, maar ook moet het slachtoffer een aanbod worden gedaan voor hulpverlening. Te verwachten valt namelijk dat een dergelijke melding een grote impact heeft.

7.2.2 Uitvoerbaarheid en opbrengsten notificatiesysteem

Voor het aanleggen van een lijst van personen die genotificeerd willen worden is het nodig dat alle nieuwe slachtoffers naar hun voorkeuren wordt gevraagd (wel/niet notificatie, wijze waarop, frequentie waarin). Die bevraging moet worden gedaan door een deskundige die goed op de hoogte is van de mogelijkheden en beperkingen van het systeem.[45] Een dergelijke taak kan worden belegd bij bijvoorbeeld een casemanager van SHN of bij een zedenrechercheur. Wanneer een slachtoffer genotificeerd wil worden (of de optie open laat om in de toekomst genotificeerd te worden) is het zaak om de hashwaardes van het aangetroffen beeldmateriaal samen met de persoonsgegevens en notificatievoorkeuren in een apart systeem vast te leggen zodat naderhand het beeldmateriaal gelinkt kan worden aan de persoon van het slachtoffer. De hashwaardes kunnen feitelijk alleen door de politie worden geleverd omdat alleen deze partij - in het kader van het lopende opsporingsonderzoek - de beelden veilig heeft gesteld. Het beheer van het register kan op verschillende plekken worden belegd. Vanwege het zeer gevoelige karakter van het beheer kan naar analogie van het Amerikaanse victim notificatie systeem echter gedacht worden aan een apart organisatieonderdeel van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Deze beheerorganisatie ontvangt dan van twee partijen informatie: van de professional die het slachtoffer heeft bevraagd de persoonsgegevens en notificatievoorkeuren en van de politie de bijbehorende hashwaardes. Vervolgens moet gericht gezocht worden op de hashwaardes van de personen die genotificeerd willen worden. Dat kan dezelfde

[45] Feitelijk zou deze deskundige ook exact moeten weten wat de mogelijke psychische gevolgen zijn van notificatie, maar omdat een dergelijk systeem nog niet bestaat kan alleen een inschatting worden gemaakt.

beheerorganisatie doen of namens deze een gespecialiseerde organisatie. Een dergelijke taak vereist – afhankelijk van de beoogde mate van volledigheid – zeer veel rekenkracht. [46] Ook een partij als het EOKM dat al beschikt over ruime expertise op het onderwerp kan wellicht – al dan niet in samenwerking met een gespecialiseerde partij – webcrawling uitvoeren. Bij identificatie van het beeldmateriaal van te notificeren slachtoffers is het vervolgens zaak om via een *notice and takedown*-verzoek[47] de aanbieder van het materiaal te bewegen het materiaal direct te verwijderen. Er is echter geen uitgebreid wettelijk instrumentarium om op te treden tegen ICT-bedrijven die nalaten kinderporno accuraat te verwijderen.[48] Ook het strafrechtelijk vervolgen van bedrijven die medewerking weigeren is in eerste instantie[49] geen reële optie omdat de Nederlandse E-commerce richtlijn en de wet (artikel 54a Sr) aangeven dat een Internet Service Provider (ISP) niet strafrechtelijk verantwoordelijk kan worden gehouden voor wat zijn klanten online zetten via zijn dienst, ook niet als hij weet heeft van het strafbare karakter daarvan. De praktijk heeft geleerd dat bad-hosters alles negeren totdat er een bevel van de Officier van Justitie op de mat ligt, waarna een enkel plaatje of URL waar zo'n bevel op gericht kan zijn wordt weggehaald. Dit betekent een forse inspanning (strafwaardigheid beoordelen door politie, vordering OvJ aan RC, RC geeft machtiging af, OvJ zet die om in bevel) van schaarse opsporingscapaciteit, met slechts een beperkt effect.[50]

Maar wat levert, bezien vanuit de behoeftes van de slachtoffers, een dergelijk notificatiesysteem op? Deze vraag is op basis van de beschikbare informatie niet te beantwoorden en wordt mede bepaald door de middelen die uiteindelijk vrijgemaakt worden voor het instrumentarium achter het notificatiesysteem. Een geavanceerde zware (en dure) crawler die naast Nederlandse sites ook diverse buitenlandse domeinen en delen van het darkweb doorzoekt heeft tenslotte een veel volledigere resultaat dan een crawler die uitsluitend Nederlandse site op het publieke internet afspeurt.[51] Merk daarbij op dat het vermoedelijk alleen haalbaar is om op 100% hashmatches te zoeken, omdat het handmatig beoordelen van near-hashmatches gelet op de enorme hoeveelheden beeldmateriaal op internet te veel middelen vergt. Veranderingen aan beeldmateriaal vindt echter regelmatig plaats. Dat betekent dat de crawler na verloop van tijd steeds minder accuraat wordt en steeds vaker false-negative uitwijst daar waar het wel om een te notificeren slachtoffer gaat. Hier ligt het risico op de loer van schijnzekerheid.

Daarnaast valt op dit moment nog niet goed in te schatten of de jaarlijkse toename in het aangetroffen kinderpornografische beeldmateriaal een halt toegeroepen kan worden.[52] Wanneer dat niet lukt zullen

[46] Tijdens het onderzoek werd van de zijde van WebIQ – een in de aanpak van online kindermisbruik gespecialiseerde organisatie – gesteld dat het volledige internet doorzoeken niet nodig is. In plaats daarvan kan gewerkt worden met een specifieke zoekstrategie. Gestart kan worden bij het doorzoeken van sites met Nederlands publiek en vervolgens, wanneer daar een match is, kijken naar waarnaar toe die site verwijst. Op basis van AI kan een zelflerend model worden gebouwd dat bij de start begint met hotspots die bijvoorbeeld al bekend zijn bij het EOKM.
[47] De Notice-and-Take-Down-procedure is een vrijwillige gedragscode in de internetbranche voor omgang met onrechtmatige en strafbare content op websites.
[48] Op dit moment wordt gewerkt aan een verruiming door bestuursrechtelijke handhaving en de Wet CCIII.
[49] Het vervolgen van een ISP is pas aan de orde wanneer de procedure van art 54a Sr volledig is doorlopen en een ISP zelfs dáár niet op reageert.
[50] Tweede Kamer, vergaderjaar 2018-2019, 31 015, nr. 157, pagina 4.
[51] Het is technisch slechts beperkt mogelijk om het darkweb te doorzoeken met een crawler.
[52] Er worden internationaal maar ook in Nederland initiatieven ontplooid om het internet schoner te maken. Op dit moment vinden rondetafelbijeenkomst plaats in het kader van de aanpak van online seksueel kindermisbruik, met als doel tot een publiek-private aanpak te komen om kinderpornografie verder te verbannen van internet. Eén van de ambities die uit de bijeenkomsten voortkomt is het implementeren en inzetten van een bestaande database met hashes van bekend kinderpornografisch materiaal. De politie kan de

slachtoffers door de notificaties een boodschap te horen krijgen die hen niet kan ondersteunen in hun herstel. Sterker nog, de kennis dat het beeldmateriaal van hun misbruik jaar op jaar steeds wijder verspreid raakt kan aanleiding geven tot secundaire victimisatie en het gevoel van stress en machteloosheid aanzienlijk vergroten.[53] Uit de behoefte-inventarisatie bleek tenslotte dat een belangrijke reden voor slachtoffers om te pleiten voor een notificatiesysteem juist gelegen is in het feit dat ze hopen dat ze nooit genotificeerd worden. Op die manier krijgen ze (ijdele) hoop dat het beeldmateriaal definitief van het internet verwijderd is.

7.3 Tot slot

Notificatie van slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers naar aanleiding van de aanwezigheid van beeldmateriaal op internet is juridisch toegestaan. Wel kan met de huidige stand van de techniek slechts beperkt worden voorzien in de behoeftes die ten grondslag liggen aan de wens om genotificeerd te worden. Zo is het niet mogelijk dat gezocht wordt naar nog onbekend beeldmateriaal van bekende slachtoffers en is het praktisch onuitvoerbaar om het hele internet (inclusief darkweb) systematisch en permanent te doorzoeken. In plaats daarvan zal met een gerichte zoekstrategie gestart moeten worden op de plekken waar het materiaal het meest waarschijnlijk aangetroffen zal worden. Met deze strategie kan aan slachtoffers echter geen garantie geboden worden dat, als hun materiaal niet gevonden is het niet toch beschikbaar is op sites waarop niet gecrawld werd. Bovendien is de methode waarbij op 100% hashmatch gezocht wordt niet waterdicht. Moderaties aan beeldmateriaal leiden tot false-negatives waardoor slachtoffers schijnzekerheid wordt geboden. Verder valt niet uit te sluiten dat ondanks alle inspanningen van overheden en bedrijfsleven het aanbod van kinderporno op internet blijft toenemen. In dat geval zal een notificatiesysteem slachtoffers uitsluitend kunnen belasten met het inzicht dat hun materiaal niet van het internet verwijderd kan worden en in steeds grotere mate beschikbaar komt. Het gevaar van secundaire victimisatie ligt dan levensgroot op de loer.

hashes in een database plaatsen en het EOKM kan deze vervolgens ontsluiten. Het EOKM kan gericht bedrijven benaderen die met deze beschikbare hashes een check kunnen uitvoeren op mogelijke kinderpornografische content. (ibid pagina 2-3)

[53] Deze secundaire victimisatie kan verder verergeren wanneer uit de notificatie blijkt dat een deel van de ISP geen opvoling geeft aan een notice and take down verzoek (bad-hosters).

8 Conclusies

In dit hoofdstuk worden de conclusies van het onderzoek gegeven. Daarvoor beantwoorden we eerst de onderzoeksvragen en formuleren we vervolgens aan de hand van de centrale probleemstelling de slotconclusies van het onderzoek. Daarbij is het van belang te vermelden dat de onderzoeksresultaten voor een belangrijk deel gebaseerd zijn op een slachtofferenquête. De enquête is uitgezet via betrokken instanties en werd door 61 Nederlandse respondenten ingevuld. Onbekend is echter hoe groot de totale groep Nederlandse slachtoffers is, laat staan dat bekend is welke kenmerken deze groep heeft. Vanwege het ontbreken van deze informatie kan niet worden vastgesteld of de respons representatief is voor alle slachtoffers in Nederland. Voor wat betreft de behoefte-inventarisatie kan daardoor feitelijk alleen worden bepaald *dát* een bepaalde behoefte leeft binnen de doelgroep. Maar in *welke mate* die behoefte voorkomt kan niet nauwkeurig worden vastgesteld. Bij de conclusies in dit hoofdstuk worden de aanwezige behoeftes daarom niet nader gekwantificeerd.

8.1 Conclusies bij de onderzoeksvragen

De centrale vraagstelling is uitgewerkt in aparte onderzoeksvragen. In het vervolg van deze paragraaf wordt steeds eerst de betreffende onderzoeksvraag gesteld en vervolgens per onderzoeksvraag de conclusies van het onderzoek gegeven.

Willen slachtoffers op de hoogte gesteld worden van het opduiken van afbeeldingen in de context van een strafrechtelijk onderzoek?

Kinderpornografie is - ex artikel 240b Wetboek van strafrecht (Sr) - strafbaar gesteld. Het bedoelde artikel onderscheidt diverse handelingen zoals bezit, productie en verspreiding. Bij de beantwoording van deze onderzoeksvraag is gefocust op zogenaamde downloadzaken (bezit en eventuele verdere verspreiding). Reden hiervoor is dat bij productiezaken en andere zwaardere vergrijpen onder artikel 240b Sr het slachtoffer - voor zo ver geïdentificeerd - in beginsel al direct als slachtoffer wordt aangemerkt en vanuit die procesrol niet nog apart genotificeerd hoeft te worden. Driekwart van de slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers die de enquête invulden, geven aan genotificeerd te willen worden wanneer beeldmateriaal van misbruik wordt aangetroffen in een strafzaak tegen een downloadverdachte. Hiervoor worden diverse motieven genoemd:

- verkrijgen zekerheid/uitsluitsel over de eventuele verdere verspreiding;
- verkrijgen zekerheid/uitsluitsel over de aard van het misbruik (bij slachtoffers die op jonge leeftijd zijn misbruikt en daar geen herinnering aan hebben);
- genoegdoening;
- uitoefenen van slachtofferrechten[54];

[54] In de enquête is in kader van het strafproces specifiek doorgevraagd op spreekrecht, het recht op voegen van een schadeclaim en het recht op het toevoegen van stukken aan het strafdossier.

- verkrijgen van bewijsmateriaal dat het misbruik en de beeldopnames hebben plaatsgevonden, om geloofd te worden door de sociale omgeving en/of politie;
- verkrijgen van een gevoel van controle over hun situatie.

Deze behoeftes zijn goed te verklaren vanuit de specifieke kenmerken van deze groep slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers. Veel van de slachtoffers ervaren – zo blijkt uit de literatuur – een grote mate van stress en psychisch lijden door de onzekerheid óf het beeldmateriaal (nog) aanwezig is op internet. Ook het besef dat pedofielen – en anderen met deviante seksuele voorkeuren – genot ontlenen aan het beeldmateriaal berokkent slachtoffers leed, bovenop het trauma van het eventuele eerdere misbruik. Herstel van het trauma van slachtoffers is volgens de wetenschap gebaat bij het herwinnen van (het gevoel van) controle. Het verkrijgen van de zekerheid dat het beeldmateriaal (niet) verder verspreid is kan bijdragen aan het herwinnen van dat gevoel.

Niet alle slachtoffers die de enquête invulden, wensen notificatie. Ongeveer een kwart van de respondenten wil beslist geen berichten ontvangen. Degene die niet genotificeerd willen worden, zijn unaniem in hun motivatie. Zij willen het verleden laten rusten zodat ze verder kunnen met hun leven. Notificatie zorgt voor hernieuwde confrontatie met de traumatische gebeurtenissen, zo is hun oordeel, waardoor de kans bestaat dat oude wonden weer opengereten worden. Deskundigen die binnen dit onderzoek bevraagd zijn, bevestigen dat dit risico op secundaire victimisatie bestaat.

Willen slachtoffers op de hoogte gesteld worden van het opduiken van afbeeldingen op *internet*?

Slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers die de enquête invulden, geven in nog grotere mate dan bij strafzaken aan genotificeerd te willen worden wanneer beeldmateriaal van misbruik wordt aangetroffen op internet. De motieven zijn, met uitzondering van genoegdoening en het uitoefenen van slachtofferrechten, gelijk aan die die genoemd werden in het kader van strafzaken. Ook de motieven van degenen die aangeven juist niet genotificeerd te willen worden zijn identiek. Deskundigen wijzen echter ook hier op het risico van secundaire victimisatie.

Is het een wens die verandert al gelang het verstrijken van de tijd na het misbruik of waarbij de leeftijd/levensfase van het slachtoffer toen/later een rol speelde/speelt?

Deze vraag kon binnen het bestek van het onderzoek niet uitputtend worden beantwoord. Daarvoor zou namelijk een cohortstudie moeten worden uitgevoerd waarbij op individueel niveau slachtoffers gedurende een langere periode gevolgd zouden moeten worden. Wel werd binnen de enquête voor wat betreft strafzaken een relatie gevonden tussen huidige leeftijd en behoefte aan notificatie onder slachtoffers: hoe

ouder de respondent[55] hoe vaker behoefte bestaat aan notificatie. Bij notificatie naar aanleiding van aanwezigheid beeldmateriaal op internet is geen relatie tussen leeftijd en notificatiebehoefte vastgesteld.

In hoeverre kan notificatie bijdragen aan herstel van slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers?

Er is geen (internationaal) wetenschappelijk onderzoek bekend naar de effecten van notificatie op het herstelproces van slachtoffers kinderpornografie en hun ouders/vertegenwoordigers. Hoewel de behoeftes van slachtoffers aan notificatie niet ter discussie worden gesteld, twijfelen Nederlandse deskundigen of notificatie echt kan bijdragen aan herstel. Bij een notificatiesysteem ontstaan risico's op secundaire victimisatie. De vorm en mate van deze risico's zijn mede-afhankelijk van de uiteindelijke vorm van het notificatiesysteem, de (beperkte) mate waarin het overheden lukt om het internet op te schonen en de wijze waarop deze mogelijkheden en beperkingen worden gecommuniceerd aan de slachtoffers. Op dit moment is het onzeker of een notificatiesysteem kan voorzien in de bevrediging van de achterliggende behoeftes van slachtoffers (zie verder de eindconclusie van dit hoofdstuk).

Welke wettelijke mogelijkheden voor notificatie zijn er voor slachtoffers in downloadzaken?

Als beeldmateriaal van het te notificeren slachtoffer wordt aangetroffen op gegevensdragers van een persoon die voor dat bezit (en eventuele verdere verspreiding) wordt vervolgd, is het de vraag of het slachtoffer genotificeerd mag worden. Het betreft tenslotte informatie uit het strafproces dat alleen gedeeld mag worden met de procespartijen/procesdeelnemers. Vanwege het ontbreken van relevante jurisprudentie is echter onduidelijk of het te notificeren slachtoffer in de zin van artikel 51a Wetboek van strafvordering (Sv) de status van slachtoffer kan verkrijgen. De onduidelijkheid over de juridische status van het te notificeren slachtoffer in gewone downloadzaken (is het slachtoffer formeel procespartij/procesdeelnemer of niet?) brengt ook met zich mee dat onzeker is of het slachtoffer überhaupt slachtofferrechten mag uitoefenen, zoals spreekrecht of het recht om zich te voegen als benadeelde voor een schadeclaim.

Wat leren de ervaringen in het buitenland met systemen waarmee slachtoffers van kinderporno geïnformeerd worden, bijvoorbeeld de VS?

In de VS is al geruime tijd een *victim notification system* operationeel dat voor een aantal ernstige strafbare feiten slachtoffers notificeert over mutaties in het lopende strafproces. Notificaties hebben betrekking op onder andere de zittingsdatum, de executie van de straf, de beëindiging van de straf etc. Dit systeem notificeert ook in het geval van kinderpornografie en recentelijk zijn er bijzondere aanpassingen gedaan ten behoeve van deze slachtoffercategorie. Specifiek voor deze groep slachtoffers wordt de mogelijkheid geboden om te notificeren wanneer in zogenaamde downloadzaken beeldmateriaal van hen wordt

[55] Hierbij worden enkel de antwoorden van de slachtoffers zelf bedoeld en niet die van de ouders/verzorgers.

aangetroffen. Voor het vaststellen van de aanwezigheid van het beeldmateriaal is het National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC) belast met het uitlezen van in beslaggenomen gegevensdragers. Blijkt beeldmateriaal van een te notificeren slachtoffer aanwezig, dan wordt het genotificeerd zodat het zich kan voegen als procespartij/procesdeelnemer.

Notificatie kan op verschillende manieren plaatsvinden, naar gelang de voorkeur van het slachtoffer. Ieder te notificeren slachtoffer heeft een eigen dashboard waarop het kan inloggen om te zien of en zo ja welke notificaties er in de voorliggende periodes zijn geweest. Ook kunnen door het slachtoffer aangewezen contactpersonen op de hoogte worden gebracht. Afhankelijk van de individuele afspraken tussen contactpersoon en slachtoffer kan de contactpersoon dan het slachtoffer verder informeren.
Onlangs is de *Amy, Vicky, and Andy Act* (AVAA) door het Amerikaanse parlement aangenomen. Als deze wet daadwerkelijk geïmplementeerd is kunnen slachtoffers veel eenvoudiger dan nu financieel gecompenseerd worden voor hun schade. De wet draagt rechtbanken op downloaders een schadevergoeding van $ 3.000 per geïdentificeerd slachtoffer te laten betalen. Daarnaast is met de AVAA ook het Child Pornography Victims Reserve (CPVR)-fonds in het leven geroepen. Slachtoffers mogen hieruit éénmalig een 'financiële bijdrage' van maximaal $ 35.000 ontvangen. De uiteindelijke hoogte van deze uitkering wordt bepaald door het persoonlijke schadeplan dat een slachtoffer voorafgaand aan zijn claim dient op te stellen.

Het Amerikaanse voorbeeld leert dat notificatie technisch gezien mogelijk is, maar dat het de nodige logistieke uitdagingen met zich meebrengt. Ook leert het dat het wettelijke kader van notificatie in de VS anders is dan Nederland. Zo is daar wetgeving van kracht die slachtoffers van kinderporno expliciet aanwijst als procespartij/procesdeelnemer.

Bij de Amerikanen is onbekend hoeveel slachtoffers kinderpornografie per jaar daadwerkelijk genotificeerd worden. Evenmin is bij de FBI bekend wat de effecten van het systeem zijn op het herstel van de slachtoffers. Het notificatiesysteem heeft pas recent zijn huidige vorm gekregen. Tot voor kort functioneerde het systeem in ieder geval niet naar behoren. Met name het grote aantal notificaties dat sommige individuele slachtoffers ontvingen, had negatieve impact op het herstel.

Welke mogelijkheden heeft een slachtoffer van kinderporno op dit moment om afbeeldingen van misbruik verwijderd te krijgen van het internet? Op welke wijze wordt het slachtoffer van kinderporno van deze mogelijkheden op de hoogte gesteld?

Binnen het onderzoek is deze vraag niet beantwoord, omdat geen van de respondenten die de behoefte-inventarisatie-enquête invulde de wens koestert om zelf actie te ondernemen om het materiaal van internet te laten verwijderen. Opgemerkt moet worden dat steeds meer Internet Service Providers (ISP) een notice-and-takedown-procedure hanteren. Deze ISP hebben zich gecommitteerd binnen 24 uur kinderpornografie na een melding van het EOKM of politie te verwijderen. Voorts kunnen kinderen,

jongeren en ouders terecht bij de hulplijn Help Wanted van het EOKM. Bij de hulplijn kunnen ze een melding doen over online seksueel kindermisbruik en terecht voor praktisch advies.

Waar zou een systeem van notificatie/informatievoorziening aan slachtoffers het beste ingericht kunnen worden, gelet op de functionaliteit/doel van de notificatie?

In de praktijk gaat het om twee notificatiesystemen. Een systeem dat notificeert wanneer in strafzaken tegen downloaders oud beeldmateriaal van te notificeren slachtoffers wordt gevonden. En een ander systeem dat notificeert wanneer beeldmateriaal op het internet wordt aangetroffen. Wat betreft het systeem van notificatie in de context van het strafproces is de politie de eerst aangewezen organisatie. Zij is namelijk op dit moment de enige partij die (vanuit de opsporing) kan beschikken over de in beslaggenomen gegevensdragers en zij is qua expertise de enige partij in Nederland die in staat is om ook ambtshalve de aanwezigheid van het beeldmateriaal vast te stellen. Voor de opsporing van kinderpornografie zijn binnen de politie specifieke teams aangewezen, de zogenaamde teams ter bestrijding van Kinderpornografie en Kindersekstoerisme (TBKK). Bij het toebedelen van capaciteit aan deze teams is een afweging gemaakt op grond van het totale werkaanbod van de politie (die geacht wordt alle strafbare feiten op te pakken). Vanwege capaciteitsoverwegingen doorzoeken de TBKK's in overleg met het OM echter niet systematisch alle in beslaggenomen gegevensdragers. Zouden de teams zonder capaciteitsuitbreiding daartoe worden opgedragen, dan moeten - vanwege de enorme tijdsinvesteringen die dat met zich meebrengt - ingrijpende aanpassingen in het huidige opsporings- en vervolgingsbeleid worden doorgevoerd. Dat zou een verlegging van focus betekenen: deels weg van opsporing van nieuwe, nog niet ontzette slachtoffers naar het notificeren van oude, reeds bekende en ontzette slachtoffers.

Een internetnotificatiesysteem kan het beste worden belegd bij een aparte organisatie die al belast is met het doorzoeken van internet op de aanwezigheid van kinderporno en cliëntcontact onderhoudt met slachtoffers kinderpornografie. Op dit moment zijn er geen organisaties die voldoen aan beide vereisten. Voor het doorzoeken van internet ligt het EOKM voor de hand, omdat zij beschikt over de juiste expertise en techniek. Wel is het huidige aantal medewerkers beperkt, zodat het EOKM voor deze eventuele aanvullende taak uitbreiding zal moeten zoeken. Voor de notificatie van slachtoffers en de eventuele nazorg ligt een partij als Slachtofferhulp Nederland of gespecialiseerde psychische hulpverleners voor de hand. De verwachting is namelijk dat notificatie naar aanleiding van gevonden materiaal gevoelens van stress en wanhoop met zich mee kunnen brengen. Dat vraagt om professionele begeleiding.

Eindconclusies

De centrale vraag van het onderzoek luidt:

> *Wat is vanuit het perspectief van (ouders/vertegenwoordigers van) slachtoffers van kinderpornografie de wenselijkheid en haalbaarheid van een systeem van informatievoorziening aan*

> *slachtoffers van kinderpornografie over het aanwezig zijn van materiaal op internet dan wel het aangetroffen zijn van materiaal in het kader van een strafrechtelijk onderzoek?*

Op basis van het onderzoek moet worden geconcludeerd dat de wenselijkheid van een notificatiesysteem twijfelachtig is. Bovendien kan een slachtoffer van kinderpornografie alleen een reële kans op notificatie worden geboden wanneer serieuze aanpassingen worden gedaan in het huidige opsporings- en vervolgingsbeleid inzake kinderpornografie. Omdat die aanpassingen nadelige gevolgen kunnen hebben voor de opsporing van nieuwe kinderpornozaken, is de haalbaarheid in het geding. We lichten beide conclusies toe.

Wenselijkheid notificatie

Wat betreft de wenselijkheid van notificatie is het volgende van belang. De redenen dat slachtoffers en ouders/vertegenwoordigers genotificeerd willen worden, is dat ze zekerheid willen dat er geen verdere verspreiding heeft plaatsgevonden van het beeldmateriaal. Of dat ze uitsluitsel willen krijgen – hoe zwaar die wetenschap ook is – dat het materiaal daadwerkelijk verspreid is. Ook wordt gehoopt dat in de toekomst nog onbekend beeldmateriaal kan worden opgespoord en dat naar aanleiding van die vondst notificatie plaatsvindt. Dat beeldmateriaal kan dan vervolgens dienen als bewijs tegen nog niet vervolgde daders of gebruikt worden om duidelijkheid te krijgen over waar het misbruik uit bestaan heeft. (Dit laatste argument speelt in zaken waar het slachtoffer vanwege de jonge leeftijd waarop het plaatsvond geen of gebrekkige herinnering heeft aan het misbruik.) Bij notificatie in het kader van een strafzaak speelt verder nog het motief van genoegdoening en het uitoefenen van slachtofferrechten. Al deze motieven kunnen worden geschaard onder het overkoepelende motief weer controle op het leven terug te krijgen.

Er is geen wetenschappelijk onderzoek dat inzicht verschaft in de mate waarin notificatie van slachtoffers van kinderpornografie helpt bij het herwinnen van controle over het leven en het herstel van het trauma. Ook op basis van het Amerikaanse *victim notification system* kunnen geen uitspraken gedaan worden over de effectiviteit, omdat het notificatiesysteem daar pas recent zijn huidige vorm kreeg. (De wijze van notificeren zoals dat in Amerika tot voor kort gebeurde, was voor slachtoffers van kinderpornografie soms zeer belastend).

Nederlandse deskundigen die binnen dit onderzoek bevraagd zijn, twijfelen of notificatie kan bijdragen aan herstel van het slachtoffer en wijzen op het risico van secundaire victimisatie. Wordt besloten tot het beschikbaar stellen van een notificatiesysteem, dan zal namelijk ook volledig transparant gecommuniceerd moeten worden wat het systeem kan opleveren voor het slachtoffer. Én wat niet. Wat dat laatste betreft: op dit moment zijn opsporingsinstanties niet in staat de verspreiding en permanente aanwezigheid van het beeldmateriaal op internet een halt toe te roepen. En zo lang dat niet verandert, zal een goed werkend notificatiesysteem slachtoffers vooral de boodschap brengen dat het materiaal wijdverspreid is en steeds weer opnieuw wordt aangetroffen. Het is twijfelachtig of slachtoffers gebaat zijn bij dat inzicht.

Verder beperkt de huidige stand van de techniek vooralsnog de potentiële opbrengst van een notificatiesysteem. Zo is het feitelijk onhaalbaar om het hele internet met crawlers te doorzoeken op de aanwezigheid van beeldmateriaal van te notificeren personen. En ook kan niet zonder draconische investeringen tegemoet gekomen worden aan behoeftes van slachtoffers die hopen dat oud, nog onbekend, materiaal van het eerdere misbruik kan worden opgespoord. Ook die boodschappen zullen eerlijk verteld moeten worden.

De enige behoefte waar mogelijk enigszins in voorzien kan worden, is genoegdoening en de uitoefening van slachtofferrechten. Maar daarvoor is het wel nodig verstrekkende wijzigingen door te voeren in het huidige opsporings- en vervolgingsbeleid. Die aanpassingen raken aan de haalbaarheid van een notificatiesysteem.

Haalbaarheid: notificatiesysteem in het kader van een strafzaak

Hoe haalbaar is een notificatiesysteem in het kader van een strafzaak? Zonder wijzigingen in het huidige opsporings- en vervolgingsbeleid is de kans klein dat een slachtoffer in de praktijk genotificeerd kan worden. In de huidige situatie leggen de politie en het OM vanwege de beperkte beschikbare capaciteit de focus op het opsporen en ontzetten van slachtoffers in acute misbruiksituaties. Hiermee hangt samen dat de meldingen over eenvoudige downloadzaken – en dat is de bulk van het werkaanbod van de politie – nauwelijks worden opgewerkt tot opsporingsonderzoeken. En zonder opsporingsonderzoek zal geen systematisch doorzoeken van gegevensdragers plaatsvinden. Voor zover een downloadzaak wel wordt uitgerechercheerd en ter zitting komt, wordt vanwege staand beleid een representatieve steekproef van slechts vijf afbeeldingen in de tenlastelegging beschreven. Omdat het vaak om honderdduizenden, zo niet miljoenen afbeeldingen gaat, is de kans nagenoeg 0% dat tussen die vijf afbeeldingen een afbeelding wordt aangetroffen van een te notificeren Nederlands slachtoffer. Een notificatiesysteem dat uitsluitend binnen deze systematiek functioneert, levert een slachtoffer zodoende zeer weinig op.

Dit kan veranderen wanneer besloten wordt dat ook de gemiddelde downloadzaak wordt opgewerkt tot een volwaardig opsporingsonderzoek waarbinnen altijd alle gegevensdragers systematisch worden doorzocht. Bij een match zou de verdachte - in afwijking op het huidige beleid - dan standaard gedagvaard moeten worden en moet bij de tenlastelegging afgeweken gaan worden van de regel dat slechts vijf representatieve afbeeldingen worden beschreven. Deze nieuwe werkwijze zal echter zonder grote capacitaire uitbreiding aan de zijde van de politie, OM en Rechtspraak leiden tot het verleggen van de recherche-inzet: weg van opsporing van nieuwe, nog niet ontzette slachtoffers naar opsporing en vervolging van eenvoudige downloaders en het notificeren van oude, reeds bekende en ontzette slachtoffers. Geïnterviewde slachtoffers zijn unaniem in hun oordeel dat een notificatiesysteem nimmer ten koste mag gaan van nieuwe slachtoffers.

Haalbaarheid: internetnotificatie

Hoe haalbaar is internetnotificatie? Slachtoffers willen internetnotificatie omdat ze antwoord zoeken op de vraag of het beeldmateriaal (niet) aanwezig is op internet. Ook zoeken ze met internetnotificatie antwoord op de vraag of er überhaupt beeldmateriaal is gemaakt, dan wel wat de aard van het misbruik is geweest.

De vraag of bekend beeldmateriaal (niet) aanwezig is op internet, kan alleen definitief worden beantwoord wanneer het hele internet (inclusief darkweb) systematisch en permanent met crawlers wordt doorzocht. Voor wat betreft het openbare internet zou in theorie een crawler gemaakt kunnen worden die op basis van de hashwaardes van het bekende beeldmateriaal van te notificeren slachtoffers nagaat of ergens het beeldmateriaal wordt aangeboden. Maar de benodigde rekenkracht voor een dergelijke crawler is onevenredig groot wanneer het hele internet doorzocht moet worden. In plaats daarvan kan met een gerichte zoekstrategie gestart worden op de plekken waar het materiaal het meest waarschijnlijk aangetroffen wordt en die strategie kan steeds verder worden verfijnd. Echter een garantie dat als het materiaal niet gevonden is, het echt afwezig is op het openbare internet kan natuurlijk niet worden geboden. En bovendien wordt maar heel beperkt inzicht geboden in het afgeschermde deel van het internet (darkweb) omdat de internetfora waarop het materiaal gedeeld wordt, vaak niet op een ethische wijze toegankelijk zijn voor derden (er kan alleen toegang worden verkregen door het zelf aanbieden van nieuw materiaal).

Verder speelt dat met de huidige stand van de techniek bij de beschikbare capaciteit feitelijk alleen gezocht kan worden op volledig identiek beeldmateriaal. Moderaties aan het beeldmateriaal – en dat gebeurt regelmatig - zorgen er voor dat een dergelijke zoekmethode tot false-negatives leidt. Slachtoffers die geen notificaties ontvangen, wordt daarmee de schijnzekerheid geboden dat het materiaal niet aanwezig is. Tegen deze achtergrond kan een internetnotificatiesysteem uitsluitend slecht bericht opleveren. Dat wil zeggen: bij een match weet het slachtoffer met zekerheid dat het materiaal aanwezig is op internet. En bij geen match is onduidelijk of het aanwezig is op internet. Het is de vraag of die boodschap wenselijk is, beredeneerd vanuit het belang van het slachtoffer.

Voor wat betreft het zoeken naar onbekend beeldmateriaal van bekende slachtoffers is de haalbaarheid nog beperkter: zonder draconische investeringen kan slachtoffers geen enkel reëel perspectief worden geboden. Voor het bieden van een reële kans op het vinden van dergelijk beeldmateriaal zouden slachtoffers namelijk eerst beeldmateriaal beschikbaar moeten stellen van henzelf in de leeftijdsperiode ten tijde van het misbruik. De biometrie van die afbeeldingen moeten vervolgens worden gebruikt om het internet net zo lang te crawlen tot er een match is. Het corresponderende beeldmateriaal zou dan vervolgens handmatig moeten worden uitgekeken. Maar zo lang niets gevonden wordt, is dat geen garantie dat het niet toch ergens op het internet wordt aangeboden. 'Geen bericht' is daarom geen 'goed bericht'.

Tot slot

Uit het voorgaande volgt dat de wenselijkheid van een notificatiesysteem twijfelachtig is. Enerzijds omdat met de huidige stand van de techniek en de beschikbare capaciteit slechts heel beperkt kan worden voorzien in de behoeftes van slachtoffers. Anderzijds omdat onduidelijk is of notificatie überhaupt kan bijdragen aan het herstel van slachtoffers of juist leidt tot secundaire victimisatie. Zonder beter zicht op de gevolgen van notificatie op het slachtoffer lijkt het daarom niet verantwoord om nu een besluit te nemen over het wel of niet opzetten van een landelijk notificatiesysteem voor slachtoffers van kinderpornografie.

Bijlage 1 Interviewprotocol

De belangen vertegenwoordigende organisatie legt contact met de beoogde respondenten. Tijdens dat contact wordt uitgelegd wat het doel van het gesprek is, dat de privacy van de respondenten wordt gerespecteerd (geen op personen herleidbare informatie wordt opgeslagen) en dat het gesprek kan plaatsvinden op de wijze die de respondent prefereert. Dat kan telefonisch, in chat of desgewenst face to face. Verder wordt uitgelegd dat hun interviewbijdrage kan helpen de slachtofferpositie in het strafrecht te verbeteren. Ook wordt gevraagd of de contactgegevens mogen worden verstrekt aan de onderzoekers wanneer en op welke wijze (telefonisch of email) contact gelegd mag worden. Daarbij wordt de optie geboden dat zij zelf contact leggen met de onderzoekers. In dat geval worden de emailadressen en telefoonnummers van de onderzoekers verstrekt.

Tot slot wordt gevraagd of de respondenten toestemming willen verlenen voor het verstrekken door de belangen vertegenwoordigende organisatie aan de onderzoekers van een aantal achtergrondgegevens. Het gaat om de vraag of de respondent zelf slachtoffer is geweest of dat hij/zij een wettelijke vertegenwoordiger is van een minderjarig slachtoffer. Voorts gaat het om geslacht, de huidige leeftijd van het slachtoffer, soort misbruik (online en/of fysiek) de periode waarbinnen het misbruik plaatsvond en of de dader/alle daders wel of niet vervolgd en veroordeeld zijn. Ook wordt gevraagd of de respondent het wenselijk vindt dat de onderzoekers op hoofdlijnen op de hoogte worden gebracht van de aard van de misbruikzaak zodat het tijdens het onderzoek niet nodig is om daarover verder in detail te treden.

Het is aan de belangen vertegenwoordigende organisatie om te beoordelen hoe zij de beoogde respondent wenst te contacteren (per mail, telefonisch of face to face en al dan niet tijdens reeds geplande contactmomenten). Ten behoeve van deze afstemming is door DSP-groep een communicatietekst opgesteld die door de belangen vertegenwoordigende organisatie gedeeld kan worden met de beoogde respondent.

De beoogde respondenten die hebben ingestemd met een gesprek wordt een bedenktermijn geboden van drie dagen. Na het verstrijken van die termijn worden – tenzij de respondent zijn medewerking herroept - de contactgegevens verstrekt aan de onderzoekers. Ook worden de onderzoekers – voor zo ver de respondent die wens te kennen heeft gegeven - op de hoogte gebracht van de achtergrond van de betreffende misbruikzaak van de respondent.

Na ontvangst van de informatie leggen de onderzoekers vervolgens op zo'n kort mogelijke termijn contact met de respondent (tenzij de respondent zelf een andere voorkeur voor het contactmoment heeft aangegeven). Tijdens het contact wordt een interview ingepland (of desgewenst direct afgenomen) en toegezegd dat ter voorbereiding op het gesprek de interviewvragen worden toegestuurd.

De interviews worden afgenomen op de wijze waarop de respondent dat wenst. Tijdens het gesprek worden gespreksaantekeningen gemaakt die voor intern gebruik verder worden uitgewerkt in een verslag. Er vindt geen opname van het gesprek plaats. In het gespreksverslag wordt niet de naam van de betreffende persoon vermeld. Wel worden bij de gespreksaantekeningen de kerngegevens vermeld die door de respondent (via de belangen vertegenwoordigende organisatie) zijn verstrekt.

Na afronding van het gesprek wordt de respondent verteld waar hij terecht kan met aanvullende vragen.

DSP-groep BV
Van Diemenstraat 410
1013 CR Amsterdam
+31 (0)20 625 75 37

dsp@dsp-groep.nl
KvK 33176766
www.dsp-groep.nl

DSP-groep is een onafhankelijk bureau voor onderzoek, advies en management, gevestigd aan de IJ-oevers in Amsterdam. Sinds de oprichting van het bureau in 1984 werken wij veelvuldig in opdracht van de overheid (ministeries, provincies en gemeenten), maar ook voor maatschappelijke organisaties op landelijk, regionaal of lokaal niveau. Het bureau bestaat uit 40 medewerkers en een groot aantal freelancers.

Dienstverlening

Onze inzet is vooral gericht op het ondersteunen van opdrachtgevers bij het aanpakken van complexe beleidsvraagstukken binnen de samenleving. We richten ons daarbij met name op de sociale, ruimtelijke of bestuurlijke kanten van zo'n vraagstuk. In dit kader kunnen we bijvoorbeeld een onderzoek doen, een registratie- of monitorsysteem ontwikkelen, een advies uitbrengen, een beleidsvisie voorbereiden, een plan toetsen of (tijdelijk) het management van een project of organisatie voeren.

Expertise

Onze focus richt zich met name op de sociale, ruimtelijke of bestuurlijke kanten van een vraagstuk. Wij hebben o.a. expertise op het gebied van transitie in het sociaal domein, kwetsbare groepen in de samenleving, openbare orde & veiligheid, wonen, jeugd, sport & cultuur.

Meer weten?

Neem vrijblijvend contact met ons op voor meer informatie of om een afspraak te maken. Bezoek onze website www.dsp-groep.nl voor onze projecten, publicaties en opdrachtgevers.